

30—31 oktober

Debatter m. m.

Torsdagen den 30 oktober

	Sid.
Meddelande ang. sammanträdestider m. m.	3
Svar på frågor av herr Clarkson (m) ang. åtgärder för att hålla en- skild person skadeslös vid fall av penningförfalskning samt fröken Wetterström (m), herr Boo (cp) och herr Jönsson i Ingemarsgården (fp) i samma ämne.	3
herr Josefsson i Halmstad (s) ang. skattefrihet för vissa avgångser- sättningar.	9
herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. åtgärder för att utjämna bensin- och oljekostnaderna för de inre och nordliga delarna av landet ...	10
herr Wennerfors (m) ang. tillsättande av en expertgrupp för lösande av zigenarnas problem.	11
herr Eriksson i Bäckmora (cp) ang. förbättrad sjukpenning för hem- arbetande kvinnor.	11
herr Andersson i Örebro (fp) ang. lagstiftning om rätt för köpare att annullera kontrakt som slutits vid s.k. dörrförsäljning.	12
herr Enskog (fp) ang. förfrågningar från företag om tillämpningen av den s. k. Rhodesia-lagen.	13
fru Lindberg (s) ang. besittningsskydd för lägenhet hyrd i andra hand	14
fru Kristensson (m) ang. framläggande av proposition om rättegångs- hjälp.	16
herr Mundebo (fp) ang. åtgärder för att förkorta väntetiden vid rättsspsykiatrisk undersökning.	17
herr Hugosson (s) ang. samhällsingripande mot den s. k. scientologin	19
herr Thylén (m) ang. beslag av fiskeredskap.	20
Allmänpolitisk debatt (forts.)	21
Visst tillgodoräknande av tjänstgöring på fiskefartyg.	78

	Sid.
Rätt till nedskrivning vid beskattningen av värdet på djurbesättning	79
Meddelande ang. plenum fredagen den 31 oktober	81
Interpellation av herr Lindberg (s) ang. den militära hälso- och sjukvården.	81
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. televerkets bestämmelser om flyttning av telefonapparat.	82
herr Eriksson i Bäckmora (cp) ang. skyldighet för biltillverkare att använda material som förhindrar rostskador.	82
fru Kristensson (m) ang. bevakningen av svenskt territorialvatten	82
herr Nordstrandh (m) ang. sammansättningen av 1968 års utbildningsutredning.	82

Fredagen den 31 oktober

Meddelande om enkel fråga av herr Hedin (m) ang. traktorskattens inverkan på jordbruksförhandlingarna våren 1969.	84
---	----

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 30 oktober

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 124, om fria läroböcker till vuxenstuderande.	78
— nr 125, ang. dispositionen av avvecklingsskolornas donationsfonder.	78
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 52, ang. redogörelse från Nordiska rådets sjuttonde session.	78
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 61, om visst tillgodoräknande av tjänstgöring på fiskefartyg.	78
— nr 62, om förbud mot användning av DDT m. fl. preparat	79
— nr 63, ang. handläggningen av fall av misstänkt barnmisshandel. . .	79
— nr 64, om viss ändring av reglerna i barnvårdslagen angående s. k. återflyttning.	79
— nr 65, om lagstadgad rätt till semester mellan jul och nyår	79
— nr 66, om översyn av reglerna om sjukförsäkringsavgift.	79
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 54, om rätt till nedskrivning vid beskattningen av värdet på djurbesättning.	79
— nr 55, ang. vissa uppbördsfrågor	81

Torsdagen den 30 oktober

Kl. 10.00

§ 1

Herr talmannen meddelade, att herr Wennerfors, som vid kammarens sammanträde den 21 innevarande oktober beviljats ledighet från riksdagsgöromålen under tiden den 24 oktober—den 5 nästkommande december på grund av militärjänst, för innevarande dag intagit sin plats i kammaren.

§ 2

Meddelande ang. sammanträdestider m. m.

Herr TALMANNEN yttrade:

Till kammarens ledamöter har utdelats en preliminär plan för andra kammarens sammanträden under december månad. Därav framgår bl. a. att sessionens sista arbetsplenium avses skola äga rum onsdagen den 17 december och att kamrarna sammanträder även torsdagen den 18 december om så erfordras på grund av skiljaktiga beslut.

En preliminär plan för behandling i kamrarna av utskottsutlåtanden under december månad kommer att framläggas i mitten av november.

§ 3

Svar på frågor ang. åtgärder för att hålla enskild person skadeslös vid fall av penningförfalskning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Clarkson, fröken Wetterström och herr Jönsson i Inge-

marsgården har — med något varierande formuleringar — frågat mig, om jag ämnar vidta några åtgärder för att hålla enskild person skadeslös vid fall av penningförfalskning. Herr Boo har ställt samma fråga till justitieministern. Herr Boos fråga har överlämnats till mig för besvarande samtidigt med de övriga.

Regeringen anser det inte möjligt eller lämpligt att staten ersätter ekonomiska förluster till följd av sedelförfalskning eller annan penningförfalskning.

Vidare anförde:

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Först ber jag att få tacka statsrådet Sträng för svaret samtidigt som jag vill säga att det var med besvikelse som jag tog emot det. Jag hade nämligen hoppats att herr Sträng skulle ha funnit någon möjlighet att ersätta dem som oförskyllt har drabbats av de falska hundrakronorssedlarna.

Som herr Sträng vet har det kommit ut ett stort antal förfalskade hundralappar, och 100 kronor är väl för alla av oss en kännbar förlust — ja, för de flesta en mycket kännbar förlust. Även för normalt hederliga medborgare kan det innebära en svår frestelse att låta en falsk hundralapp gå vidare i cirkulationen. Jag tycker därför att det ur allmänpreventiva synpunkter hade varit synnerligen värdefullt, om det hade funnits en möjlighet för oskyldiga människor som drabbas på detta sätt att gå till någon institution och få den falska sedeln registrerad och ersatt. Om dessa personer t. ex. hade kunnat gå till polisen omedelbart, så hade man för det

Svar på frågor ang. åtgärder för att hålla enskild person skadeslös vid fall av penningförfalskning

första vunnit det syftet och för det andra hade polisens arbete påskyndats. Dess arbete hade blivit mera effektivt, och polisen hade kanske då snabbare kunnat inringa den brottslige som prånglat ut sedlarna.

När herr Sträng säger att det är omöjligt att ge ersättning, så är det beskedet en stor besvikelse för mig. Det måste finnas möjligheter i det fallet. Och om det är så, att det inte anses lämpligt att gå den vägen, så vore det intressant att höra statsrådet närmare utveckla skälen härför.

Fröken WETTERSTRÖM (m):

Herr talman! Också jag ber att få tacka finansministern för svaret, trots att det inte gärna kunde ha varit mera negativt.

Jag har framställt min fråga därför att jag tycker det är hårt att framför allt gamla personer, kanske med nedsatt syn och avtrubbad känselförmåga, som är hänvisade till att leva uteslutande på sin pension, skall riskera att drabbas av en för dem kännbar ekonomisk förlust. Om det är så att det praktiskt taget bara är experter förbehållet att kunna konstatera om en sedel är äkta eller falsk, tycker jag att det är för mycket begärt att gemene man — och speciellt de gamla som jag talat om — skall kunna upptäcka om de hundrakronorssedlar de får i sin hand är äkta eller inte. Det måste ändå vara ett statens intresse att få reda på hur många falska sedlar som är i omlopp och att få dem ut ur cirkulationen. Annars finns det ju risk för att sedlarna bara går vidare.

Jag vill fråga finansministern om man förutsätter att den enskilde medborgaren skall ha tillräckliga kunskaper för att kunna avgöra om en sedel är äkta eller inte. Är han skyldig — och det är det väsentliga — att göra anmälan om han upptäcker att han fått en falsk sedel. Om sådan skyldighet föreligger, hör i så fall inte sedeln inlösas?

Hur förhåller det sig vidare t. ex. om riksbanken mottagit falska sedlar via en bank? Tillämpas då något regressförfarande? Om så inte är fallet, har då inte riksbanken i realiteten inlöst sedeln? Om detta sker i ett sådant fall, borde enligt min mening möjlighet kunna öppnas också för en privat person att få en falsk sedel inlöst.

Herr BOO (cp):

Herr talman! Även jag tackar finansministern för svaret på min fråga.

Spörsmålet huruvida en person som tar emot falska sedlar i god tro skall hållas skadeslös är ju ingalunda nytt, men det har självfallet kommit i brännpunkten genom den inflation i falska sedlar som nu uppstått. Jag är väl medveten om att det är svårt att finna lämpliga vägar och betryggande rättsformer för inlösen av eller ersättning för falska sedlar, men det kan inte heller vara riktigt att lojala svenska medborgare skall göra förluster genom den situation som uppstått. Det kan gälla personer i små omständigheter eller sådana som har särskilt svårt att kontrollera de sedlar de tar emot, i första hand äldre människor och jämförbara kategorier.

Även den press som människor känner att behöva kontrollera sedlarna i en situation som den nuvarande kan upplevas som ganska bekymmersam. Jag har själv stått på en poststation och sett pensionärer kvittera ut sina pensioner och iakttagit hur bekymrade de varit när de kontrollerat de sedlar de emottagit av postfunktionären. Det är beklagligt att en situation som denna skall uppstå, men det borde vara möjligt att finna vägar för att hålla enskilda människor skadeslösa i detta avseende.

Jag beklagar liksom de övriga frågeställarna att svaret är så negativt. Jag vill ändå hoppas att man skall kunna finna en acceptabel väg, som på ett rimligt sätt leder till trygghet för de människor det gäller. Jag hoppas sam-

Svar på frågor ang. åtgärder för att hålla enskild person skadeslös vid fall av penningförfalskning

tidigt naturligtvis att man skall kunna förhindra att förfalskningar görs liksom att man snabbt kan komma de personer på spåren vilka ägnar sig åt denna kriminella verksamhet.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min fråga. Jag skall uttrycka mig positivt och säga att det är kort, klart och bestämt, vilket ju är bra för en frågeställare. Svaret kan ju inte misstydas.

Finansministern anlägger två synpunkter, varav den ena är att statlig ersättning i detta fall inte är lämplig. Jag vill genmäla att staten väl ändå är garanterad för våra pengar, och som sådan har staten ett ansvar. Jag kan dock medge att detta är en svårloöst fråga, varför det kanske kan finnas ett visst fog för den andra punkten i svaret, nämligen att det inte är möjligt att införa någon form av ersättning. Men önskvärt vore väl ändå att man kunde hålla dessa människor, som oförskyllt kommer i en svår situation, skadeslösa. Det har ju skapats en stor osäkerhet — en oro för de förlustrisker som finns när man tar emot sedlar som kan vara förfalskade — och många har ansett det fullt naturligt och riktigt att staten skulle ge en garanti härvidlag. Det är alltså ingen självklar sak att man skall säga nej till detta.

Jag tycker att detta önskemål också måste sammanfalla med statens önskemål, som inte kan vara något annat än att snabbt kunna avslöja sådana här oegentligheter. Då måste man också få allmänheten att samverka så långt som möjligt, och detta förutsätter att någon osäkerhetssituation inte föreligger.

Jag förstår att det inte är så lätt att lösa problemet. Låt mig emellertid framföra några amatörmässiga synpunkter.

Skulle det inte vara möjligt att genomföra ett system som innebär följande:

de: Den som fått en falsk sedel i sin hand skulle kunna presentera den i riksbanken, inklusive dess avdelningskontor, mot angivande av sitt namn och adress och få den falska sedeln deponerad. När falsktillverkaren avslöjas skulle de deponerade sedlarna kontrolleras, och där det med sannolika skäl visas att den deponerade sedeln härrör från den avslöjade falskmyntaren skulle deponenten få ersättning med äkta sedel av samma värde. Givetvis måste deponenten kunna visa att han inte haft något som helst samröre med falsktillverkaren.

Jag förutsätter alltså att de som deponerar sedlar mot uppgivande av sitt rätta namn och adress knappast gör detta om de har någon som helst bulvanförbindelse med falsktillverkaren och löper risk att bli avslöjade. Deponenterna är med all sannolikhet hederligt folk. De skulle för övrigt inte få ersättning med mindre än att hederligheten fastslås med erforderliga rättsliga garantier. Jag utgår vidare från att det skall vara tekniskt möjligt att fastslå om deponerade sedlar härrör eller icke härrör från en avslöjad falsktillverkare. Endast sådana deponerade sedlar, om vilka det efter ingående teknisk granskning kan sägas att de härrör från falsktillverkaren, skall berättiga till ersättning.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Det har ställts några direkta frågor till mig.

Låt mig först erkänna, att visst kan detta ställningstagande innebära en hård attityd, om det är en fattig människa som har råkat få en falsk hundra-kronorssedel. Jag skall emellertid litet närmare utveckla varför jag ändå har svarat så klart negativt.

Fröken Wetterström frågade, om en medborgare har skyldighet att anmäla när han fått en falsk sedel. Mitt svar är

Svar på frågor ang. åtgärder för att hålla enskild person skadeslös vid fall av penningförfalskning

att någon skyldighet inte föreligger men att det är önskvärt att en anmälan görs, därför att det kan ge polisen en ledtråd.

Vidare frågade fröken Wetterström, om man kan förutsätta att medborgarna alltid kan kontrollera om en sedel är äkta eller falsk. Ja, det beror ju på graden av finess och skicklighet hos falskmyntarna. Vi får väl utgå från att om vi skulle släppa på kravet att medborgaren skall vara uppmärksam, så skulle väsentliga risker uppkomma. Det kan naturligtvis sägas att lojala svenska medborgare inte borde behöva lida ekonomiskt för en falskmyntarligas operationer. Men tyvärr råkar ju lojala svenska medborgare ibland illa ut. Man kan bli bestulen på sina tillhörigheter, man kan bli överfallen och få läggas in på sjukhus, man kan bli utsatt för väskryckning — framför allt om man är en dam — och bli av med sina tillhörigheter. Om polisen klarar upp det hela och förövaren av brottet har möjlighet att göra rätt för sig, så blir den lojala svenska medborgaren soulagerad. Men i de flesta fall brukar vederbörande inte kunna göra rätt för sig, och då får den lojala svenske medborgaren ta en sådan förlust. Det är sålunda inget specifikt med en falsk hundrakronorssedel. Situationen kommer igen på många andra områden.

Vad som emellertid varit det väsentliga för mig då jag givit detta klart negativa svar har varit att jag befarar, att om man in blanco förklarar att falska sedlar skall bytas ut mot äkta, löper man risken av att man får en extra fart på tillverkningen av falska sedlar. Det finns då inte längre något återhållande element hos den enskilde medborgaren. Han vet med sig att han, om han får en dåligt gjord förfalskning, kan gå och lämna in den och få en äkta sedel i stället. Enligt min mening löper man därmed risken att olaga sedeltryckerier — om jag får uttrycka mig på det sättet

— dyker upp här och var i landet. Allmänheten behöver ju då inte vara uppmärksam. Den har fått carte blanche på att den får sina eventuella falska sedlar inlösta mot äkta. Med hänsyn till konsekvenserna kan man helt enkelt inte gärna ta den risken.

De falska hundralappar som nu är i omlopp har fått en ovanligt omfattande publicitet, och jag tror att allmänheten därigenom kommit att skärpa sin uppmärksamhet. Jag tror också att de officiella instanserna numera innan sedlarna lämnas över disken är mycket uppmärksamma när det gäller att fastställa om sedlarna är äkta eller falska.

För en vecka sedan hade jag ett ärendet till posten, och eftersom jag är intresserad av detta problem gick jag till olika postluckor och talade med de damer som satt innanför dem. Jag lade då märke till att varje gång de lämnade ut en hundralapp genomgick denna en okulärbesiktning. Jag tror att publiciteten nu gjort att man inte längre behöver befara att dessa förfalskade sedlar — även om de är mycket skickligt gjorda — skall gå in i den reguljära penninghandel som de officiella institutionerna står för. Jag fick också nyckeln till vad som är skillnaden mellan en falsk och en äkta sedel. Om man är uppmärksam kan man se denna skillnad. I varje fall har den personal som hanterar sedeltrafiken klart för sig hur de skall fastställa, om en sedel är falsk eller äkta.

Herr talman! Om man inte håller obönhörligt fast vid denna linje, även om den kan verka brutal, är jag rädd för att man ger sedelförfalskarna en stimulans. Samtidigt minskar man allmänhetens vilja att observera eventuella falska sedlar. Naturligtvis kan man anföra känsloskäl och tala om fattiga människor som lider uppenbara förluster, men slutsumman av det hela är att vi under inga förhållanden kan acceptera den utveckling som jag befarar kommer, om staten åtar sig inlösningsplikt.

Svar på frågor ang. åtgärder för att hålla enskild person skadeslös vid fall av penningförfalskning

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Här har framkommit olika förslag om hur man i praktiken skulle kunna lösa ersättningsförfarandet, och herr Sträng har välvilligt medgivit att hans negativa inställning beror på de stora svårigheterna. För min del tror jag inte det skulle behöva bli någon expansion inom falskmyntarbranschen i landet enbart därför att man skulle få ett ersättningsförfarande. Man skulle kunna tänka sig att detta skulle bestå i att folk gick till polisen och inlämnade den falska sedeln. Jag tror att polisen har så pass väl reda på sina normala klienter att den skulle kunna skilja de svarta fåren från de vita. Det skulle säkerligen inte stimulera de oärliga falskmyntutpräglarna, om de visste att sedlarna kommer att gå till polisen först.

När herr Sträng nu ställer sig helt negativ till ett ersättningsförfarande — en ståndpunkt som jag visserligen kan förstå men som jag inte kan gilla — skulle jag önska att statsrådet övervägde, om inte utseendet på sedlarna kunde göras så annorlunda att sedelförfalskning blev mycket svårare än den är i dag. Med det relativt enkla utseendet sedeln har och trots vattenmärken, inbyggda silvertrådslinjer o. s. v. kan man i dag med offsettryck ganska lätt kopiera dem så nöjaktigt, att folk som växlar i dunkla ljusförhållanden inte kan kontrollera, om de får en äkta eller falsk hundrakronorssedel.

Jag skulle vara mycket tacksam om statsrådet ville utsträcka sin vänlighet till att även svara på frågan, om det är möjligt att ge myntverket instruktioner att ge ut nya tekniskt och gärna även utseendemässigt förbättrade sedeltyper.

Fröken WETTERSTRÖM (m):

Herr talman! Jag är fullt medveten om, herr finansminister, att denna frå-

ga har två sidor och att man, om man lämnar ersättning i någon form för för falska sedlar, skulle kunna medverka till att människors uppmärksamhet slappnar.

Finansministern hade älskvärdheten att svara på en del av vad jag har frågat om, men vad jag tycker är av speciellt intresse är hur det förhåller sig med riksbanken. Låt oss säga att riksbanken via en annan bank får stora säckar med sedlar som sedan i efterhand granskas och befinnes innehålla även falska sedlar. Har riksbanken då regressrätt? Om den har det tycker jag att det är något obilligt att den enskilde personen själv måste stå risken.

Vi har här i riksdagen i andra sammanhang många gånger diskuterat frågan om ersättning av statsmedel till personer som drabbas av brott. För närvarande utgår sådan ersättning endast när rymlingar från anstalter utför kriminella handlingar och åstadkommer skadegörelse. Efter vad jag erfarit har det inom justitiedepartementet gjorts en utredning beträffande ersättning för skador. Jag har också fått veta att justitiedepartementet någon gång omkring årsskiftet 1969/70 ämnar framlägga förslag om en allmän lag om skadeståndsansvar. I detta lagförslag har det sagts mig att ett allmänt skadeståndsansvar ingår som en integrerad del. Samtidigt lär det emellertid vara så, att man inte ämnar föreslå ersättning för skada till person som drabbas av brott. Jag tycker att den frågan ligger i linje med den fråga vi har ställt. Om de uppgifter jag har fått är riktiga — vilket jag har all anledning att förmoda, eftersom de lämnats från absolut tillförlitligt håll — och förslaget alltså inte kommer att ta upp frågan om skadestånd till enskilda, beklagar jag detta redan på förhand.

Jag skulle, som sagt, vara tacksam om finansministern ville svara på min fråga beträffande riksbankens regressrätt.

Svar på frågor ang. åtgärder för att hålla enskild person skadeslös vid fall av penningförfalskning

Herr BOO (cp):

Herr talman! Finansministern säger att om de som i sin hand får falska sedlar skall hållas skadeslösa, innebär det att man tar bort det sista återhållsamma elementet för dem som vill prångla ut falska sedlar i marknaden. Det är enligt mitt sätt att se inte alldeles säkert att det förhåller sig på det sättet. Jag tror tvärtom att man — genom att allmänheten icke ges chans att få sina falska sedlar inlösta — ger dem som vill prångla ut falska sedlar i marknaden en lättare och mer bekväm väg för deras kriminella verksamhet.

Finansministern tog som en parallell att de som råkar ut för väskryckning etc. inte heller är skyddade ekonomiskt av samhället. Det bör ändå vara en samhällets angelägenhet att se till att alla människor så långt möjligt får det rättskydd vi har anledning och rätt att förvänta och samtidigt så långt möjligt hållas skadeslösa. Jag vill för min del säga att det bör vara möjligt att klara denna fråga — även med bibehållande av den rättssäkerhet som självfallet bör finnas inbyggd i systemet — genom att på något sätt ge ersättning till dem som har råkat illa ut.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Låt mig göra två korta kommentarer i anledning av herr Strängs anförande.

Han säger att ett ersättningssystem skulle leda till mindre observans från allmänhetens sida. Det är ju helt beroende på hur man utformar systemet. Enligt min mening skulle det få en rakt motsatt effekt. Om den enskilde inte löpte risk att förlora pengar skulle han hellre visa upp sin falska sedel. Det är ju så som man redan tidigare har sagt här att människor försätts i ett dilemma — även om det är rättskaffens folk — om det föreligger en förlustrisk.

Om man nu säger nej till detta och inte vill gå in på det kan man väl inte

jämföra statens ansvar i detta fall med vad som händer om man mister en väska, därför att i detta fall är staten garanterad för våra sedlar och mynt. Det är staten som tillverkar dem, och staten är väl ändå beroende av en viss tilltro till dem — det måste vi väl hålla med om, ty annars skulle det bli mycket besvärligt i vårt samhällsliv. Om man inte vill gå med på att ge ersättning måste därav följa ett ökat krav på att man tillverkar sedlarna så att de är mycket svårare att förfalska. Det kravet blir starkare och starkare ju snabbare den tekniska utvecklingen går. Medel som står till den enskildes förfogande och till bedrägliga människors förfogande har nu blivit helt annorlunda än förut, och därför måste samhället överväga att göra nya typer av sedlar och mynt som är svårare att förfalska.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag måste bekänna att jag inte är sedefexpert i tillräcklig utsträckning för att kunna avgöra om våra nuvarande sedlar är svåra eller lätta att förfalska. Jag tror att den allmänna ambitionen hos sedeltillverkaren är att göra dem så, att de skall vara ytterst svåra att efterlikna. Nu kan jag inte klara detta med att hänvisa till myntverket, eftersom myntverket gör mynt och riksbanken gör sedlar. Men jag utgår från att man i riksbanksfullmäktige följer denna debatt, och i den mån önskingar framställs om att man bör byta ut de nuvarande sedlarna mot någon annan typ som är svårare att efterlikna utgår jag från att riksbanken funderar över problemet, om det nu finns någon möjlighet att göra sådana sedlar.

Jag kan tyvärr inte svara fröken Wetterström på hur riksbanken hanterade falska sedlar som kommer in. Jag har inte reda på den saken — det är lika bra att jag talar om det — så på den frågan kan jag inte lämna något svar.

Svar på fråga ang. skattefrihet för vissa avgångsersättningar

Däremot kan jag svara på den tredje frågan som var obesvarad. Jag tror att jag och justitieministern är lika överraskade över fröken Wetterströms besked om att det förarbetas ett lagförslag om något allmänt, av statskassan betalt skadestånd till folk som råkar illa ut i olika situationer. Vi känner inte till detta i kanslihuset.

Mina motiv angav jag i mitt första inlägg, varför jag inte behöver upprepa dem.

Fröken WETTERSTRÖM (m):

Herr talman! Får jag till slut, trots att det kan verka envetet, ställa ytterligare en fråga till finansministern? Om det är så att riksbanken så att säga löser in falska sedlar som kommer från banker — jag säger alltså: om det är så — vore det då inte skäligt och rimligt att ånyo överväga huruvida inte enskilda personer borde ha samma rätt att få sina, kanske enstaka sedlar inlösta?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag tror inte att man med sådana här konsekvensslutsatser kommer ifrån den helt avgörande problemställningen. Skulle man in blanco förklara att nu kommer vi att lösa in alla falska sedlar som en enskild person visar upp, då får vi inflation i sedelförfalskning, och den konsekvensen tror jag inte ens fröken Wetterström vill ställa sig bakom.

Fröken WETTERSTRÖM (m):

Herr talman! Jag glömde en sak. Jag finner det märkligt att finansministern och justitieministern skulle vara ovetande om det utredningsarbete som pågår och i vilket frågan om ett allmänt skadeståndsansvar skulle ingå som ett led. Uppgifter härom har förekommit i pressen, och även departementet har lämnat mig den uppgiften. I det avseendet torde jag alltså ha rätt.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Uppgifter i pressen bör man kanske ibland ta med en viss reservation. Hur denna uppgift lämnats från departementet vet jag ingenting om — jag borde ju ha reda på en sådan sak. Men fröken Wetterström preciserade sig och säger att lagförslaget ligger färdigt och skall avlämnas — om jag fattade henne rätt — vid årsskiftet 1969/70. På den punkten vet vi ingenting i kanslihuset.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. skattefrihet för vissa avgångsersättningar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Josefsson i Halmstad har frågat mig om jag är villig att vidta åtgärder för skattebefrielse åt tidigare anställda vid linberedningsverket i Laholm för erhållna avgångsersättningar till den del de utgjort tilläggsbidrag. Herr Josefsson hänvisar till vad bevillningsutskottet yttrat i sitt betänkande 1968:60 om beskattningen av bl. a. tilläggsbidragen till ifrågavarande anställda.

Frågan får ses mot bakgrunden av vad som fr. o. m. 1968 års taxering gäller om beskattning av ersättning på grund av kollektiv avgångsbidragsförsäkring i AFA och Folksam. I likhet med vad bevillningsutskottet sagt i det åberopade sammanhanget vill också jag framhålla att den partiella skattefriheten för viss sådan ersättning även bör omfatta motsvarande statliga tilläggsbidrag till avgångsersättning.

Regeringsrätten har emellertid genom ett utslag den 9 september i år fastställt att de ifrågavarande tilläggs-

Svar på fråga ang. åtgärder för att utjämna bensin- och oljekostnaderna för de inre och nordliga delarna av landet

bidragen i sin helhet utgör skattepliktig intäkt för mottagaren. Jag ämnar därför föreslå sådana åtgärder som herr Josefsson efterlyser.

Vidare anförde

Herr JOSEFSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Jag vill tacka finansministern för svaret på min fråga.

Jag vill också säga att när bevillningsutskottets betänkande nr 60 behandlades vid fjolårets höstriksdag kände jag anledning uttrycka misstanke om att bevillningsutskottets uttalande kunde bli föremål för olikartade tolkningar, och det har också visat sig vara fallet.

Enligt vad jag erfarit har arbetstagarne — detta berörs i bevillningsutskottets betänkande — som friställts från hampberedningsverket i Visby fått en annan behandling av sina ersättningar än vad som skett för arbetstagarne vid linberedningsverket i Laholm som friställts av samma anledning. Med en lätt travesti skulle jag vilja säga att vad som är sanning i Visby har blivit ett skattejuridiskt skämt i Halmstad. Därför noterar jag med största tillfredsställelse att finansministern förklarar sig villig vidtaga sådana åtgärder som jag avsåg med min fråga. Jag är övertygad om att det krävs ett nytt riksdagsbeslut för att rätta till detta egenartade förhållande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. åtgärder för att utjämna bensin- och oljekostnaderna för de inre och nordliga delarna av landet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Westberg i Ljusdal har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder för att utjämna bensin- och oljekostnaderna för de inre och nordliga delarna av landet.

Några förslag i denna riktning är för närvarande inte under övervägande.

Vidare anförde

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret som var klart och otvetydigt. Jag beklagar emellertid att det inte var mera positivt.

Det kan synas vara en liten fråga, men enligt min mening är den ingalunda betydelselös. För Jämtlands län betyder det högre bensinpriset en extra pålaga på cirka 1,5 miljoner kronor, för att inte tala om vad de högre kostnaderna för eldningsolja betyder; för en kubikmeter olja är påslaget 3 kronor i Göteborgsområdet, 33 kronor i Sveg och 45 kronor i Tärnaby. Det är enligt min mening en fråga om jämlikhet mellan olika landsdelar och olika medborgare. Som det nu är får de som bor mest avlägset och i de kallaste delarna av landet och alltså måste köpa mera drivmedel och mera eldningsolja också betala de högsta priserna.

De nuvarande zongränserna är enligt min mening ganska egendomligt dragna. Det tycks finnas en hel del att göra för att rätta till dessa olikheter. För att frakta olja från Gävle till Borlänge, en sträcka på cirka 12 mil, lägger man på 1 öre, men för att transportera olja till Ljusdal från kusten, en sträcka på cirka 6,5 mil, lägger man på 2 öre. Över huvud taget tror jag det är av värde att få till stånd en utjämning av kostnaderna när det gäller drivmedel och eldningsolja.

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på fråga ang. förbättrad sjukpenning för hemarbetande kvinnor

§ 6

Svar på fråga ang. tillsättande av en expertgrupp för lösande av zigenarnas problem

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Wennerfors har frågat mig när en särskild expertgrupp kommer att tillsättas för att närmare överväga formerna för utbildningen av zigenare samt för att ta ställning till uppkommande praktiska och tekniska problem rörande anpassningen i enlighet med vad som föreslagits i utredningspromemorian »Om organiserad överföring av vissa zigenare».

Svaret är att jag i förra veckans konselj fick Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla en expertgrupp för ifrågasvarande ändamål. Gruppen är numera tillsatt, och till ordförande har utsetts ledamoten av denna kammare, herr Nilsson i Kristianstad.

Vidare anförde

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Tack för svaret, tack för beskedet om att expertgruppen nu är tillsatt!

Med tanke på det starka engagemang som vi alla känner för att hjälpa zigenarna förvånar det mig litet att regeringen dröjt med åtgärden att tillsätta expertgruppen. Nu är den tillsatt, och med adress till ordföranden i utredningen förutsätter jag att arbetet kommer i gång så fort som möjligt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. förbättrad sjukpenning för hemarbetande kvinnor

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har frågat mig om jag har för avsikt att framlägga förslag till riksdagen om förbättrad sjukpenning för hemarbetande kvinnor.

Hemarbetande kvinnor med en inkomst av förvärvsarbete som överstiger 1 800 kronor per år är sjukpenningförsäkrade enligt de allmänna reglerna.

De kvinnor som omfattas av den s. k. hemmafruförsäkringen är försäkrade för grundsjukpenning, 6 kronor om dagen, trots att de inte har förvärvsarbete som ger 1 800 kronors inkomst. Hemmafruförsäkringen står öppen inte bara för gifta kvinnor. Även kvinna som är ogift, frånskild eller änka kan i vissa fall omfattas av hemmafruförsäkringen.

För den kategori det här rör sig om finns också möjligheter till en frivillig sjukpenningförsäkring. Denna ger möjlighet att för en låg premie — försäkringen stöds med statsbidrag — teckna ett sjukpenningtillägg. På det sättet kan var och en alltefter behov förstärka det ekonomiska skyddet vid sjukdom upp till en sammanlagd sjukpenning på 15 kronor per dag.

Några ändringar i reglerna är för närvarande inte under övervägande. Familjepolitiska kommitténs utredningsarbete kommer emellertid att beröra vissa frågor inom detta område.

Vidare anförde:

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Rent allmänt vill jag säga att detta är en fråga om jämlikhet och social trygghet. Det är också en fråga om hur man värderar arbete inom hemmet och utom hemmet. Vi måste väl konstatera att i nuvarande socialförsäkringssystem hemmaarbetet är nedvärderat och inte ger samma sociala trygghet som arbete utom hemmet, vilket jag anser vara fel.

Svar på fråga ang. lagstiftning om rätt för köpare att annullera kontrakt som slutits vid s. k. dörrförsäljning

Det finns dessutom en grupp kvinnor som arbetar i mannens rörelse — i jordbruk, handel och mindre företag — men inte heller det arbetet berättigar till en automatiskt högre grundsjukpenning än 6 kronor. I dagens läge och med tanke på vår strävan att skapa ett jämlikare samhälle kan detta inte vara tillfredsställande. En höjning av grundsjukpenningen vore ett steg mot större jämlikhet och mot större rättvisa för dessa grupper. Det borde vara möjligt att genom en påbyggnad av nuvarande regler åstadkomma en höjd sjukpenning för dem som nu har det sämst ställt.

Av statsrådets svar framgår att familjepolitiska kommittén kommer att beröra vissa frågor inom detta område. Man får väl hoppas att även den här frågan på något sätt kommer med i det sammanhanget.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill upplysa herr Eriksson i Bäckmora om att makar som gemensamt driver självständig förvärvsverksamhet kan sjukpenningklass placeras var för sig. För vardera maken beräknas då inkomsten av det förvärvsarbete han eller hon har utfört i rörelsen. Motsvarande gäller om den ena maken har hjälpt till i den andras förvärvsverksamhet. Förfarandet bygger i regel på ansökan från den försäkrade.

En jordbrukarhustru placeras emellertid av försäkringskassan, om inte särskilda omständigheter talar däremot, utan ansökan i sjukpenningklass 2 och utan att makens placering påverkas. Genom försäkringsbeskedet får hon reda på åtgärden. Är hon inte nöjd med klassplaceringen, kan hon efter begäran bli placerad i den högre sjukpenningklass som är motiverad med hänsyn till hennes deltagande i jordbruksarbetet.

Jag kanske också bör tillägga att man för närvarande inom departementet på

grundval av familjepolitiska kommitténs senaste promemoria »Jämställdhet mellan män och kvinnor inom sjukförsäkringen» överväger sådana ändringar i reglerna för de hemarbetande kvinnorna att även de s. k. hemmamännen skall komma i åtnjutande av förmånerna.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Jag ber att få tacka för den allra senaste upplysningen som statsrådet lämnade beträffande hemmamännen. Det är ju en fråga om jämlikhet att också de får del av det skydd som en sjukpenning kan ge.

Jag skulle också vilja ställa en annan fråga till statsrådet. Finansministern har förebådat att vi skall få en obligatorisk särbeskattnings. Det kunde vara intressant att få veta, hurudan ställningen då blir för de hemmaarbetande kvinnorna och hur deras sjukpenning och sociala trygghet inom detta område påverkas. Jag förmodar att det finns anledning att också mot den bakgrunden överse reglerna för sjukpenningförsäkringen och ATP.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag kan inte gå in på innehållet i en förebådad proposition om förändringar inom skattesystemet. Vi får avvakta det förslaget. När propositionen har framlagts kan det bli aktuellt att återkomma till denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. lagstiftning om rätt för köpare att annullera kontrakt som slutits vid s. k. dörrförsäljning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Svar på fråga ang. förfrågningar från företag om tillämpningen av den s. k. Rhodesialagen

Herr talman! Herr Andersson i Örebro har frågat mig om jag har för avsikt att förelägga senast nästa års riksdag förslag till lag om rätt för köpare att inom viss tid annullera kontrakt, slutet vid s. k. dörrförsäljning.

I betänkandet Konsumtionskrediter i Sverige (SOU 1966:42) lade konsumtionskreditutredningen fram bl. a. förslag till sådan lagstiftning som frågeställaren syftar på. Vid remissbehandlingen av förslaget hävdades emellertid från flera håll att frågan krävde ytterligare utredning. I februari 1968 tillkallade min företrädare särskilda sakkunniga för att överväga lagstiftningsfrågan på nytt. Arbetet bedrivs i samarbete med sakkunniga i Danmark, Finland och Norge. De svenska sakkunniga torde komma att avlämna sitt förslag inom några få månader. Efter vederbörlig remissbehandling av betänkandet kommer regeringen att ta ställning till frågan om proposition i ämnet.

Vidare anförde

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag får tacka justitieministern för svaret på min fråga.

Orsaken till att jag ställde frågan är att jag under våren bl. a. här i riksdagen har sysslat med inkassofirmornas verksamhet och då fått klart för mig att dörrknackeri ofta är upptakten till ett inkassoärende. Vi har nu fått försäljare som har ett nog så välsmort munläder och som tränger sig in hos människor. De som säljer vid dörrarna nu är fräckare än försäljarna var tidigare, och det saknas sannerligen inte bevis för att de lurar folk.

Man kan säga att människor måste se upp med vad de skriver på, men oftast är det gamla som drabbas; de skriver på därför att de vill bli av med försäljarna. Den muntliga uppgörelsen stämmer heller inte alltid med den skriftliga som köparen sätter sitt namn under.

En erfarenhet som jag har gjort under sommaren när jag har varit i kontakt med en mängd människor som råkat ut för inkassobyråerna är att de firmor som agenterna representerar ofta har ett eget inkassoföretag. De vet att det strängt taget inte spelar någon roll vem man säljer åt när man har möjlighet att få ut pengarna genom införsel i lön eller överskjutande skatt. Jag har en hel del exempel på det, men jag skall inte trötta kammaren med att läsa upp dem.

Jag har den uppfattningen att ångerveckan är någonting ytterst angeläget, om man skall kunna stämma i bäcken vad beträffar inkassobyråernas verksamhet. Med anledning av att statsrådet i sitt svar säger, att arbetet skall bedrivas i samarbete med sakkunniga i Danmark, Finland och Norge vill jag medge, att jag kan förstå att man vill ha en enhetlig regel. Men jag frågar mig också, om man måste vänta på att få en samordnad lagstiftning i hela Norden i denna fråga. Det har sagts mig att Danmark från 1970 skall införa en lag som totalförbjuder direktförsäljning i hemmen. I England har man en sådan lagregel och även i Amerika. Jag tycker att denna fråga är angelägen, och jag är delvis besviken på svaret. Jag hade räknat med att få ett något mera positivt svar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9**Svar på fråga ang. förfrågningar från företag om tillämpningen av den s. k. Rhodesialagen**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Herr Enskog har frågat

chefen för handelsdepartementet om han kommer att vidta sådana åtgärder att ett företag inom rimlig tid får svar på fråga om företaget kommer att åtalas för att det fullgör ett långsiktigt avtal om leverans av anläggning till ett land, som under kontraktperioden blir föremål för sanktioner. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Om fullgörandet av sådan förpliktelse som herr Enskog synes åsyfta med sin fråga kan anses strida mot viss lagstiftning är helt beroende av omständigheterna i det konkreta fallet. Något besked huruvida en ännu inte utförd handling kommer att åtalas eller ej, om den senare utförs, kan inte lämnas.

Vidare anförde

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Anledningen till den är att det för ett företag, som skriver kontrakt t. ex. om leverans av anläggningar som det tar flera år att leverera, kan bli ett stort ekonomiskt avbräck, om leveransen måste avbrytas på grund av att det under kontraktstiden beslutas om sanktioner mot det land som skulle motta leveransen. Det är tyvärr omöjligt att lång tid i förväg bedöma den politiska utvecklingen i ett land och om det kan vara risk för sanktioner om ett eller annat år.

Skulle det bli så att företaget åtalas och kanske tvingas att avbryta leveranserna, måste det när det gäller mycket stora belopp för företaget ordnas speciella garantier eller försäkringar som övertar hela eller en del av risken. I annat fall torde det bli svårt för en del företag att över huvud taget teckna kontrakt om långsiktiga och dyrbara leveranser.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på fråga ang. besittningsskydd för lägenhet hyrd i andra hand

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Fru Lindberg har frågat inrikesministern, om han har uppmärksammat den besvärliga situation de personer kan hamna i som i andra hand hyr en bostadsrättslägenhet, när de av bostadsrättsinnehavaren blir uppsagda till omedelbar avflyttning, och vilka åtgärder han vill vidta med anledning härav. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Hyreslagens bestämmelser är tillämpliga vid uthyrning av bostadsrättslägenheter. Detta gäller även de besittningsskyddsbestämmelser som infördes genom den nya hyreslagen. Bestämmelserna bygger dock på den uppfattningen att det är ofrånkomligt att liksom i fråga om en- och tvåfamiljshus betrakta bostadsrättslägenheter på ett något annat sätt än hyreslägenheter i allmänhet. En avvägning mellan bostadsrättshavarens och hyresgästens intressen måste ske från andra utgångspunkter än vid vanliga hyresupplåtelse. En bostadsrättslägenhet förvärvas nämligen vanligtvis för att tjäna som bostad åt bostadsrättshavaren. Vid tillkomsten av den nya hyreslagen uttalades att om bostadsrättshavaren har för avsikt att själv bosätta sig i lägenheten hyresgästen inte skall vara berättigad till förlängning av hyresförhållandet, men att hyresgästen dock måste ges skäligt rådrum att skaffa annan bostad. Detta uttalande godtogs av riksdagen.

Vid bedömandet av vad som skall anses utgöra skäligt rådrum måste hänsyn tas till såväl den lokala bostadsituationen som hyresgästens behov. Givetvis har det betydelse om och under hur lång tid hyresgästen känt till bostadsrättshavarens önskemål att själv få

Svar på fråga ang. besittningsskydd för lägenhet hyrd i andra hand

disponera lägenheten. I svårare bostadsmarknadslägen måste givetvis hyresgästens rätt till förlängning vara ganska vidsträckt. I vissa situationer kan det finnas anledning att ta särskild hänsyn till hyresgästens situation. Jag tänker på fall när någon köper en bostadsrättslägenhet som är uthyrd.

I detta sammanhang anser jag det lämpligt att något beröra en annan fråga angående uthyrning av bostadsrättslägenheter, som på senaste tiden väckt uppmärksamhet genom artiklar i dagspressen. Det uppges sålunda ha förekommit flera fall där vanliga hyreshus förvärvats av bostadsrättsföreningar och bostadsrätt upplåtits till lägenheter som redan varit uthyrda av den tidigare hyresvärd. Denna situation skiljer sig klart från den som jag har behandlat förut. Här har hyresgästen ett kontrakt med fastighetsägaren och hyresgästens situation ändras inte av att en bostadsrättsförening blir ägare till huset. Hyresgästen behåller därför besittningsskyddet i full utsträckning.

Av det sagda framgår att frågan om besittningsskyddet för den som hyr bostadsrättslägenhet har beaktats i den nya hyreslagstiftningen.

Vidare anförde:

Fru LINDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på den fråga jag ställt till inrikesministern.

Jag har uppmärksammat i svaret att det särskilt stryks under att hyreslagens bestämmelser är tillämpliga vid uthyrning av bostadsrättslägenhet, och jag hälsar detta med tillfredsställelse, eftersom det tycks råda delade meningar om just denna sak. Det har uppmärksammat att en del människor råkat i en mycket besvärlig situation, och det är anledningen till min fråga.

Justitieministern sade också att en avvägning mellan bostadsrättsinnehavarens och hyresgästens intressen måste

ske från andra utgångspunkter än vid vanliga hyresupplåtelse. Jag kan ha förståelse även för detta. Det finns t. ex. fall då en person tillfälligt blivit kommanderad till annan tjänst och kanske under ett par år vill pröva denna tjänst och därför önskar ha möjlighet få tillbaka sin lägenhet efter några år. Jag tycker också det är självklart att en person som t. ex. vistas utomlands ett par tre år skall kunna förfoga över sin bostadsrättslägenhet, då den behöver disponeras på nytt.

Men det har ju uppmärksammat en del fall där människor i andra hand hyrt en bostadsrättslägenhet under 10—15—20 år för att sedan plötsligt helt ställas åt sidan på grund av att bostadsrättsinnehavaren velat sälja sin lägenhet eller kanske låta någon släkting överta den. Mig förefaller det riktigt att man i sådana fall låter en person som under lång tid, exempelvis mer än fem år, hyrt lägenheten i andra hand, också får förköpsrätten, och att det då också blir till ett skäligt pris. Nu är det möjligt att jag är för litet bevandrad i saken för att kunna bedöma den juridiskt. Jag tycker emellertid att detta skulle vara rimligt.

Justitieministern sade vidare att det i vissa fall kan finnas anledning att ta särskild hänsyn till hyresgästens situation. De exempel jag lämnat gäller enligt min mening just sådana situationer där det måste tas mycket stor hänsyn. Kan min fråga leda till att de som hyr lägenheter i andra hand får kännedom om att de ändå har en viss möjlighet att göra sin rätt gällande just genom besittningsskyddet, anser jag att min fråga ändå varit till någon nytta — och naturligtvis ännu mer det svar jag fått.

Jag tackar än en gång för det enligt min mening positiva svaret på min fråga.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEJER:

Herr talman! Jag vill understryka att

Svar på fråga ang. framläggande av proposition om rättegångshjälp

jag i mitt svar har syftat på ett sådant fall då bostadsrättshavaren själv vill överta och flytta in i lägenheten. Om han säger upp lägenheten med motiveringen att någon annan, t. ex. en släkting, god vän eller bekant skall flytta in, så blir det en avvägning inför hyresnämnden i vanlig ordning, och där har hyresgästen enligt min uppfattning ett gott skydd i gällande bestämmelser.

Sedan vill jag tillägga en liten sak. Jag uppehöll mig i mitt svar vid det fallet att hyreshus omvandlas till bostadsrättsfastigheter, och då sade jag att eftersom hyresgästen i sådant fall har kontrakt med fastighetsägaren behåller hyresgästen besittningsskyddet i full utsträckning. Jag vet dock att det förekommer fall där hyresgästen efter bostadsrättsbildningen har gått med på att annullera det tidigare kontraktet och har tecknat nytt hyresavtal med bostadsrättshavaren. Enligt min mening har emellertid inte heller härigenom någon avgörande förändring inträtt i fråga om hyresgästens besittningsskydd. Lagen säger att hyresgästen skall stå tillbaka för bostadsrättshavaren endast när denne har sådant intresse att bevakas att hyresgästen skäligen bör flytta från lägenheten.

I den nu aktuella situationen har dock hyresgästen sin bostad i lägenheten redan när bostadsrättsupplåtelsen sker. Man kan knappast tänka sig något fall där bostadsrättshavarens intresse att komma i besittning av lägenheten skulle väga över hyresgästens intresse av att bo kvar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11**Svar på fråga ang. framläggande av proposition om rättegångshjälp**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **GEIJER**, som yttrade:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat mig när jag har för avsikt att framlägga proposition om rättegångshjälp med anledning av det år 1965 framlagda betänkandet.

Den socialdemokratiska partikongressen uttalade nyligen, att det behövs en väl utbyggd rättshjälp med anknytning till både domstolars och administrativa myndigheters verksamhet och att reformer på detta område bör genomföras i den takt som resurserna medger. För egen del anser jag att en förbättrad rättshjälp är en angelägen reform, och jag avser att verka för att en sådan reform genomförs.

Vidare anförde:

Fru **KRISTENSSON** (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga.

Statsrådet Geijer har nyss debuterat i sitt viktiga värv som landets justitieminister, och han inledde debuten med ett kraftfullt uttalande om de missförhållanden som råder på olika områden inom hans departement. Om detta uttalande citerades rätt i pressen, så sade justitieministern att miljontals människor egentligen är rättslösa i dag. De har inte ekonomiska resurser att försvara sig inför domstol, de vågar inte göra det, vågar inte ta risken att processa och förlora mycket pengar. I stället väljer de ofta en fällande dom. Vanligen rör det sig om arbetare och tjänstemän.

Jag skall inte nu vid besvarandet av en enkel fråga ta upp alla de synpunkter som justitieministern gav uttryck åt och som verkligen inger stor oro. I stället skall jag självfallet hålla mig till den fråga jag ställt. Och då är läget det, att ända sedan den nya rättegångsbalken trädde i kraft 1948 har frågan om hur rättshjälpen skall ordnas här i landet varit föremål för olika utredningar och behandlats i promemorior, och remissinstanserna har besvärats i flera olika

Svar på fråga ang. åtgärder för att förkorta väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning

omgångar. Men departementet har inte framlagt något förslag.

På hösten 1967 ställde herr Martinsson i denna kammare en fråga i detta ärende till justitieministern, och då svarade statsrådet Kling att frågan skulle prövas i samband med budgetarbetet. Likaså ställde jag en fråga i ämnet till statsrådet Kling på hösten 1968 men fick inget svar alls. Nu har jag vågat besvara den nye justitieministern med samma fråga och fått ett svar som jag egenligen inte vet vad det innebär. Det är en liten variant på temat att frågan skall prövas i samband med budgetarbetet; statsrådet Geijer har nämligen hela den socialdemokratiska partikongressen bakom sig. Det hade väl inte statsrådet Kling, eftersom han inte åberopade den instansen. Därför kan man kanske våga hoppas att statsrådet Geijer, med partikongressen som vacker bakgrund, skall ha möjlighet att påverka finansministern så att vi äntligen kan få en ordning på dessa förhållanden.

Jag vill påpeka, herr talman, att problemet gäller civilmålen. Man kunde annars av statsrådets uttalande ha fått den uppfattningen att det också gäller brottmålsprocesser, men så är inte fallet. Jag vill påpeka att vi från oppositionen verkligen fört fram denna fråga och menar att det nu äntligen vore en uppgift för regeringen att ta itu med den.

Något som jag saknar i statsrådets svar är ett besked om *när* vi har att vänta ett förslag i denna fråga.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Jag vill först och främst säga att jag inte kan skriva under på den tidningsintervju som fru Kristensson här gav ett citat ur. Det finns en tidning som står fru Kristensson närmare och som mycket korrektare har återgett var jag har sagt.

Beträffande frågan om den fria rätts-

hjälpen kan jag för dagen faktiskt inte säga mera. Frågan är under övervägande, och det är min förhoppning att jag skall kunna få möjlighet att lägga fram ett reformförslag inom en inte alltför avlägsen framtid.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag valde med avsikt citatet ur den tidning som står statsrådet närmast, nämligen Aftonbladet, men jag är självfallet glad om det är fråga om ett missförstånd och statsrådet i själva verket inte sagt det som anfördes i citatet.

Jag huser verkligen en förhoppning om att vi utan tidsutdräkt skall kunna lösa denna fråga, men jag konstaterar att den trovisshet om att den skulle kunna lösas snart, som statsrådet gav intryck av att hysa i samband med den publicitet som förekom när herr Geijer blev landets justitieminister, saknas i dag när riksdagen skall få en upplysning om hur herr statsrådet ser på frågan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på fråga ang. åtgärder för att förkorta väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Herr Mundebo har frågat mig vilka personalförstärkande och andra åtgärder jag ämnar vidta med anledning av att väntetiderna för rättspsykiatrisk undersökning synes ytterligare förlängas.

Långholmsklinikens undersökningskapacitet förstärktes senast i mars 1968, då kliniken tillfördes ett extra göromålsförordnande för en överläkare samt

Svar på fråga ang. åtgärder för att förkorta väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning

viss ytterligare kurators- och biträdespersonal.

Det oaktat har väntetiderna för de häktade undersökningsfallen på Långholmskliniken förlängts. Även på andra kliniker har väntetiderna förlängts. Den genomsnittliga undersökningstiden kunde för ett år sedan uppskattas till knappt tre månader. Den utgör nu omkring fyra månader.

Skälet till dessa förhållanden är främst att tillströmningen av undersökningsfall har ökat. Under perioden januari—september förra året fick de rättspsykiatriska undersökningsavdelningarna ta emot sammanlagt 335 undersökningsfall. I år har detta antal under samma tid uppgått till 397. Tendensen är särskilt tydlig vid Långholmskliniken, där tillhoppa 94 häktade togs in under de första nio månaderna av år 1968 och 164 under motsvarande period i år.

Man räknar med att de nybyggda klinikerna i Lund och i Uppsala skall komma i bruk i början av 1970. Undersökningskapaciteten kommer i och med detta att, totalt sett, öka. Resultatet av denna resursförstärkning bör avvaktas.

Vidare anförde:

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga. Detta svar bekräftar att väntetiderna ytterligare förlängts och att en redan svår situation ytterligare förvärrats. I lagen föreskrivs att undersökningarna skall utföras med »största möjliga skyndsamhet» och att utlåtandena skall vara klara inom sex veckor. Så är nu inte fallet. Under senare år har 65—70 procent av fallen fått vänta mera än sex veckor, och den genomsnittliga väntetiden är nu fyra månader. Det innebär alltså sexton veckors väntan i stället för de föreskrivna sex veckorna. Situationen i Långholmskliniken är särskilt be-

svärande. Klinikchefen där talar om fem till sex månaders väntetid.

De intagna på Långholmen och Härlanda har också skrivit till JO och klagat över de långa väntetiderna. Det är ingalunda första gången som JO har att ta ställning till denna fråga. Redan 1947 uttalade han att de oeffterrätliga förhållandena omöjligen kunde tillåtas bestå, och inte mindre än tre gånger under 1960-talet — senast 1967 — har JO riktat allvarliga anmärkningar mot situationen beträffande de rättspsykiatriska undersökningarna. Han konstaterade 1967 att detta är »en verklig kräftska i vår kriminalvård».

Det är alltså uppenbart att de långa väntetiderna medför många problem. De medför oro, misstro och missnöje hos de berörda — de försvårar behandlingen.

Justitieministern säger nu att man räknar med att de nybyggda klinikerna i Lund och i Uppsala skall komma i bruk i början av 1970 och att kapaciteten därigenom kommer att öka. Ja, det är tillfredsställande att 1961 års organisationsplan snart kommer att ge resultat. Men det räcker inte. Tror justitieministern verkligen att vi kommer att få bort de olagliga köerna genom detta? Det vore alltför optimistiskt att tro att dessa två kliniker och de två ytterligare som kan komma i bruk senare under 1970 eller 1971 skulle medföra att undersökningar kan utföras inom den tid som anges i lagen.

Jag hade hoppats att justitieministern skulle redovisa några konkreta initiativ för att få till stånd en bättre ordning på detta område. Ett sådant hade varit att låta Långholmen tills vidare få behålla de extra läkartjänster som nu skall flyttas till Uppsala.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Jag delar herr Munde-

bos uppfattning att detta är mycket be-
kymmersamt, och jag har ingående för-
sökt sätta mig in i ärendet.

Nu vet ju herr Mundebo att vi gjorde
en lagändring i december förra året som
avsåg att något litet förbättra situatio-
nen för dem som får vänta. Men jag vill
säga herr Mundebo att jag ser så allvar-
ligt på situationen, att jag anser det
möjligt att vi måste göra andra över-
väganden. Ty om tillströmningen av un-
dersökningsfall fortsätter att väsentligt
öka får man ta hänsyn till den begrän-
sade tillgången på rättspsykiatrer och
överväga åtgärder i syfte att minska an-
talet undersökningar eller att förenkla
dessa. Och jag tror att herr Mundebo
delar min uppfattning att detta är något
som inte skall tillgripas annat än i yt-
tersta nödfall.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag tackar justitieminis-
tern för löftet att ytterligare överväga
den allvarliga situationen på detta om-
råde, och jag noterar att justitieminis-
tern är beredd att vidtaga ytterligare
åtgärder.

Jag vill emellertid erinra om att då
vi i våras antog den aktuella lagen fanns
i utskottsutlåtandet en reservation i vil-
ken framhölls att genomförandet av
1961 års organisationsplan borde på-
skyndas. Det fanns också ett förslag om
en skyndsam utredning och förslag till
åtgärder för att förkorta väntetiderna
vid de rättspsykiatriska undersökning-
arna. — Jag tror att vi skulle kunna sa-
sa ytterligare på en teknisk och perso-
nell upprustning, på att få fram flera
kuratorer samt låta Långholmen behålla
de extra läkartjänster som det är aktu-
ellt att flytta. Detta är bara några exem-
pel på åtgärder som snabbt skulle kun-
na leda till kortare väntetider.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Svar på fråga ang. samhällsingripande mot den s. k. scientologin

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr
statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Herr Hugosson har frå-
gat chefen för socialdepartementet om
han anser det motiverat att samhället på
något sätt ingriper mot den, speciellt i
Göteborg, snabbt framväxande s. k.
scientologin, som enligt herr Hugosson
uppenbarligen utgör en fara särskilt för
ungdomen. Frågan har överlämnats till
mig för besvarande.

Den i vårt land rådande religions-
och församlingsfriheten innebär bl. a.
att sammankomster som är att hänföra
till föreläsning eller föredrag för under-
visning eller till religionsövning skall få
hållas fritt och utan ingripande från
samhällets sida. Vad jag nu har sagt gäl-
ler emellertid inte om det i samman-
hanget förekommer behandlingsmässiga
åtgärder som står i strid med lagen om
förbud i vissa fall mot verksamhet på
hälso- och sjukvårdens område. De upp-
gifter om scientologirörelsen som hit-
tills har kommit till min kännedom ger
inte anledning till antagande att det i
rörelsen har förekommit något som kan
föranleda samhället att ingripa. Det tor-
de dock vara skäl att med uppmärk-
samhet följa rörelsens verksamhet i
Sverige.

Vidare anförde

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka ju-
stitieministern för svaret på den enkla
fråga, som jag ursprungligen ställde till
socialministern. I svaret hänvisar justi-
tieministern till religionsfriheten och
församlingsfriheten.

Det är ganska signifikativt att scien-
tologin sedan den förbjudits i Austra-

Svar på fråga ang. beslag av fiskeredskap

lien och efter det att hälsovårdsministern i England förra året gjorde ett skarpt uttalande mot denna kvasivetenskap, i Sverige kommit att understryka att den är en form av religion. Den som närmare studerar rörelsens metoder och syften finner ganska snart att den har föga eller ingen anknytning till religion. Det är därför med beklagande man måste konstatera att så mycket skall kunna försiggå under religiös täckmantel.

Här är det uppenbarligen fråga om en kvasivetenskap som använder psykoanalytiska och psykoterapeutiska metoder, vilka tillämpas av icke medicinskt utbildad personal. Man har därför enligt mitt förmenande all anledning att ingående undersöka om denna verksamhet verkligen är förenlig med lagen av år 1960 om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område.

Ett samhällsingripande behöver inte nödvändigtvis innebära ett förbud. Man kan göra samhällsingripanden genom upplysande verksamhet, och det var utifrån dessa utgångspunkter som jag ställde frågan närmast till socialministern. Justitieministerns sista mening i svaret om att man skall följa rörelsens verksamhet med uppmärksamhet i Sverige ger anledning till viss optimism. Min önskan var att socialstyrelsen och skolöverstyrelsen skulle följa verksamheten och genom information till medborgarna omtala vad det här verkligen är fråga om.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14

Svar på fråga ang. beslag av fiskeredskap

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**, som yttrade:

Herr talman! Herr Thylén har frågat

om jag observerat att ändringar av fiskeristadgan har lett till att tveksamhet råder huruvida beslag av redskap är tillåtna i de fall då förseelsen faller under 30 eller 31 §.

Fiskeristadgan ändrades med giltighet fr. o. m. den 1 juli 1969. Ändringarna innebar bl. a. att beslag av fiskeredskap m. m. får ske endast i fall av olaga fiske. Däremot får sådant beslag inte ske vid andra förseelser mot fiskeristadgan eller mot länsstyrelsernas fiskeristadgor. Någon tveksamhet kan knappast råda på denna punkt.

Före den 1 juli 1969 kunde beslag ske även vid förseelse mot länsstyrelsernas fiskeristadgor. Med anledning av erfarenheterna från tillämpningen av den nya ordningen har emellertid regeringen på mitt förslag den 24 oktober 1969 beslutat om ändring i fiskeristadgan, som innebär återgång till det gamla systemet.

Jag förmodar att det är dessa förhållanden som herr Thylén avser med sin fråga.

Vidare anförde

Herr **THYLÉN** (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret — av det samma framgår tydligt hur svårt det många gånger kan vara att tolka stadgor och kungörelser.

Anledningen till min fråga var att ändringarna i fiskeristadgan har lett till att verksamheten beträffande tillsynsfrågor en tid helt legat nere i avvaktan på en uttydning av innebörden i 30 och 31 §§ fiskeristadgan. Samma dag som jag ställde frågan meddelade jordbruksministern de olika distrikten att den nya fiskeristadgan ändrats och att de skulle återgå till det gamla systemet; det var ett mycket snabbt och effektivt svar på min fråga.

Jag kan nämna att kustdistriktschefen i västra kustdistriktet hade tillrätt den honon underställda personalen att

Allmänpolitisk debatt

tills vidare icke verkställa beslag av fiskeredskap. Det kan väl inte vara meningen, herr jordbruksminister, att kunskörelserna skall vara så svårtydbara att den Er underställda personalen inte kan tillämpa dem?

Härmed var överläggningen slutad.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren medgiva, att besvarandet av återstående på dagens förteckning upptagna frågor uppsköttes till ett senare sammanträde.

§ 15

Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr talmannen meddelade, att den från gårdagens sammanträde uppskjutna allmänpolitiska debatten nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Till uttrycket »politik är det möjligas konst» kan knytas reflexioner av olika art. Ibland går politik ut på att kompromissa i den betydelsen att jag får pruta av på högt ställda förväntningar för att över huvud taget uppnå något av vad jag önskar förverkliga. Gör jag inte det, når jag inget resultat i den riktning jag önskar att utvecklingen skall gå. Jag förlorar min själ men hoppas att i fortsättningen kunna vinna den åter åtminstone bit för bit med tråget arbete.

Sådan är politikerns vardag. Men den som övar politisk debatt utan att delta i beslutfattandet kan alltid hålla sin fana högt även om utvecklingen går honom förbi. För honom finns bara svart eller vitt, inte några av den pragmatiska politikerns olika grå nyanser däremellan.

Men det finns ett annat område där politiken som det möjligas konst också

åberopas. Det sägs att politikern skall avspegla folkopinionen. Då han får visioner — som statsministern och herr Hedlund talade om i går — om att utvecklingen bör ledas i en viss riktning gäller det att inte ta så stora steg att inte den stora allmänheten bildligt sett kan följa med. Politikern, som har särskilt god möjlighet att följa med vad som sker i riket och i världen i övrigt, vinner inte framgång med sina idéer om han avlägsnar sig alltför långt från vad folk tycker mest.

Nu har det intressanta inträffat i vårt land och i många andra länder att den stora allmänheten i en viktig fråga ligger långt före vad politikerna hitintills vågat sig på att förverkliga. Det gäller miljöfrågorna. Sedan några år tillbaka förs en livlig debatt i tidningar, fackpress och debattböcker, i radio-TV och i folkbildningsorgan av olika slag om hur vi skall rädda vår miljö, hur vi skall utforma goda nya miljöer och hur vi rätt skall förvalta våra miljövärden. Ja, ibland talas det om att frågan gäller hur vi skall kunna överleva i det civiliserade samhället.

Debatten är i många stycken ganska vildvuxen. Vetenskapsmännen har presenterat skilda uppfattningar om arten och omfattningen av föroreningar i luft och vatten. En del av dem har upprätt som domedagsprofeter, andra har medgivit att de överdrivit sin framställning i avsikt att väcka opinion.

Det har på visst sätt varit lätt att som politiker verka i miljövärdsdebatten. Det har till och med varit svårt att hålla jämna steg med en mycket utbredd folkmening. Under stor enighet har riksdagen de senaste fem åren beslutat om en ny naturvårdslag, ett naturvårdsverk och nu senast under vårriksdagen en ny miljöskyddslag. Det har t. o. m. gått så snabbt att vi ännu inte hunnit utforma mätmetoder och gränsvärden för de föroreningar av olika slag som vi beslutat bekämpa.

Då miljöskyddslagen behandlades vid

Allmänpolitisk debatt

vårriksdagen hade vi från folkpartiet en del erinringar att göra; jag tillåter mig kalla dem förslag till förbättringar i lagförslaget. En av de saker vi då anmärkte på var räddhågan att behandla miljöskador från väganläggningar och flygplatser efter samma grunder som i fråga om industrier, jordbruk och samhällen. Det i propositionen och utskottsutlåtandet framlagda argumentet att vägar och flygplatser provas i annan ordning håller inte. Det är i många avseenden en prövning »i annan ordning», som uttrycket är i miljöskyddslagen, varvid olägenheter av buller, trafikljus och avgaser inte alls får den grundliga prövning som miljöskyddslagen vill garantera för miljöskador från annan fast egendom.

Under det halvår som gått har detta ytterligare besannats av några uppmärksammade fall. En väg som prövats i s. k. annan ordning, alltså enligt allmänna väglagen, har föranlett en hälsovårdsnämnd att utdöma bostäder i närbelägna, ganska nyuppförda bostadshus.

I fråga om planeringen av vårt nät av flygplatser har det också framkommit allvarliga brister. Riksplaneringsgruppen publicerade under sommaren ett material som också tog upp flygbullerfrågorna. Det visar att 16 procent av landets ytor berörs av buller från trafiken på de viktigaste flygplatserna och av det militära flygets operationsområden. För redovisningsområdet III, d. v. s. Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Västernorrlands län, hade bullermattorna en utsträckning av ända upp till 27 procent av ytan. Redovisningen anger också att den grundar sig på föråldrade uppgifter och ger en antydning om att tidigare godkänd maximal bullernivå torde vara för hög för nutida anspråk.

Vi anser det vara särskilt betydelsefullt att staten i sitt eget handlande som exploatör av naturen ålägger sig samma kvalificerade prövning som all annan anläggningsverksamhet.

I fråga om den grad av rening av avloppsvatten som skulle sättas som mål framförde vi vid miljöskyddslagens behandling ett önskemål om en högre målsättning än vad propositionen föreslår. Vi menar att med avseende på andra föroreningar bör målet sättas så högt att det för utvecklingen framåt.

Det har också konstaterats att enskilda kommuner — den ena efter den andra — är beredda att införa det s. k. tredje steget. Den lokala opinionen fordrar det helt enkelt. Vi motser här en skärpning så att miljöskyddslagens låga anspråk inte inom kort är ett överspelat stadium.

Inländsk och utländsk erfarenhet på detta område visar att tillräckligt hårda riktlinjer påskyndar själva saneringssträvandet hos både samhälle och företag.

Men det är egentligen inte rättvist mot behandlingen av miljöfrågan att ta upp den ena eller den andra detaljen. Själva ordet miljö är ett samlingsbegrepp. En god miljö åstadkommes endast genom en totalsyn på problemet. Därför håller vi fortfarande på att det är angeläget att ställa upp ett allsidigt miljövårdsprogram. Vi har i flera omgångar motionerat härom, och vi har också angivit några huvudpunkter som kunde ingå i ett sådant program. Det gäller här att blicka framåt.

Nu har framtidsforskningen, futurologin, blivit ett honnörsord. Det täcker mer än vad som ligger i det gamla ordet prognos. Man måste försöka tänka sig in i vad kommande teknologi kan åstadkomma vid utvecklingen av vårt samhälle. Det gäller bl. a. vad framtidens strukturutveckling kan medföra för faror och vad nu pågående föroreningar i små doser kan betyda på lång sikt. Men det betyder också att utröna vilken kapacitet framtidens samhälle kan få i fråga om att oskadliggöra föroreningar. Vi lever i ett statiskt samhälle. Men mycket av vad som kommer att ske i framtiden är programmerat redan nu,

Allmänpolitisk debatt

även om inte allt ännu har hamnat i datorernas järngrepp.

Behovet av att resonera igenom ett samlat grepp på framtidsutvecklingen i miljövärdsfrågan har ytterligare understrukits av jordbruksministerns litet slarviga uttalande för en tid sedan om igenbuskningen. Han ville försvara igenbuskning och skogsplantering av åkerjord och hagmarker med att det bara är en återgång till ursprungstillståndet. Ja, nog har våra förfäder ända fram till för ett 50-tal år sedan förändrat vårt landskap genom uppodling och därmed skapat den omväxling mellan kulturbygd och stora skogar som kännetecknar stora delar av vårt land. Då nu en del av den odlade jorden inte passar in i nutidens näringspolitik, är det inte för mycket begärt att det blir en ordnad reträtt. Som det nu är, när en åker här och en åker där med eller utan statsbidrag skogsplanteras och i övrigt igenbuskningen får ta överhanden, så återskapas ingalunda ursprungstillståndet. Det blir i stora stycken ett onödigtvis trasigt och förfulat landskap. Med förenade insatser av jordbrukare, som fortfarande håller ut, och med stöd av AMS-insatser kan mycket åstadkommas. Om sedan statsbidragsgivningen till skogsplantering inpassas i landskapskötseln, kan resultatet bli tämligen gott. Men något ursprungstillstånd uppnår vi aldrig, och det skall vi inte eftersträva heller.

Låt mig, herr talman, åter ta upp en speciell detalj i miljöskyddet. Vi hade vid vårriksdagen en debatt om oljeskadorna till sjöss i samband med att frågan om sjöfartsverkets omorganisation behandlades. Jag anförde då oro för att sjöfartsverket på grund av en ofullständighet i propositionens beskrivning av verkets uppgifter inte skulle ta i med kraft i fråga om oljeskadorna till sjöss. I en motion framfördes en stillsam begäran att riksdagen skulle föreslå att detta uppmärksammades i verkets blivande instruktion. Motionen avstyrktes

av statsutskottet — majoriteten där är ju i allmänhet obenägen att ändra en enda rad i propositionen, även om det inte kostar några pengar. Riksdagen avslog också motionen. Men departementschefen tog kritiken i beaktande och rättade till det hela i enlighet med motionen. Den begärda raden kom alltså in i den senare av Kungl. Maj:t utfärdade instruktionen för verket.

Det var alltså gott och väl. Men sjöfartsverket tycks i alla fall inte ha levt upp till sin fulla kraft då det gäller dessa frågor. I pressen har vi i dagarna sett att verket i en flerspråkig broschyr, riktad till sjöbefälet, visserligen har påtalat att det är förbjudet att utsläppa olja inom svenskt sjöterritorium men förtigt att detsamma gäller för hela Östersjön, sedan den s.k. skamfläcken söder om Gotland togs bort häromåret genom en internationell konvention. Samma förbud gäller för övrigt långt utanför territorialvattengränsen även vid Västkusten. Då därtill kommer att broschyren inte med kraft betonar att det är straffbart att släppa ut olja men antyder att det är svårt att kontrollera hanteringen, vill jag ifrågasätta om inte verkets instruktion i detta avseende är i behov av ett ytterligare förtydligande.

Slutligen, herr talman, ber jag att få uttrycka min tillfredsställelse med att den utredning — »Idrott åt alla» — som talmannen själv verksamt bidragit till nu lagts fram. Jag gör det så mycket hellre som jag själv en gång sttit i en utredning med samma uppgift utan att vi då kunde komma till något resultat. Det är bara att konstatera att den vision — jag återkommer till det ordet — av storleksordningen på idrottsanslaget, som herr Ohlin framfört vid några tillfällen i denna kammare, nu i stort sett accepterats av idrottsutredningen. Jag hoppas nu, att också utredningens förslag inte skall avfärdas med beteckningen överbud. Det är verkligen min varma förhoppning att utredningen läggs till grund för ett förslag från regeringen,

Allmänpolitisk debatt

som därigenom erkänner idrottens och motionsverksamhetens stora betydelse för folkhälsan och ungdomens fostran.

Därefter anförde:

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Innan jag går in på den fråga som jag huvudsakligast har begärt ordet för, nämligen bidraget på 200 miljoner kronor till Nordvietnam, vill jag göra några allmänna reflexioner av mera hemmapolitisk art.

När man lyssnade i går till herrar Hedlund och Holmberg fick man en ganska klar bild av det avstånd som för närvarande finns mellan oppositionspartierna. Det verkade som om herr Hedlund var närmare socialdemokratin än han har varit sedan koalitionen sprack på grund av ATP-frågan i slutet av 1950-talet och att herr Holmberg var mer mörkblå än han har varit någonsin tidigare. Det är naturligtvis inte lätt att vara en samlad opposition under sådana omständigheter. Man skall å ena sidan visa sin profil, å andra sidan skall man samarbeta för att kanske en gång kunna överta regeringsmakten. Man måste samarbeta för att kunna komma åt den gemensamma fienden, nämligen socialdemokratin. Här rör man sig alltså med två motstridiga målsättningar som är svåra för att inte säga omöjliga att förena. Men man kan förstå att centerpartiet försöker hålla distans ifrån högern. Visst finns det skillnader i politiken, men det kan även finnas en taktisk motivering. Moderata samlingspartiet har sannerligen inte något gott rykte när det gäller t. ex. socialpolitik.

Vi har här i landet kunnat reducera den konservativa gruppen till att bli ganska obetydlig. Den finns där, men den är ganska liten och har också relativt litet inflytande. Jag har emellertid ett färskt exempel på hur det kan bli när ett konservativt parti får regera så gott som ensamt. Jag har vistats några

dagar i Nordirland och försökt sätta mig in i situationen där. Som alltid är det svårt att säga något bestämt när man bara under några dagar har gjort ett studiebesök och läst en del om situationen. Det är i varje fall alldeles tydligt att det är en utpräglad politisk konflikt. Det finns ett konservativt parti, unionistpartiet, som för närvarande har 39 mandat av 52. Detta parti har med denna starka majoritet suttit vid regeringsmakten i »delstaten» Nordirland sedan 1920, alltså i snart 50 år. I dag står landet på gränsen till inbördeskrig. Orsaken till detta är sociala och ekonomiska skillnader och andra konflikter av politisk art som finns inom nationen. Ett konservativt parti har alltså under 50 år kunnat sitta på bromsarna i ett område som tillhör Storbritannien och åstadkomma stora klasskillnader.

En enda siffra säger något om vad det gäller: i vissa delar i Nordirland hade man i september upp till 23 procents arbetslöshet. Det förekommer också en klar diskrimination när det gäller bostäder och arbetstillfällen. Dessa exempel kan säga oss någonting om vart det leder när konservatismen får fungera utan att, så att säga, bli uppfostrad i social anda.

När jag här tar till orda i frågan om de 200 miljonerna till Nordvietnam gör jag det naturligtvis först och främst som riksdagsman men också som ledamot av Svenska kommittén för Vietnam, där jag har verkat under några år. Denna kommitté har en stark folklig förankring. Ytterlighetspartierna är inte representerade, vare sig vänsterpartiet kommunisterna eller moderata samlingspartiet, men väl partierna däremellan med sina ungdoms- och kvinnoorganisationer. Dessutom finns fackliga organisationer, nykterhetsorganisationer och kristna organisationer

Det är främst fyra saker jag vill ta upp, där vi har verkat med en viss framgång. Det gäller först demonstrationen på Sergels torg den 21 februari

Allmänpolitisk debatt

1968, då Palme talade, såsom alla vet. Vi har vidare fört fram frågan om erkännande av Nordvietnam, vi har haft en del att göra med desertörerna, och vi har begärt anslag till Nordvietnam. Kommittén har också hälsat med tillfredsställelse att den svenska regeringen har vidtagit åtgärder i den riktning som kommittén verkat i.

Vad som nu har hänt i samband med löftet om de 200 miljonerna till Nordvietnam är på det politiska planet nästan en exakt kopia av vad som hände efter Palmes tal på Sergels torg. Båda sakerna hälsades till en början med tillfredsställelse i delar av den svenska oppositionspresen, som ju är ganska stor. När en del av den amerikanska opinionen reagerade — men först då — började emellertid också den svenska politiska oppositionen att reagera. Samma mönster återkommer i båda fallen. Man hänger upp sig på detaljer, eftersom alla i princip tydligen är ganska eniga i själva sakfrågan. I det förra fallet gällde kritiken att Palme uppträdde tillsammans med Nordvietnams ambassadör, men vi var väl ungefär 20 socialdemokratiska riksdagsmän som gick i täten för demonstrationståget. I det senare fallet gäller kritiken att utrikesminister Torsten Nilsson inte skulle ha talat tydligt nog.

Vilken opinion i Amerika är det då som vi skall ta hänsyn till? Vi har varit inne på den frågan tidigare i debatten. Vi kan konstatera, att opinionen i Amerika är delad. År 1967 vid tiden för den första Vietnamkonferensen i Stockholm talade den berömde barnläkaren Benjamin Spock, och han bedömde att en tredjedel av den amerikanska opinionen var emot kriget i Vietnam. De senaste opinionsundersökningarna som har gjorts i Amerika visar att de som är emot kriget i Vietnam nu utgör nära två tredjedelar.

Vilken amerikansk opinion är det då som leder den svenska oppositionens handlande? Det är i stort sett den opi-

nion som företräds av den amerikanska regeringen, av State Department och företagskretsarna, där de flesta med säkerhet tillhör de s. k. högarna.

Jag hoppas verkligen att inte regeringen skall falla undan för dem, utan att regeringen skall fullfölja det löfte om anslag som den har givit. I det sön-derbombade Nordvietnam lider tusentals och åter tusentals människor nöd, och det är dem vi har lovat att hjälpa. Vi borde ta större hänsyn till nöden i Nordvietnam än till de amerikanska högarnas vapenskrammel. Låt mig också uttrycka den förhoppningen — som jag tror är realistisk — att det snart skall bli ett slut på detta skamliga krig.

Innan jag slutar, vill jag säga ytterligare några ord om de 200 miljonerna. Det har stått strid om vad dessa pengar skall användas till. Man har sagt att cirka en tredjedel skall användas till humanitärt bistånd och två tredjedelar till uppbyggnadslån. Det humanitära biståndet kan vi lämna direkt utan att det uppstår några svårigheter och innan kriget har slutat definitivt, men med den andra delen måste vi vänta, om vi inte skall ge avkall på vår neutralitet, vilket ändå ingen har tänkt sig.

Det kan hända att det uppstår svårigheter att bedöma, huruvida kriget är slut eller inte. Då skulle jag vilja framhålla att ingenting hindrar att vi i ett sådant läge i stort sett ger alla dessa pengar till humanitärt bistånd. I varje fall bör möjligheten undersökas.

Det är självfallet så, att det är svårt att dra gränsen mellan vad som är humanitärt bistånd och vad som är hjälp till återuppbyggnad. Låt mig anföra ett enda exempel. Det är ont om papper i Nordvietnam, och vi kan knappast göra oss en föreställning om hur liten tilldelningen är. Det är svårt att få fram böcker till grundskolor och till högskolor. Skulle det då anses vara en ovänlig, icke neutral handling om vi hjälpte till att bygga en pappersfabrik? Jag ställer frågan därför att den visar

Allmänpolitisk debatt

hur svårt det egentligen är att dra en gränslinje mellan humanitär hjälp och lån eller bistånd för återuppbyggnad. Men vi behöver kanske inte ens bygga en pappersfabrik för tillverkning av papper till läroböcker. Vi kan ge humanitärt bistånd i traditionell stil, om det behövs. Som vi säkert alla vet får nämligen Nordvietnam pengar från annat håll, och det kanske bara är en strid om ord huruvida de svenska pengarna skall användas till det ena eller andra ändamålet. Skulle vi hesitera att betala ut de 200 miljonerna med tanke på att det kunde uppfattas som icke neutralt, kan vi således välja en annan väg. Det är viktigt att dessa pengar ställs till Nordvietnams förfogande under den treårsperiod, räknat från 1/7 1970, som varit meningen utan att hjälpen reduceras på något sätt.

Till slut vill jag göra en liten reflexion. Vi har fått kritik från Amerika för att vi lämnar bidrag till Nordvietnam. Är det egentligen inte på det sättet, att Amerika självt borde stå för denna återuppbyggnad? Det är Amerika som har bombat, inte vi. Amerika borde egentligen betala detta som ett skadestånd. Nu vet vi att man inte gör det, och därför måste vi tillsammans med andra nationer vara med om att hjälpa till där kriget har gått fram så svårt.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr THYLEN (m):

Herr talman! Den tendens till allt starkare styrning av näringslivet och till ett ökat statligt företagande inom områden, där en sådan verksamhet inte fyller en social funktion och som varit allt tydligare under de senaste månaderna, har väckt ganska stor oro inom stora grupper av vårt folk. Man tycker sig ha spårat en maktfullkomlighet hos regeringen, och detta har bland många skapat en känsla av att översåtarna regerar som de vill och att un-

dersåtarna är just bara detta — undersåtar.

Det finns många exempel på maktfullkomligheten i regeringens handlande. Jag skall bara ta några exempel. Svenska textilföretag, som har dotterföretag i Portugal, har kommit i en mycket svår situation genom att deras möjligheter att till Sverige ta hem produkter från de portugisiska dotterföretagen allvarligt beskurits. Efter förhandlingar på regeringsnivå har Portugal åtagit sig att för varje företag fastställa en exportkvot för ett år framåt från den 15 juni i år. Men först framåt mitten av september fick de berörda svenska företagen veta hur mycket varor de kunde få ta hem från sina portugisiska dotterföretag. De svenska myndigheterna hade alltså hemlighållit de begränsningar man begärt i exporten av olika varuslag från Portugal. Detta hemlighetsmakeri och denna nonchalans mot de berörda företagen är inget annat än utslag av självrådighet och av maktfullkomlighet.

Ett annat utslag av denna maktfullkomlighet är statsrådet Wickmans agerande när det gäller att för statens räkning monopolisera apoteksväsendet och lägga sig till med ytterligare producentföretag inom läkemedelsbranschen. Här agerade herr Wickman utan att vänta på resultatet av den utredning i frågan som var aviserad. Därmed satte han i realiteten det berömda svenska remissförfarandet ur spel. Genom att inte avvakta de synpunkter, som kan framföras av utredningen eller som de olika remissinstanserna kan ha att komma med, försvårar han riksdagens möjligheter till bedömningar, när den nu i efterhand skall ta ställning till herr Wickmans uppgörelse med apotekarna och med läkemedelsindustrin. Detta är ett agerande som knappast kan förklaras på annat sätt än av en våldsam självöverskattning hos regeringen och en maktfullkomlig nonchalans mot riksdag och medborgare. Herr Wickman visade

Allmänpolitisk debatt

också maktfullkomlighet gentemot ägarerna till apoteken och de anställda. Överenskommelsen om statens övertagande i monopolställning av apoteken träffades nämligen efter förhandlingar med Apotekarsocietetens direktion under total mörkläggnig. De enskilda apoteksinnehavarna visste i de allra flesta fall inte ens om att förhandlingar pågick. Först sedan allting var klart meddelades apoteksinnehavarna — som ekonomiskt sett äger sina apotek — genom telegram om den träffade överenskommelsen. Samtidigt fick de dock beskedet om att information skulle följa snarast.

Herr Wickman talar så gärna och ofta — mycket gärna och mycket ofta — om medbestämmanderätt och företagsdemokrati. Men hur mycket medbestämmanderätt och företagsdemokrati har förekommit i detta fall? Varken de självägande apotekerna eller de anställda apotekerna fick uttala sig i frågan. Jag kan inte finna något annat ord för herr Wickmans handlande än maktfullkomlighet.

Här har statsrådet åstadkommit ett gruppäktenskap mellan statlig svensk företagsamhet, privat svensk företagsamhet och privat utländsk företagsamhet. Det talas så ofta om alliansfri politik när det gäller vårt lands utrikespolitik. Vi är också alla eniga om denna alliansfria politik. Men det behövs också en alliansfri ekonomisk politik. Många oroar sig för att statsintressen i förening med privata intressen inom vissa företag kan skapa en ny, farlig maktkoncentration. Många fruktar att privata inhemska eller utländska företag med statsintressen i vissa lägen kan komma att favoriseras av regeringen. Jag vill inte påstå att så kommer att bli fallet, men gruppäktenskap av denna art sprider olustkänslor inom stora delar av näringslivet. Det finns risk för att svenska företag blir mera intresserade av att kasta sig i utländska företags armar sedan staten på detta sätt lierat sig med vissa företag.

Också i fallet Uddcomb har herr Wickman visat prov på bristande förståelse för medbestämmanderätt och företagsdemokrati. När han skulle informera de anställda vid Uddcomb att beslutet om företagets lokalisering gått stic k i stäv mot de anställdas önskemål var han noga med att allmänhetens representant som är pressen inte fick vara närvarande. Företagsdemokratin skall stanna vid fabriksporten lär han ha sagt till pressen. Nog ger ett sådant uttalande också intrycket av en maktfullkomlighet, som ligger mycket långt från allt vad medbestämmanderätt och företagsdemokrati heter. Kanske är denna maktfullkomlighet en följd av den maktkoncentration, som alltid råder i företag med statsintressen. I sådana företag där staten har majoritetsintressen är det en departementstjänsteman som utövar den reella makten. Han ensam är bolagsstämman.

En stor ekonomisk makt har samlats i ett departement. Om departementet gör sig skyldigt till felbedömningar i den ekonomiska utvecklingen kan det få stora återverkningar på vårt ekonomiska liv. Om en företagare misslyckas i företagandets svåra konst blir han handgripligen korrigerad av konkurrensen från andra företag och förlorar snabbt sin makt. Men det är betydligt svårare att avsätta en departementstjänsteman med samma makt. En misslyckad företagsledare blir ruinerad eller får sparken, men en departementstjänsteman är och förblir en departementstjänsteman. Vi får inte glömma bort att ordet demokrati är oupplösligt förenat med begreppet ansvar. Jag tror att den maktkoncentration som skapas av gruppäktenskap i herr Wickmans tappning är utomordentligt oroväckande och lätt leder till ministerstyre och maktfullkomlighet.

Herr talman! Jag vill till sist beröra den filosofi som ofta kommer till uttryck inom regeringspartiet. Man säger så ofta att företag som inte kan betala

Allmänpolitisk debatt

topplöner skall försvinna och att arbetskraften skall omskolas för att sättas in i industrigrenar som ännu är lönsamma och kan betala topplöner. Jag tror att hela denna filosofi är ytterst farlig. För det första vet man inte hur länge de branscher som i dag är höglönebranscher kommer att ha denna gynnade position. Låglöneländer av ostasiatisk typ håller på att bli farliga konkurrenter också inom de högkvalificerade branscher som i dag är lönsamma här hemma. För det andra kommer denna s. k. strukturrationalisering att medföra mycket omfattande arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Kan våra arbetsmarknadsorgan lösa alla de problem som följer i en alltför snabb strukturrationaliserings spår? Förflyttningar från den gamla miljön kan innebära inte bara stora psykiska påfrestningar för människorna utan också praktiska och ekonomiska bekymmer som t. ex. de egna hemmen. Det kommer att skapa ett växande tillstånd av rotlöshet och osäkerhet hos breda lager av vårt folk. Allt fler människor kommer att bli objekt för en statlig styrning av samhällslivet. Människorna kommer att reduceras till siffror i planhushållarnas kolumner, och därmed växer också risken för maktfullkomlighet hos den lilla styrande gruppen av regeringsledamöter och regeringstjänstemän.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag tyckte att herr Svensson i Kungälv i sitt anförande nyss försökte ge en missvisande bild av de olika partiernas inställning till solidaritetsarbetet för Vietnam, i varje fall vad det gällde mitt parti, Vänsterpartiet kommunisterna. Jag tror inte att någon kan rikta den beskyllningen mot oss att vi skulle ha avstått från att medverka i detta solidaritetsarbete eller från att här i riksdagen föra fram det vietnamesiska folkets sak. Vårt parti har från första början krävt att de amerikanska trupperna skall dras bort från

Vietnam. Vi har tagit upp frågan om erkännande av Nordvietnam och om erkännande av den nya revolutionära regeringen i Sydvietnam. Vi har också krävt och kräver villkorslöst stöd till Nordvietnam och FNL. Vad gäller solidaritetsrörelsen i vårt land stöder vårt parti såväl FNL-rörelsen som Svenska kommittén för Vietnam. Medlemmar av mitt parti arbetar mycket aktivt i båda dessa solidaritetsrörelser. Herr Svensson skall alltså inte här försöka ge en falsk bild av vår inställning.

Herr talman! Vad skall vi göra med Norrland? Den frågan, som kunde uppfattas som en suck över ett besvärligt barn, stod i rubrikstil i den stingförsedda kvällstidningen för någon vecka sedan. Bara ett par dagar senare meddelades att en trio statsråd med följe skulle besöka Norrbotten. Förväntningarna på ett ordentligt svar på frågor som rör landsdelens framtid var otvivelaktigt stora. Även bland dem som lutrats av årtiondens hänvisningar till pågående utredningsarbeten väntade man besked om »radikalare verkningssmedel än de som hittills stått till buds» — för att citera landshövding Lassinantti i hans tal inför höstens landsting.

Kanske var det de uppblåsta förhandsuppgifterna som kom de redovisade åtgärderna att framstå som någon ting av kejsarens nya kläder. Men även om man gör en välvillig bedömning och noterar det tillskott av arbetstillfällen som beskeden innebär, kommer man inte ifrån det faktum att innehållet i det s. k. Norrlandspaketet inte innebär någon radikal lösning på de norrländska problemen. Ett par tusen svärplacerade skogsarbetare har dock sin sysselsättning säkrad det närmaste året, om skogsägarna godtar det föreslagna bidragssystemet. Det av industrinedläggningar hårt drabbade Ådalen får också ett välbehövligt tillskott av arbetstillfällen för ett par hundra människor. Men den del av kakan som kom Norrbotten till del skulle säkert ha smakat

Allmänpolitisk debatt

bättre om den inte kryddats med vetenskapen om att Luleå, dit förbättringarna främst skall lokaliseras, under senare tid har förlorat fler arbetsplatser än de nya som tillkommer. Värdet av det tillskott som Norrbotten nu får ser jag främst i att det kan innebära ett steg mot en mera differentierad industristruktur i länet.

Jag noterar också att industriminister Wickman har betecknat regeringens utspel som ett förbud som kommer att följas upp på flera punkter. Jag hoppas att man i det arbetet anlägger samma synsätt som kom till uttryck i landshövding Lassinanttis landstingstal, när han sade: »Det finns ingen anledning att Norrland allt framgent skall vara beroende av stöd i en eller annan form och på sikt utveckla sig till någon sorts jättestor skyddad verkstad. Vi måste angripa roten till det onda — — —.»

För min del kan jag inte finna annat än att man alltjämt ser bort från de avgörande orsakerna till de svåra sysselsättningsproblemen i landsdelen. Jag avser då bristen på samordning och planering samt det förhållandet att ekonomiska beräkningar, planer och beslut fortfarande göres utifrån förlegade, kapitalistiska bedömningar och utan hänsyn till att samhället har förändrats i takt med ekonomins och teknikens utveckling.

Mer än 90 procent av det svenska näringslivet är privatägt. I detta avseende skiljer sig Norrbotten från det övriga landet, eftersom detta län har en för svenska förhållanden omfattande statlig verksamhet. Därför har statsmakterna och regeringen också ett speciellt ansvar när det gäller att skapa varaktig sysselsättning i länet. En väsentlig uppgift i detta sammanhang är att åstadkomma en riktig samordning av samhällets alla investeringar i stället för att fortsätta med brandkårsutryckningar till de orter där problemen för tillfället märks mest.

Det krävs ordentliga tag mot de all-

varliga bristerna i den nuvarande planeringen av den statliga verksamheten. De statliga företagen i länet bör kunna redovisa sina planer beträffande antalet anställda åtminstone för de närmaste fem—tio åren för att undvika det som inträffat under de senaste åren, under vilka bortfallet av sysselsättningsstillfällen på grund av rationaliseringar inom statsföretagen inte har kompensrats med nya arbetsplatser.

Den samhällsplanering som fordras måste ta hänsyn till inte bara de nu avfolkningshotade delarna av landet utan också de områden, där överhettningen åstadkommer svår bemästrade problem. De företagsekonomiska lönsamhetskalkylerna måste som vi ser det innehålla nya moment.

Det påfallande i bristen på samordning och planering av det slag som vi förespråkar framkom inte minst i somras när Industriförbundets och regeringens lista över lokaliseringstyper i Lappland och Jämtland presenterades. Bland dem fanns inte med orter som Arjeplog och Jokkmokk och vidare saknas hela Tornedalen. Det måste vara något fel när orter som dessa med goda utvecklingsmöjligheter — om de tas till vara — och en väl utbyggd samhällservice bara ställs åt sidan på det sätt som skedde.

Tornedalsområdets karaktär av gränsbygd är en faktor som borde ge anledning till förverkligande av de i samband med utredningsarbetet om de näringspolitiska problemen i Tornedalsutredningen givna löftena om att skapa bestående arbetstillfällen. Här har i stället huvudlinjen i regeringens politik, som gått ut på utflyttning i stället för statliga initiativ, varit särskilt markerad. Befolkningen inom östra Norrbotten har på 15 år, från 1950 till 1965, minskat med bortåt 10 000 personer. Under samma tid minskade antalet sysselsatta inom östra Norrbotten med 13 procent medan antalet inom länet som helhet ökade med 8 procent.

Allmänpolitisk debatt

För att stoppa den nuvarande utvecklingen och förhindra det beräknade arbetskraftsöverskottet på 11 000 personer år 1980 i östra Norrbotten krävs det åtgärder av helt annat slag än hittills. Därför är det beklagligt att det fortfarande inte finns konkreta planer för Kaunisvaaramalmen eller för vägprojektet Korpilombolo—Pajala—Karesuando.

Ett annat uppslag som det nu är hög tid att förverkliga är grönsaksodling. Att sådan kan bedrivas med framgång i Tornedalen är redan bevisat. Med satsningar från staten kunde sådan odling kombinerad med konservindustri bli av avgörande betydelse för Tornedalen.

Inte heller för de tidigare nämnda orterna Arjeplog och Jokkmokk råder det någon brist på idéer för en framtida utveckling. Med inlandsutredningens betänkande och andra beräkningar som grund torde det vara möjligt att ta itu med de problem som nu mycket starkt gör sig gällande i dessa kommuner. Och är det så som kommunaldirektören i Jokkmokk säger i en tidningsintervju, nämligen att »vi har idéer och pengar, bara statsmakterna låter oss använda dem», skulle det ju inte ens behöva bli särskilt kostsamt.

Vid statsrådsbesöket i Luleå uppgav inrikesminister Holmqvist att man skulle hålla beredskapsarbetena på minst lika hög nivå som tidigare i Norrland. För vår del tror vi att det i rådande arbetslöshetsläge är nödvändigt att väsentligt utöka dessa arbeten. Detta kan ske genom nya typer av beredskapsarbeten, och bland sådana anvisar vi en utbyggnad av den statliga industrisektorn i länet. Vi har tidigare föreslagit en omfattande utbyggnad av NJA, och delar av en sådan bör kunna göras i form av beredskapsarbete.

Fraktkostnaderna och taxepolitiken i övrigt är områden där det krävs åtgärder av helt annat slag än de hittills tillämpade, om några lokaliseringspoli-

tiska åtgärder över huvud taget skall få effekt i de nordliga länen.

Faktauppgifter från inlands- och Tornedalskommunerna visar på speciella svårigheter för den kvinnliga befolkningen när det gäller möjligheter till sysselsättning. Även i malmfältskommunerna med deras ensidiga näringsliv är dessa svårigheter uppenbara. Det avgörande för kvinnorna — liksom för befolkningen som helhet — är således att de nu inledda åtgärderna verkligen leder till en differentiering av industrin och till sådan ökning av arbetstillfällena att även den dolda arbetslösheten börjar angripas.

Det kan ändå finnas anledning att också i detta sammanhang något stanna vid den samhällsservice som är nödvändig för kvinnornas förvärvsarbete och möjligheter på arbetsmarknaden.

Konservativa ståndpunkter och konserverande attityder i dessa frågor har angripits hårt under den debatt som förts i många år. Där har konstaterats att otillräckliga resurser i fråga om daghem och fritidshem liksom avsaknaden av kollektiva serviceinrättningar är avgörande hinder för en ökad förvärvsintensitet bland kvinnorna. Men det står numera också klart att tillgången på dag- och fritidshem inte bara är en jämlikhetsfråga mellan män och kvinnor utan också mellan barnen. Det är en förmån för barn att få vistas i någon form av kollektiv gemenskap, om det då är daghem eller förskola. Men trots denna insikt byggs det allttjämt alldeles för litet. Man måste fortfarande konstatera en viss tröghet hos kommuner och vissa statliga institutioner i deras agerande. För kommunernas del kan detta givetvis förklaras med de kostnader som en utbyggd barntillsyn medför. Vi har i andra sammanhang tagit upp dessa problem, och jag vill för dagen nöja mig med att betona det aktuella kravet att staten på sikt övertar kostnaderna för personalen, en post som är verkligt betungande för kommunerna.

Allmänpolitisk debatt

Det är nödvändigt att det nu börjar hända någonting väsentligt när det gäller de kollektiva serviceinrättningarna. Behovet av kollektivhus och servicecentra är redan stort och kommer att öka. Kostnadsaspekten har ofta anförts på minussidan i diskussionen om kollektivhus. Det är givetvis angeläget att den kollektiva servicen får en sådan utformning att den inte bara blir tillgänglig för de ekonomiskt mest bärkraftiga familjerna — också lågavlönade, barnfamiljer och pensionärer skall kunna tillgodogöra sig tjänsterna i fråga.

Herr talman! Den unga generationen har många problem som det nuvarande samhället är ovilligt eller oförmöget att lösa. Jag skall bara peka på ett par av dem.

Bristen på goda bostäder med överkomliga hyror drabbar människor i alla åldrar men i särskilt hög grad ungdomarna. Eftersom de tvingas stå i bostadskö på obestämd tid innebär det i praktiken att de inte själva kan bestämma när de skall skapa ett eget hem och bilda familj. Den beslutsrätten har faktiskt bostadsförmedlingarna.

Men detta är inte det enda problem som situationen på bostadsmarknaden skapar för de unga. Till bilden hör också problem med att effektivt kunna sköta sina studier i trånga lägenheter där hänsyn måste tas till andra familjemedlemmar.

Ungdomens svåra bostadssituation är ytterligare ett skäl för en ökad satsning på ungdomens förenings- och fritidsverksamhet. Det samhälleliga stödet till idrott och annan aktivitet måste byggas ut.

Som generation betraktad har dagens ungdom på ett glädjande sätt ökat sitt engagemang i samhällsfrågor. Det håller på att växa fram en ny syn på samhällsfrågorna och världsproblemen. Och att denna syn är friskare och radikalare än tidigare noterar jag med tillfredsställelse. Men den här utveckling-

en skrämmer en del och man försöker på sina håll dra i nödbromsen när det gäller att släppa fram ungdomen till beslutsprocessen.

Debatten om demokrati och ungdomens ökade medvetenhet har tvingat fram en demokratiseringsprocess också inom skolväsendet som alltid har fungerat auktoritärt och mer predikat disciplin än demokrati. Demokratiseringsprocessen är bara påbörjad och det gäller att se till att de goda idéerna inte fuskas bort på vägen. Insatserna från eleverna och deras organisationer är här av största värde och måste få stöd.

Jag vill i det sammanhanget varna för den tendens som finns och som också har kommit till uttryck i den här remissdebatten att inte våga lita på elevernas vilja och förmåga att själva ta ansvar för sina beslut. Man låter dem få vara med och besluta om perifera saker medan beslutsrätten i avgörande frågor förbehålls instanser utanför elevernas kompetens.

Hur skall den unga generationen kunna fostras till demokrati om de möts av en sådan inställning? Vi måste ge ungdomen fullt förtroende och inte lära dem någon sorts halv- eller kvartsdemokrati.

Herr talman! De tre avsnitt ur dagens aktuella politiska debatt som jag här berört — situationen i Norrlands-länen, kvinnornas ställning i förhållande till arbetsmarknad och sysselsättning och ungdomens engagemang — är alla sådana där hittills vidtagna åtgärder bara kan betecknas som inledande steg till det man numera så ivrigt talar om, nämligen jämlikhet.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! För att vi inte skall lämna denna debatt efter att ha stått här med olika uppgifter vill jag reda upp en liten sak med fru Marklund.

Jag talade självfallet inte om kommunisternas intresse för Vietnamfrå-

Allmänpolitisk debatt

gan — jag vet att det finns och har ingen anledning att yttra mig därom — utan jag talade om Svenska kommittén för Vietnam och om medlemskapet i denna. Efter anförandet har jag inhämtat vissa uppgifter från kommitténs kansli. Det visar sig att på den allra senaste tiden har ett par distrikt av kommunistiska partiet begärt medlemskap och naturligtvis även fått sådant. Längre stod dock kommunisterna som organisation utanför Svenska kommittén för Vietnam, vilken dominerades och fortfarande domineras av fackliga sammanslutningar och politiska organisationer mellan kommunisterna och moderata samlingspartiet.

Fru MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam för det som herr Svensson i Kungälv nu sade. Det ger ändå ett annat intryck av vårt partis medverkan i solidaritetsarbetet för Vietnam. I sitt första inlägg ställde herr Svensson med vad han betecknade som ytterlighetspartier på något sätt också mitt parti utanför detta arbete, åtminstone i den utsträckning som arbetet bedrivs inom Svenska kommittén för Vietnam.

Dessutom är jag en smula fundersam i fråga om huruvida SAP som parti är anslutet till Svenska kommittén för Vietnam. Jag har uppgifter om att så inte är fallet.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! När Svenska kommittén för Vietnam bildades för ett par tre år sedan var vi överens om att de politiska partierna som huvudorganisationer inte skulle inbjudas att delta i arbetet. Ingen av de politiska huvudorganisationerna är således med, det vill jag gärna understryka, men däremot kvinnoorganisationer, ungdomsorganisationer och distriktsorganisationer, däribland Stockholms Arbetarekommun.

Fru MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Om förhållandet är sådant som herr Svensson i Kungälv nu säger förstår jag över huvud taget inte vad han hade för anledning att i sitt första inlägg utpeka vänsterpartiet kommunisterna och moderata samlingspartiet som stående utanför Svenska kommittén för Vietnam.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! I massmedia har kritik riktats mot SIDA:s verksamhet i Etiopien — det är närmast riksrevisionsverkets rapport som blivit föremål för pressens uppmärksamhet. Jag skall inte närmare kommentera denna rapport, alldenstund jag endast kan stödja mig på de pressuppgifter som finns. Dock tycker jag att kritiken är litet onyanserad. Verket kritiserar SIDA:s skolbyggen och säger att organisationen bygger alldeles för dyrt. För min del hävdar jag att skall ett hus hålla i 30 år måste man använda tegel och betong — så byggs för övrigt missionsstationerna.

Efter vad jag kunde inhämta vid mitt studiebesök i Etiopien i fjol höst är det arbete som SIDA:s personal utför där nere förtjänstfullt och värt all högaktning. De skolbyggnader som jag hade tillfälle att titta på är sannerligen inte av skrytbyggnadskarakter. I avvaktan på den skriftliga rapporten och det svar som SIDA skall lämna därpå avstår jag tills vidare från ytterligare kommentarer.

Herr talman! Det är allmänt omvittnat att Sverige är ett rikt land vars befolkning har en levnadsstandard som är högre än de flesta andra folks. Att vi har kommit dithän beror på många faktorer: vi har en skicklig arbetar- och tjänstemannakår och vi har kunniga och dugliga företagare som byggt upp sina företag så att de väl hävdar sig i den internationella konkurrensen. Utan att på något sätt vilja förringa politikernas arbete för att skapa välstånd kan man utan överdrift säga att det inte är

Allmänpolitisk debatt

dessa utan det arbetande folket — tjänstemän, arbetare, bönder, lärare etc. — som genom sitt arbete möjliggjort en höjning av levnadsstandarden. Däremot är det politikernas uppgift att fördela landets välstånd så att det kommer så många människor som möjligt till del.

Vi förfasas oss i dag med rätta över den svält och nöd som råder bland u-ländernas folk. På olika sätt — genom statligt bistånd och frivilliga hjälpinsatser av olika organ såsom Röda korset, Rädda barnen, Lutherhjälpen och de olika samfunden inom frikyrkan — söker vi hjälpa u-ländernas folk till en högre levnadsstandard och därmed också till ett meningsfullare liv. Vi gör detta i jämlikhetens namn. Jämlikhet kan emellertid inte uppnås på en gång — den måste åstadkommas successivt. Dock hoppas jag att u-ländernas folk med de rika ländernas hjälp snabbare än vad som skett i vårt land skall kunna komma bort från en tillvaro, präglad av nöd och fattigdom.

Det kan finnas anledning att i dagens u-landsdebatt erinra om den nöd och den fattigdom som rådde i vårt land för 100 år sedan. Jag vill som ett exempel ta förhållandena inom Svältorna i Älvsborgs län. Hur många som dog av svält i dessa bygder under nödåren på 1860-talet är det mycket svårt att få belägg för, men det var åtskilliga människor. Där om vittnar bl. a. kyrkoböckerna. Låt mig ta ett mycket drastiskt fall. Det berättas att en bondhustru från Svältorna någon gång under nödåren på 1860-talet i sin stora förtvivlan — hon hade ej någon mat till sina hungeriga barn — tillgrep möjligheten att av färgödsel koka en soppa till sina barn. Det låter otroligt, men det skall vara sant. Min sagesman har inhämtat uppgiften från en säker källa, vars vederhäftighet icke kan ifrågasättas.

Mot bakgrunden av den fattigdom och den nöd som i gången tid rådde i vårt land förefaller det som om dagens med-

borgare bor i själva paradiset. Och nog är det sant att vi har det bra i vårt land, inte minst jämfört med förhållandena i u-länderna. Men det konstaterandet bör icke skymma blicken ty det finns skönhetsfläckar i dagens samhälle. Jag skall i korthet beröra några.

Det är beklagligt att behöva konstatera att det allttjämt finns grupper av människor som tvingas leva vid sidan av välfärden. Jag sade »tvingas», men jag vill tillägga att de gör det dels av tvång, dels därför att de saknar de kontakter som erfordras för att rätta till förhållandena. Jag tänker på bl. a. den person som enligt uppgift i pressen för några dagar sedan dog på en parksoffa i Stockholm. Jag tänker på åldringen som hade legat död i över en vecka i sin lägenhet utan att någon av grannarna hade vetskap därom. De anförda exemplen må räcka.

Trots raden av reformer synes det förekomma fall där de som behöver hjälp är bortglömda. Enligt den nya socialvårdslagen är kommunerna skyldiga att genom uppsökande verksamhet ta reda på sina invånares behov av samhällsliga omsorger. Det har visat sig att det finns kommuner som på ett tillfredsställande sätt fyllt uppgiften att kartlägga behovet av samhällsliga insatser när det gäller åldringar och handikappade och som med ledning av inventeringen vidtar olika slag av hjälpinsatser. Å andra sidan finns det tyvärr kommuner som ännu inte vidtagit några åtgärder i uppsökande syfte.

Även om det görs gällande att behov icke föreligger av en uppsökande verksamhet från kommunens sida har det ändå visat sig — många gånger — att kannedomen om förhållandena varit mycket bristfällig. Hos socialnämnderna har man t. ex. inte haft reda på förtidspensionärer som varit i uppenbart behov av omsorger från kommunens sida. Rapporter från kommuner, som ambitiöst skött sina skyldigheter, visar att ett mycket stort antal människor

Allmänpolitisk debatt

inte ens känt till vilka förmåner de är berättigade till. Vidare har man funnit sjuka människor som varit i behov av akut vård och människor som levt i total isolering utan någon kontakt med yttrevärlden. Många gamla har saknat telefon.

Enligt min mening är det angeläget att den uppsökande verksamheten bland åldringar och handikappade verkligen når ut till landets samtliga kommuner. Den uppsökande verksamheten måste nå alla berörda människor.

Vidare är det nödvändigt att den samhälleliga informationen effektivteras, så att den verkligen når alla. I dessa avseenden torde kommunerna ha stor nytta och hjälp av handikapporganisationerna. Dessa känner väl till de handikappades svårigheter och kan stå kommunerna till tjänst. Där ett samarbete med handikapporganisationerna förekommit har också den uppsökande verksamheten kunnat bedrivas på ett tillfredsställande sätt. Även samarbete med pensionärsföreningar bör kunna underlätta kommunernas möjligheter att spåra upp behov av hjälp och insatser bland kommunens åldringar.

En annan viktig sektor, där enligt min mening de samhälleliga åtgärderna varit helt otillräckliga, är den s. k. frivården. Man har därför länge haft anledning att efterlysa nya och effektivare insatser för att så långt möjligt nedbringa den höga återfallsprocenten och ge de missanpassade verkligt stöd för en återanpassning till ett normalt liv. Samhällets krav på social anpassning står sannerligen i mycket dålig proportion till de insatser man gör för att människorna skall kunna fylla dessa krav. Detta är ett välkänt faktum som också bestyrkts av gjorda undersökningar. De frigivna står erbarmligt illa rustade vid porten till tillvaron utanför murarna. Det är heller inte förvånande att så många interner bävar för den dag de skall friges. Även för den som är fast besluten att börja ett nytt

och bättre liv i det fria måste de yttre betingelserna te sig så skrämmande, att hoppet sviker redan före konfrontationen med verkligheten. Den svenska kriminalvården fungerar sannerligen inte som den borde enligt sitt — även internationellt — goda rykte. Den höga återfallsprocenten har alltför länge av de ansvariga förklarats bero på det stora antalet »kroniska förbrytare» för vilka inga botemedel skulle finnas. Det är en sanning med stor modifikation. Förvisso varierar anpassningsgraden bland det socialt missanpassade klientelet, men samtidigt är de förutsättningar samhället erbjuder lika minimala, för att inte säga lika obefintliga, för alla kategorier.

En effektiv frivård med en avsevärd ökning av personella och ekonomiska resurser sägs vara omöjlig att åstadkomma av kostnadsskäl. Vad man då vill efterlysa är en kalkyl över vad återfallen kostar av mänskliga lidanden, bortkastade krafter, samhällsekonomiska förluster etc. Mot bakgrunden av en sådan kalkyl torde en frivård, utbyggd för individer och inte för ett anstaltskollektiv framstå som en även samhällsekonomiskt lönande satsning.

Herr talman! I denna allmänpolitiska debatt har ett flertal talare berört den höga räntan. Om jag i all korthet tar upp frågan, så gör jag det inte bara som riksdagsman utan också som bankman. I den mån jag inte är upptagen med göromål som hör till mitt riksdagsarbete kommer jag genom mitt arbete som bankman i kontakt med den allmänhet som i allra högsta grad får känna på ränteokets börda. Dagens ränteläge är det högsta sedan början av 1930-talet. Man kan verkligen tala om att räntan ligger på högsta möjliga nivå. Gällande växelränta är över 9,5 procent och dagslåneräntan kan uppgå till mer än 13 procent. Man kan nära nog tala om ockerränta. För ett tiotal år sedan betraktades i varje fall en ränta på 13 procent som en ockerränta. Den höga

Allmänpolitisk debatt

räntan drabbar främst de små i samhället, de mindre företagen, jordbruket och hyresgästerna. 1 procents diskontoändring ändrar hyran med närmare 10 procent. Tyvärr får småspararna en dålig kompensation, ty allt de skall köpa stiger i pris på grund av den höga räntan. Man befinner sig såvitt jag förstår i en ond cirkel.

Att samtidigt med denna skyhöga ränta också tillämpa kreditrestriktioner, som i praktiken innebär nära nog ett »idiotstopp», minskar sannerligen inte bekymren för den kreditsökande allmänheten. Utan att på något sätt, herr talman, gå in på räntans roll i penning- och konjunkturpolitiken och utan att ifrågasätta om de senaste räntehöjningarna var nödvändiga eller ej vill jag ändå vädja till finansministern och ledningen för riksbanken: Låt oss få en räntesänkning snarast möjligt!

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! De s. k. allmänpolitiska debatterna under höstriktdagarna har inte rykte om sig att vara särskilt meningsfulla och intresseväckande. Årets upplaga, som just har gått in i sin andra halvlek, kunde emellertid ha haft förutsättningar att bli mera intressant än de flesta av sina föregångare. Den skulle bli en ny statsministers och en åtminstone formellt ny regerings första samlade möte med riksdagen. Man kunde haft anledning vänta sig någon sorts regeringsprogram som underlag för debatten. Därav blev nu intet, såvida vi inte skall räkna en sammanfattning i tolv punkter av den socialdemokratiska partikongressens protokoll som en regeringsförklaring.

Om man tar del av de kommentarer som hittills hunnit publiceras och om man talar med politiskt intresserade människor som i går följde debatten via radio och TV är huvudintrycket besvikelse. Besvikelsen gäller debatten i och för sig som knappast har skapat

nämnvärd klarhet om vare sig regeringens eller oppositionens planer och avsikter för den närmaste tiden. Men den gäller inte minst den nye statsministern personligen. Herr Palme sade i går att han hade för avsikt att lyssna inte bara till rörelsen, varmed han alltså menar folket i sitt eget parti, utan också till oppositionen. Vi ser nu att lyssnandet uppenbarligen inte är avsett att gälla oppositionen i riksdagen. Herr Palme har inte funnit det nödvändigt att avdela ett enda statsråd för att följa andra delar av denna debatt.

Jag vill ändå tro att löftet bottenar i en verklig ambition att lyssna och att vara landets statsminister. Herr Palme torde redan nu kunna konstatera att den halva av svenska folket, vars partiledare han inte är, inte heller upplever honom som sin statsminister. Herr Palme höll briljanta anföranden i går, och han talade med ett patos som vi som något känner honom gärna tror är uppriktigt. Men det kan inte hjälpas att när han för meningsmotståndare inte har någonting annat till övers än feltolkningar av uttalanden och mer eller mindre spelad indignation inför kritik, så står oss briljansen upp i halsen, och patoset klingar falskt.

I de här debatterna är vi inte bundna — och trots vad man kunde vänta sig gäller det även i höst — av något särskilt ärende, av något budgetförslag eller annat förslag som vi i första hand skall debattera. Det ges alltså tillfällen att friare ta upp frågor av intresse för riksdagen och för allmänheten och inte minst för det svenska folkstyret. Det har inte heller saknats tillfällen under den hittills hållna debatten att gå in i intressanta och angelägna meningsskiften. Jag vill, herr talman, erinra om ett sådant uppslag som i går gick tämligen obrukat förbi — jag syftar på det tal om den s. k. enpartistaten som spelade en viss roll i gårdagens debatt.

Statsministern var indignerad, den socialdemokratiska gruppledaren i and-

Allmänpolitisk debatt

ra kammaren herr Martinsson var också indignerad. Man tillbakavisade talet om en framväxande enpartistat som en beskyllning mot socialdemokratin för att eftersträva någon form av diktatur. Det är en av de många feltolkningar av motståndares uttalanden som jag menar att alldeles särskilt vår nye statsminister gör sig skyldig till.

Jag vill gärna medge att etikettordet enpartistaten kanske inte är det bästa man kunde finna för den problematik som döljer sig bakom ordet, men det står utom varje tvivel att där finns en problematik som är väl förtjänt av att tas upp till begrundan. Det behöver icke ske i form av beskyllningar och motbeskyllningar. Man behöver inte hela vägen söka syndabocker, och man behöver inte bli så indignerad, men här finns ett problem som i första hand ligger i själva vårt politiska system när omständigheterna fogar det så, att man under en mycket lång tid får se ett enda parti vid makten.

Det är alltså inte en beskyllning mot detta parti. Jag vill gärna säga att min personliga reaktion inför en manifestation som t. ex. den socialdemokratiska partikongressen för några veckor sedan i första hand är respekt och en viss beundran för ett starkt och — som jag uppfattar det — i grunden demokratiskt parti. Det är inte den saken det gäller, utan det gäller någonting helt annat och mycket svårare.

Det frågades i går, om det finns några konkreta exempel på det man ibland kallar maktfullkomlighet och det man på senare tid har kallat en tendens till en framväxande enpartistat. Jag skall försöka bidra med några exempel på vad vi menar som är oroliga för denna utveckling. De är genomgående sådana, att jag inte känner något behov av att söka syndabocker, utan de representerar en utveckling som vi borde hjälpas åt att på något sätt stävja och vända.

I går talades också om någonting som inte är så alldeles ovanligt, nämligen att

politiska förslag som kommer från något oppositionsparti mycket sällan, om ens någonsin, blir genomförda när vi har en socialdemokratisk majoritet i riksdagen. De blir ofta, hävdade herr Hedlund — och samma sak hävdades också från folkpartiets sida — genomförda några år senare, när de kommer tillbaka som propositioner. Visst är detta sant. Visst finner vi, om vi går igenom några års riksdagsärenden, en periodicitet. Det kommer ett förslag från oppositionen i någon kanske från början inte särskilt partipolitiskt kontroversiell fråga. Det är kanske en allmän uppfattning att detta vore något att tänka på, men förslaget måste fällas. Vad som sedan händer företer en viss regelbundenhet och periodicitet: ett år för oppositionen att motionera, ett år för allmänheten att glömma och ett tredje år för regeringen att framlägga en proposition. Det finns hundratals sådana exempel bara från några år, men jag skall nöja mig med ett, där det har gått åt litet längre tid, eftersom det är ett känsligt ärende.

Vi vet att de sämst ställda av våra pensionärer, de som är helt utan eller nästan utan ATP, nu så småningom kommer att få en förbättring, som i tidens fullbordning skall bli 1 800 kronor om året i dagens penningvärde. Det är bittert att behöva säga det, men jag är rätt övertygad om att dessa sämst ställda pensionärer skulle ha fått förbättringen några år tidigare om inte mitt parti, det dåvarande högerpartiet, hade lagt fram ett sådant förslag 1964.

Jag avser inte alls att här ta upp någon debatt om likheter och olikheter mellan de två förslagen, men ingen lär kunna bestrida att vad man än kan ha haft emot högerpartiets dåvarande förslag i fråga om förfogandet över fondmedel o. s. v. ingick som ett väsentligt led i förslaget exakt den förstärkning till de sämst ställda pensionärerna som nu skall genomföras. Det ledet, om vilket det nu visar sig råda enighet, kun-

Allmänpolitisk debatt

de inte brytas ut och förstärkningen genomförs den gången eftersom intet gott får komma från Nasaret. Det bara är så.

Återigen vill jag säga att detta inte speciellt är en beskyllning gentemot socialdemokratin. Jag tror att detta är fråga om något som ligger i det parlamentariska systemet och som inte är särskilt allvarligt, om det parlamentariska systemet fungerar med någorlunda täta maktskiften, men som blir allvarligt vid ett mycket långvarigt maktinnehav för ett parti.

Jag tror alltså, herr talman — det är bittert att säga, men jag upprepar det — att Sveriges fattigaste pensionärer under fyra fem år har fått betala för att vårt politiska system fungerar på det sättet. Jag kunde anföra flera sådana fall, men låt oss ta det litet enklare!

Hur många ledamöter i oppositionspartiernas riksdagsgrupper har inte någon gång känt sig frestade att gå, och troligen också någon gång gått, en väg vid sidan om denna talarstol? Det är någon saklig fråga, ofta utan någon som helst partipolitisk nyans, som vi gärna vill ha löst. Det kan t. ex. gälla ett problem där hemma i länet. Vi har då att välja mellan två vägar. Vi kan gå upp i denna talarstol med en interpellation eller vi kan avlämna en motion. Om det är ett bra och populärt förslag kan vi plocka poäng och kanske t. o. m. vinna en röst eller två där hemma, men förslaget blir icke genomfört, och de människor som vi ville hjälpa förblir ohjälpta. Vad gör vi då? Jo, vi viskar i örat på vederbörande statsråd eller statssekreterare och får fram förslaget den vägen. Jag har gjort det, och jag tvivlar på att det finns särskilt många av oppositionens företrädare i denna riksdag som inte har gjort det. Det är den eviga konflikten för en oppositionspolitiker i vårt land: konflikten mellan det politiska handlandet och den sakliga viljan att få ett problem löst. Vi måste ibland kapitulera.

Herr Palme nämnde att socialdemokratins rådslagsgrupper under det senaste året har varit öppna och att somliga deltagare kommit utifrån och inte tillhört socialdemokratiska partiet. Jag kan vitsorda att detta är sant. Jag känner medlemmar i oppositionspartier som har suttit med i socialdemokratiska rådslagsgrupper. Märk väl att de inte har gjort det därför att de skulle ha blivit socialdemokrater — de är alltså jämt av samma uppfattning som de varit tidigare — utan de har suttit där av samma skäl som vi går och viskar i öronen på statsråd. De har en idé som de anser vara värd att prövas, och de har funnit att vägen att få den prövad går via det socialdemokratiska partiet, inte därför att de tänker illa om sina egna partier och inte känner samhörighet med dem, utan därför att de har lärt sig att förslaget blir fällt om det förs fram den vägen, oavsett sitt sakliga innehåll.

Det är denna tendens som man ibland kallar en tendens till utveckling mot enpartistat — jag tror inte att någon behöver bli indignerad, även om jag medger att ordvalet inte är det bästa i sammanhanget. Finns det då något vi kan göra åt detta? Jag tror att om socialdemokratin tänker efter — vilket jag är övertygad om att man gör — är man inte nöjd med denna utveckling. Det kan inte vara positivt ens för ett starkt regeringsparti att finna att det politiska, parlamentariska systemet på detta sätt i vissa delar upphör att fungera så som det är tänkt och så som vi ville att det skulle fungera, varför man måste söka andra vägar vid sidan av detta.

Vad kan man då göra? Jag tror att socialdemokratin skulle kunna hjälpa oss. I det sammanhanget kommer jag fram till vad jag vill kalla en kritik, för att inte använda hårdare ord än så. Det är givetvis felaktigt att begära, att socialdemokratin skulle på något sätt själv försöka gräva sin grav, försöka framkalla sitt eget nederlag. Det är en fullständigt orimlig tanke. Partiet har, precis

Allmänpolitisk debatt

som alla andra partier, rättighet och skyldighet att alltid försöka vinna största möjliga anslutning. Vi menar inte att partiet skulle med berätt mod förverka någon del av sitt förtroende och därmed bli försatt i oppositionsställning.

Men oppositionen möter i dag vissa bestämda svårigheter av teknisk natur, och därvidlag menar jag att socialdemokratin på några punkter inte har varit vaken vad beträffar de möjligheter som finns att skapa en utjämning som borde ligga i det helas intresse.

Låt mig som ett exempel nämna det statliga partistödet som snart kommer att kompletteras med kommunalt partistöd. Jag tänker inte här ta upp debatten angående principen om vi skall ha något offentligt partistöd eller inte. Men det står utom varje tvivel att det system som vi har för fördelning av pengarna och det som vi uppenbarligen genom majoritetsbeslut, som närmar sig majoritetsdiktat, i riksdagen kommer att pålägga även kommunerna gynnar i eminent grad det största partiet — och det är svårt att frigöra sig från misstanken att avsikten är att i eminent grad gynna det största partiet.

Pengarna fördelas helt proportionellt i förhållande till mandatantalet, men alla vi som har sysslat med politik vet att partier, stora eller små, har stora utgifter som är likartade oavsett partiets storlek. Det kostar lika mycket för ett litet parti som för ett stort att skicka ett grupporsband till alla hushåll. Det kostar lika mycket för ett litet parti som för ett stort att annonsera i pressen o. s. v. Sådana kostnader är icke beroende av vare sig medlems- eller röstetal. Och det finns på utgiftssidan en mycket stor pott i botten av lika stora kostnader.

När man fördelar ett partistöd på det sätt vi gör gynnar det i synnerligen hög grad det redan tidigare starkaste partiet ända därhän — det är i varje fall min personliga uppfattning — att stö-

det som sådant för oppositionspartierna innebär ekonomisk försämring och inte en förbättring. Mångas tanke var att partistödet skulle befria partierna från behovet av stora bidrag från juridiska personer. Behovet har vuxit, icke minskat, med partistödet, helt enkelt därför att partifinansiering är en fråga om relationer, inte om absoluta tal. Det är inte så viktigt hur många miljoner man förfogar över — det viktiga är hur många miljoner man förfogar över i förhållande till de konkurrerande partierna. Hela saken bara flyttas upp på en dyrare nivå, och allt blir sämre än det var. Man kunde ha tänkt på det.

Vi har talat om utredningsmöjligheter. Herr Martinsson var i går inne på ett rykte som gått — jag kan varken bestyrka eller förneka ryktet — nämligen att under de två åren mellan 1966 och 1968 tjänstemän i statsförvaltningen skulle ha varit verkligt serviceinställda gentemot oppositionen men att detta skulle ha upphört efter 1968 års val. Jag vet inte om det är riktigt. Men vad jag vet är att oppositionen har oerhört svårt att få tillgång till det grundmaterial den behöver i sitt politiska arbete. Sekretesslagen lägger hinder i vägen, och den konventionella sekretessen — den som inte återfinns i någon lag men som gör, att man håller på sina uppslag och sitt material — står ännu mera i vägen. Det borde vara möjligt att bereda tillgång för oppositionen till underlaget, till informationer som vi inte har i dag.

I dagens teknokratiska samhälle är vi kanske på väg mot ett stadium, där makt är detsamma som tillgång till information. Det finns i dag tekniska förutsättningar att samla, bevara och förmedla kunskap och information på ett sätt som aldrig förut. Den som har exklusiv tillgång till allt detta kommer att bli den som sitter vid makten, oavsett alla andra förtjänster och möjligheter.

Att i så stor utsträckning som sker

Allmänpolitisk debatt

hålla oppositionen borta från informationen tenderar att förstärka utvecklingen mot en enpartistat.

Jag vill ta ett enda exempel till. Under den debatt i går som knöt sig till excellensen Nilssons interpellationssvar gjordes ett stort nummer av den s. k. synkroniseringen mellan den svenska oppositionens reaktion på Torsten Nilssons tal inför partikongressen och den reaktion som uppstod i Amerikas Förenta stater. Gång på gång upprepade utrikesministern i ganska insinuant ton hur märkligt det var att Yngve Holmberg reagerar först när man höjer på ögonbrynen i Amerika. Detta var inte sant, och dess värre visste herr Nilsson det. Yngve Holmberg reagerade inte den 2 oktober utan den 1 oktober i ett tal i Malmö, men det trängde kanske inte fram till utrikesdepartementet.

Det intressanta är emellertid att den möjlighet Yngve Holmberg och oppositionens övriga företrädare hade att över huvud taget reagera på ett sätt som gick ut till svenska folket inträder när Sveriges Radio frågar — man kan inte få svar på en fråga förrän frågan är ställd — när reaktionen i Amerika blivit känd. Då har saken fått journalistiskt intresse, då ställer man frågan och då får man svar. Herr Palme, och säkert också herr Nilsson, vet att oppositionen inte har fritt fram i radio och TV på samma sätt som regeringen. När herr Palme har någonting att säga finns det alltid tid i TV, om det så skall vara i en paus under en ishockeymatch. Men vi från oppositionen kan inte ringa till TV och be om tid, utan vi får vänta tills man frågar.

Det går till på det sättet.

Detta är inte heller någon beskyllning. Det vore meningslöst att säga att det hela beror på en avsiktlig partiskhet från Sveriges Radios sida. Det är fråga om en funktion av ett system som vi har och en funktion av en utveckling som vi genomgått. Jag medger mycket gärna att från journalistisk nyhetsvär-

deringssynpunkt är det mycket intressantare vad regeringen gör än vad oppositionen gör. Jag tror att jag en gång tidigare använt följande exempel. Det är självklart en större nyhet för svenska folket när finansminister Sträng talar om hur stor skatten skall bli än när vi talar om hur vi önskar att den skulle vara. Det är bara så; vi har upplevt även detta.

Moderata samlingspartiet framlade ett tämligen genomarbetat skatteförslag — det är lika genomarbetat som den skiss som finansminister Sträng presenterade på kongressen —, men moderata samlingspartiet gjorde detta en månad tidigare. I mycket stora delar är innehållet detsamma som skissens, men vem vet det i dag. Vårt förslag har inte samma genomslagskraft. Det kanhända inte är mycket att göra åt saken eftersom en nyhetsvärdering är en nyhetsvärdering, men man kan åtminstone låta bli att, som excellensen Nilsson gjorde i går, låtsas tro att en synkronisering som alltså orsakats av nyhetsförmedlingsförhållandena i vårt land skulle bero på någon slavisk följsamhet gentemot opinionen i andra länder. Man vet ju att det inte förhåller sig så.

Detta är återigen ett utflöde av dominansen genom ett enda parti, en dominans som går utanför och tar sig andra former än de som följer med själva majoritetsställningen i parlamentet.

Herr talman! Jag skall inte fortsätta längre eftersom det är många talare kvar och debatten väl bör få komma till ett slut. Jag har bara velat säga detta för att ge exempel på att det verkligen finns frågor i vårt samhälle som det kunde vara av intresse att ta upp till lugnt och sakligt resonemang. Denna debatt som vi av tradition håller varenda höst kunde vara ett lämpligt tillfälle för den sortens tankeutbyte, men vi kommer aldrig fram till sådana tankeutbyten, om hela tiden framstående företrädare för den ena sidan — det kanske är likadant på den andra sidan,

Allmänpolitisk debatt

vad vet jag, men i så fall är det inte min sak att tala om detta — ständigt möter den opposition som man säger sig vilja lyssna till med vad jag skulle vilja kalla feltolkningar och en mer eller mindre spelad indignation och över huvud taget visar ovilja att gå in på problemen.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Under denna debatt har många stora frågor diskuterats. Statsministern sade i går att han skulle lyssna på oppositionen — den saken har herr Carlshamre också varit inne på i dag — och även om statsministern och de andra ministrarna nu inte är här, hoppas jag att de lyssnar på debatten på andra ställen än här i kammaren. För min del skall jag uppehålla mig vid några mera jordnära ting.

Under den gångna sommaren har skördeutfallet i det svenska jordbruket varit mycket svagt. Visserligen har det varierat i olika bygder och mellan olika brukningsenheter, men många jordbrukare befinner sig ändå i dag i en svår ekonomisk situation. Man har satsat på stora arealer med åtföljande krav på stora insatser av kapital och arbete. Gården kostar mycket pengar liksom maskinparken, levande inventarier, utsäde och gödning. Ävenså har kapitalet genom den höga räntan blivit mycket dyrt; också den saken har här tidigare berörts.

Nu är jordbrukets utövare ett optimistiskt släkte, men denna höst ter sig ändå deras situation mycket mörk. Jordbruket är en mycket känslig näring. Skördeskadeskyddet är en god sak. Det skall väl ta den hårdaste stöten. Men jag nödgas konstatera att det skyddet inte är till fyllest. Det fungerar ännu inte effektivt. Självrisken är alltför hög. Extra åtgärder måste därför sättas in, om en del jordbrukare inte skall bli tvungna att gå ifrån sina gårdar.

Dess bättre är konjunkturutsikterna

för skogens produkter ljusare i år. Man får bättre priser. Detta kan rädda många jordbrukare men inte alla, ty alla har inte skog att falla tillbaka på. Jord och skog kompletterar varandra. I sommar har vi fått ett tydligt bevis på den saken. Hur många gånger har vi inte från centerpartiet framhållit att jord och skog hör ihop, och hur ofta har man inte från regeringssidan hävdats motsatsen! Nu vill jag emellertid slå fast att vi befinner oss i en situation som tydligt visar att vi i det fallet har rätt. Regeringen bör därför fundera litet mera på den saken och tänka på att jord och skog verkligen sedan gammalt hör ihop.

Under gårdagens debatt påtalades utrikesministerns uttalande i Vietnamfrågan, och det har sagts att det utlandet har vållat missuppfattningar. Även andra statsråd har emellertid gjort mer eller mindre märkliga uttalanden. Regeringens jordbrukspolitik leder som bekant till att alltmer av den svenska åkerjorden får växa igen. Vårt jordbruk och vårt vackra kulturlandskap försvinner vid en igenväxning av sly. Enligt en intervju som Svenska Dagbladet refererat har jordbruksministern sagt att vad som händer i det fallet ju bara är att den ursprungliga miljön återställes. Från begynnelsen var landet skogbevuxet, och skog behöver vi ju. Enligt min mening är detta ett mycket lättsinnigt resonemang av landets jordbruksminister. En del åkerjord är givetvis av den kvaliteten att åkrarna bör läggas igen, men annars behöver vi ha vår åkerjord kvar. På den hänger vår framtida försörjning, vårt oberoende och — i hög grad — landets ekonomi. Men här gäller det också vår miljö och människornas trivsel. Är det någon som tror att våra turister och vårt fritidsfolk kommer att söka upp bygder som vuxit igen med sly? Nej, när det vackra landskapet försvinner, så försvinner också trivseln och människorna.

Allmänpolitisk debatt

Detta är en fråga som intresserar alla. Jakten på småbrukarna måste därför upphöra. I våra skogs- och mellanbygder är småbruket en driftform som inte bör underskattas. Men jordbrukarna bör få arbeta under samma villkor som andra, och det är helt otillfredsställande att stödet till småbruket har dragits in. Enligt min mening är det rätt att satsa på en hjälp åt småbruket i våra skogs- och mellanbygder. Det är betydligt billigare att hålla landskapet öppet och attraktivt genom ett lämpligt avvägt stöd än att från samhällets sida lägga ned stora pengar på buskröjning. I det fallet måste regeringen tänka om.

Något som förvånat många jordbrukare och även andra är också ett besked som lämnades av statsminister Palme när han agerade som telefonväktare i radion häromkvällen. Han sade då att jordbruket hade tjänat 80—90 miljoner kronor på omläggningen från oms till moms och att man vid förhandlingarna med jordbrukets förhandlingsdelegation skulle ha kvittat vinsten på den omläggningen mot traktorskatten.

Först och främst vill jag förbehålla mig friheten att betvivla att jordbruket tjänar 80—90 miljoner kronor på denna omläggning. Med hänsyn till det rent administrativa extraarbete som denna omläggning förorsakar tror jag dessutom att de flesta betackar sig för den. Frågan gällde emellertid huruvida momsens av förhandlingarna kvittats mot traktorskatten, och det måste, såsom de flesta vet, vara en fullständigt felaktig upplysning från statsministern. Var det månne en popularitetssträvan hos statsministern som gjorde sig så starkt gällande att han ville skylla beslutet på andra och frita regeringen?

Jag förstår mycket väl att det inte finns några möjligheter, inte ens för en statsminister, att sätta sig in i alla frågor. Det är alldeles för mycket begärt. Men om han inte hade gjort det, kunde han ändå ha nöjt sig med att säga att

han inte kände till frågan. Det hade varit bättre än att lämna en felaktig upplysning, som går ut över andra människor.

Jag skall inte gå in på traktorskatten i detta sammanhang, men jag vill ändå konstatera att den blir en ytterligare belastning på en näring som är pressad till bristningsgränsen. Man kan inte heller kvitta moms mot traktorskatt, eftersom det är de små jordbruksidkarna som förlorar på detta.

Regeringen har under de senaste dagarna meddelat att den skall göra kraftanstängningar och hårda satsningar på Norrland, och det är naturligtvis angeläget. Dessa satsningar är inte för stora, och jag missunnar ingalunda Norrland dessa. Man bör emellertid också tänka på situationen i övriga skogslän, och jag syftar därvid speciellt på Värmland. Detta landskap räknas inte till Norrland och får därför inte samma fördelar som denna landsdel nu skall erhålla, men Värmland befinner sig i princip i samma kritiska situation. Jag vill fråga vad regeringen tänker göra i detta avseende. Vi har i Värmland många arbetslösa och upplever en befolkningsminskning. Det är många som flyttar ut, speciellt yngre personer. Regeringen måste enligt min mening vidta kraftigare åtgärder än som hittills gjorts.

Visst har en hel del lokaliseringspolitiska satsningar genomförts men dessa är inte till fyllest. För egen del har jag motionerat om en utökning av norra stödområdet till att omfatta även Hagfors, Munkfors, Filipstads och Storfors kommunblock. Det skulle kanske behöva göras ytterligare korrigeringar beträffande gränserna. Jag vet mycket väl att stödet i vissa fall utgått även till delar av landet som legat utanför norra stödområdet, men ett inlemmande av de nämnda områdena i norra stödområdet skulle ge större styrka och stabilitet åt deras näringsliv i deras lokaliseringssträvanden. Vi väntar oss i vårt län att detta sker snarast och emotser

Allmänpolitisk debatt

även en hel del andra kraftåtgärder.

Herr talman! Det skulle finnas anledning att ta upp många ytterligare frågor, men eftersom talarlistan är lång skall jag nöja mig med det anförda och får återkomma vid ett senare tillfälle.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag skall be att få visa en löpsedel, som damerna och herrarna i kammaren kanske har sett tidigare. Det är bildtidningen *Se* som på följande sätt gör reklam för innehållet i ett av sina nummer:

»Repgubbar berättar efter manövern: Aldrig har vi supit som dessa veckor!»

Med en löpsedelstext av detta uppseväckande slag väntar man det värsta i själva tidningsartikeln, sådant som får restriktionsvännerna att utbrista: Vad var det vi sa — svensken klarar inte ett liberalt alkoholpolitiskt system.

Och den som är alkoholpolitiskt intresserad och tror på restriktioner, motbokssystem, inköpsregistrering och allt det som ligger närmare totalförbudstanken får argument i *Se*. Hör här: »Super repgubben? Ja, säger repsoldater som *Se* pratat med. — Efter 18 dagars kontinuerligt krökande i samband med ett minimalt antal timmar sömn, tog det mej en vecka att bli människa!»

Artikeln bygger på liknande vittnesmål, och målande beskrives en repetitionsövning med 15 000 deltagande man som om det vore ett enda stort supkallas. Man misstänkliggör förstås inte bara repgubbarna utan också befälet, som skulle ha supit tillsammans med repgubbarna.

Jag tycker att journalistik av detta slag är högst beklaglig. Om det finnes någon *sanning* i vad *Se* berättar kunde artikeln naturligtvis tjäna som väckarklocka. Men såvitt jag kunnat bedöma på basis av de uppgifter jag fått från skilda håll är beskyllningarna i *Se* grundlösa. Jag hoppas att *Se* som den rejäla tidning som den är inför en rät-

telse i ett kommande nummer. Och inte bara det — tiotusentals vuxna, mogna, skötsamma repsoldater runtom i vårt land emotser en ursäkt.

Herr talman! Jag har engagerat mig en smula i den alkoholpolitiska frågan. Alkoholproblemet är ett av samhällets största sociala problem, och inte minst i jämlikhetens namn bör det lösas.

Hur skall då problemet lösas? Ja, mitt sätt att lösa alkoholfrågan skiljer sig avsevärt från restriktionsvännernas, vilket bl. a. framgår av det senaste numret av nykterhetstidningen *Blå Bandet*. Man beskriver mig och finansminister Gunnar Sträng — jag känner mig hedrad i det goda sällskapet — som det svenska folkets verkliga förförare. Vi agerade ju för mellanölet. Tidningen tycker sig se ett folk på avgrundens brant.

Jag har många gånger uttalat min stora respekt för nykterhetsorganisationernas arbete för ett nyktrare samhälle, och jag gör det gärna igen. Jag läser således *Blå Bandet* och andra liknande organ med stort intresse. Men har inte mellanölets roll fått litet för stora proportioner i den alkoholpolitiska debatten på det hållet?

Nå, jag ser inte i *Blå Bandet* eller i företrädarna för nykterhetsorganisationerna de verkliga motståndarna. Vi har ju samma mål. Vad som skiljer oss åt är metoderna för att lösa det svåra, komplicerade alkoholproblemet. Nej, det besvärliga motståndet ser jag i exempelvis denna *Se*-artikel och kanske än mer i själva löpsedeln, som så många människor läser och kanske påverkas av. Den som sprider felaktiga uppgifter om nykterhetstillståndet och konsumtionsvanorna minskar avsevärt möjligheterna att lösa den komplicerade alkoholfrågan.

Låt mig också få säga att en ännu besvärligare motståndare ser jag i den där kraftigt berusade, högljudda och vingliga ynglingen som vi någon gång ser på gatan. Han påverkar opinionen

Allmänpolitisk debatt

mer än vi anar och vad han själv — som oftast är mycket skötsam — har klart för sig.

I anslutning till detta måste jag berätta att jag för närvarande är inkallad några veckor. Jag har begärt tjänstledighet för att få delta i remissdebatten. I anslutning till mitt resonemang om vilka de egentliga motståndarna till alkoholpolitiken är vill jag bl. a. rikta en vädjan till alla värnpliktiga vid de förband där mellanöl på försök sedan några veckor serveras på marketenterierna. Sköt mellanölet på rätt sätt, annars är det risk för att det stoppas! Men inte bara detta: restriktionsvännerna får återigen vatten på sin kvarn.

På regementet i Växjö där jag i dagarna gör min tjänst sköter sig de värnpliktiga exemplariskt, och liknande erfarenheter har inrapporterats från övriga förband i södra Sverige. Låt oss nu hoppas att hela försöket kan genomföras på ett hyfsat sätt, och måtte vi slippa osanna sensationsartiklar i exempelvis Se. Sanna, sakligt riktiga men ändå intressanta och attraktiva reportage om våra alkoholvanor är naturligtvis välkomna. Den svenska repubben och den värnpliktiga tjuvöringen är avsevärt mera skötsamma än vad Se tycks känna till.

Men, herr talman, kanske hade man i Se en annan avsikt också. Ingick artikeln i försöken från vissa håll att minska förtroendet för det svenska försvaret och att över huvud taget minska försvarsviljan? Den okritiske kan förledas in på sådana tankegångar när han läser Se. »Så fort en rysk ubåt skulle dyka upp i vassen» finns det — enligt Se — repubbar eller rättare sagt beredskapsgubbar på plats som ställer en enda fråga: Har ni någon vodka? Hurvida repubben eller beredskapsgubben ställer denna fråga på ryska meddelas inte i tidningen Se.

Det är betydelsefullt att debatten om försvaret hålles levande. Alla argument, alla olika analyser, alla olika försök att

effektivisera vårt försvar är välkomna. Jag tänker också på den i dagarna utkomna boken om civilmotstånd. Nu finns dessa tankar, som jag inom parentes sagt finner förbryllande, på pränt. Nu är förutsättningarna större för att få en givande diskussion om s. k. civilmotstånd. Vi påminnes kontinuerligt om värdet av ett starkt försvar. Jag beklagar att socialdemokratin under de senaste åren fallit undan för krav från extremt vänsterhåll. Men, som sagt, händelserna ute i världen och inte minst i vårt närområde talar sitt klara språk.

Det har påståtts att Europa ännu år 1969 är ett härläger. Finns det täckning för ett sådant påstående? Det kan exempelvis nämnas att i Väst- och Östtyskland inom en yta som motsvarar tre fjärdedelar av Sveriges finns omkring en och en halv miljon man och 10 000 stridsvagnar. Vidgar man området till Europa norr om Alporna finns där i dag cirka 5 miljoner man under vapen. Observera att dessa befinner sig under hög och krävande beredskap. Att krigsriskerna är mycket större än man vill låta påskina står helt klart.

Här finns det anledning att ställa frågan vad det är som minskar försvarsviljan — ty den har onekligen minskat under senare år. Ett sätt är att skriva artiklar av det slag som jag nämnt, men vi känner också till andra angrepp som har gjorts mot det svenska försvaret.

Nog finns det dock skäl att ständigt ställa frågan: Hur fungerar det svenska försvaret som den stora utbildningsapparat det är? I stort sett fungerar det mycket bra, men intet är så bra att det inte kan bli bättre. Vi har under några år prövat ett nytt system för utbildningen inom försvaret. Jag tänker på VU-60-systemet. Det innebär bl. a. att tiden för repövningarna blir kortare men att dessa hålls oftare. Erfarenheterna härav är i stort sett goda, även om det förekommer negativ kritik efter repövningarna. Jag har själv fått ta del

Allmänpolitisk debatt

av sådan negativ kritik efter de senaste repövningarna. Den har varit såväl av vederhäftigt som ovederhäftigt slag.

Vad beror det då på om en repövning enligt detta nya system inte kan genomföras tillfredsställande? Såvitt jag förstår måste försvarsministern snarast överväga om inte systemet kräver ett större antal aktivt utbildande befäl. Visst har det sagts att det värnpliktiga befälet och reservbefälet skall klara repövningarna så självständigt som möjligt, men frågan är om detta är realistiskt. En repövning kräver enorma förberedelser och planeringsarbeten, och förvaltningarna ansträngs i synnerligen hög grad. Vi måste komma ihåg att regementet och dess befäl också har en annan uppgift: att utbilda rekryterna. Överbefälhavaren har i sina petita pekat på de många befälsvakanserna. För sex sju år sedan var dessa många fler; nu är läget inte fullt så allvarligt, men frågan är dock om inte befälsvakanserna är så stora att särskilda åtgärder måste vidtas. Jag förutsätter att den frågan prövas positivt i departementet. Vi får vara försiktiga med befälet i vårt försvar. För närvarande ökar antalet sjukdomsdagar på grund av stress, överansträngning och liknande orsaker.

Det är viktigt att repövningarna fungerar helt tillfredsställande. Man minskar tiden för övningarna, och då är det viktigt att de dagar som människor är inkallade utnyttjas så effektivt som möjligt. Vi skall också komma ihåg att då de människor som inkallas lämnar sitt civila arbete och sin hemmiljö för några veckor vill de ha fullt upp att göra. Annars ökar olusten gentemot försvaret. Försvarsviljan minskar.

I detta hänsende är det helt fel att rikta kritik mot försvarets befäl. Vi vet alla att de gör vad de kan för att lojalt och plikttroget sköta sina uppgifter. Nej, eventuell negativ kritik skall riktas mot regering och riksdag; det är vi

som skall skapa förutsättningarna för att försvarets jättestora utbildningsapparat skall fungera.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Låt mig helt kort ta upp en annan fråga, nämligen den som gäller våra vårdproblem och då framför allt omsorgen om de unga och de gamla i samhället.

Vårt samhälle blir mer och mer komplicerat. Vetenskaplig forskning har lett till en teknisk utveckling och ett ökat materiellt välstånd för oss. Men tyvärr har detta i sin tur skapat en miljö där somliga människor har svårt att finna sig till rätta. Mängder av människor packas samman i de stora nya bostadsområdena, men det är svårare än någonsin att få kontakt med varandra. Att dricka alkohol blir en vana i allt yngre kategorier. Bruk av narkotika är inte längre någon sällsynthet. Dessa vanor, eller ovanor, kan leda till missbruk och även till kriminalitet. Arbetsfaktorn är hårt uppskruvad, och den har till följd somatiska och psykiska stresssjukdomar. Livslängden ökar, och vi får fler gamla människor som behöver stöd och hjälp. Ständigt ökas antalet grupper av människor som behöver hjälp och vård, inte bara på ett utan på flera sätt.

De olika vårdformerna — förebyggande vård, sjukvård, socialvård, kriminalvård och eftervård — går in i varandra. Vi måste utforma en metod där behovet hos den som behöver samhällshjälp bedöms i sin helhet. En ökad integration bör skapas mellan de olika vårdformerna. Med tacksamhet kan jag konstatera att nu även socialstyrelsen i sina petita redovisar denna uppfattning. Vad vi ännu saknar är alltså ett väl genomtänkt program. Man måste också finna samarbetsformer för de olika huvudmännen och göra en rättvisare fördelning av det ekonomiska ansvaret.

Ett sätt att på lång sikt lösa vård-

Allmänpolitisk debatt

problematiken är att angripa problemen tidigt — ju tidigare desto mindre kostnadskrävande. Det är alltså naturligt att man mer och mer satsar på den förebyggande vården och på det sättet söker lätta trycket på sjukvården. Den förebyggande vården skall sättas in så tidigt som möjligt i en människas liv. Den börjar med mödrahälsovård, fortsätter på barnavårdscentraler och sedan i förskolor. Så länge inte dessa institutioner är obligatoriska tappar man tyvärr bort hälsokontrollen för en del barn. Men i grundskolan är skolhälsovården obligatorisk, och i läroplanen är inskrivet: »Skolhälsovården ingår som den medicinska delen i elevvården. Skolläkare och skolsköterska planerar gemensamt det hälsovårdande arbetet.»

Enligt skolstadgan åligger det kommun att anordna och bekosta skolhälsovård, och följden blir att det endast i större kommuner finns en särskild skolsköterska. Vidare räknar man enligt skolstadgan med att en heltidsanställd skolsköterska skall ha ansvar för upp till 2 000 elever i gymnasium eller fackskola och 1 500 i grundskola. Om en skolsköterska skall kunna fylla sin verkliga funktion enligt instruktionerna, måste hon få mera tid för varje elev. I verkligheten är det så, att där det finns en skolsköterska är det ofta hon som i vårt nu komplicerade skol-samhälle — med mindre och mindre tid för läraren till personlig kontakt med eleven — utför en av de viktigaste elevvårdande verksamheterna.

Skolläkaren företar huvudsakligen kollektiva, ganska enkla hälsokontroller. Dessa borde komma betydligt oftare och följas upp med en psykisk hälsokontroll. Dessutom borde skolläkaren kunna ge eleverna en individuell behandling. I dag när man i somliga rektorsområden på grund av bristsituationen eller på grund av bristande ekonomisk förmåga saknar antingen skolsköterska eller läkare eller kanske båda — är det en utopi — det är jag med-

veten om — att få skolläkare som har såväl somatisk som psykiatrisk utbildning och som ägnar sig helt åt skoleverna. Men jag vill understryka att det med tanke på morgondagens vård-situation vore en mycket god investering att satsa mer på skolhälsovården. Jag undrar också om man inte får lov att tänka om när det gäller frågan vem som skall ta det ekonomiska ansvaret.

Herr talman! Det här var litet grand om ungdomarna. Jag skulle vilja säga några ord också om de gamla i samhället.

Att bli gammal är inte lätt. Det innebär inte bara ett biologiskt åldrande utan också en stor social förändring. Pensionsåldern inträder, och man slutar arbeta. Den dagliga omgivningen förändras, och man blir mer och mer isolerad och dessutom kanske missförstådd av den yngre generationen. De yngre måste upplysas om de äldre problem och de äldre om sin egen situation. Arbetsgivare, fackorganisationer och samhälle skall före pensionsåldern informera om omställningen från arbetsliv till pensionärsliv. En del kommuner har upplysningsverksamhet, men andra inte. Staten har ingen regelbunden information till de gamla. Detta är en stor brist.

Äntligen har folkpensionärernas skatteproblem uppmärksammats, och det är tydligt att det finns flera olika sätt att lösa det problemet. Men viktigt är att regering och riksdag nu verkligen löser den frågan.

Utöver den ekonomiska tryggheten gäller den stora frågan möjligheten att få tillsyn och vård när krafterna börjar tryta. Vi är alla överens om att den gamle skall få bo kvar i sin egen bostad så länge han vill. Men då gäller det att samhället har en tillräcklig kurativ verksamhet genom socialvårdspersonal, distriktssköterskor eller personal från enskilda ideella organisationer. Ingen får glömmas bort och lämnas

Allmänpolitisk debatt

att dö i sin ensamhet, något som nu ofta sker.

Några ord om ålderdomshemmen av traditionell typ. Somliga gamla trivs verkligen i dem. Men vi skall ge dem möjlighet att välja att t. ex. i stället få bo på pensionärshotell eller kanske ännu hellre i servicehus som inte är kategorihus utan planerade för såväl yngre som äldre. Det kan bli en brygga över klyftan mellan generationerna och stimulera till förståelse mellan unga och gamla.

Genom folkpartiets arbetsgrupper har man tagit upp en diskussion kring frågan hur en patient och en åldring upplever sin situation när han eller hon är föremål för vård. En patient får ofta dålig information om den allmänna rutinen på ett sjukhus, om sitt eget tillstånd, om skälet till olika behandlingar och om huruvida inskränkningar i patientens personliga frihet är nödvändiga för hennes egen eller andra patienters skull etc. Patienten upplever sig ofta själv i ett personligt underläge i förhållande till vårdpersonal, myndigheter och institutioner. Ett förslag om en vårdombudsmannainstitution har faktiskt mottagits mycket positivt av samrådsgrupperna, och detta bottnar väl i en känsla av otillfredsställande rättstrygghet. JO skall övervaka fel och övergrepp inom alla samhällsområden, men kanske behövs det vidgade kontrollmöjligheter just inom vårdområdet. Därför borde man enligt min mening överväga frågan om tillsättandet av en särskild vårdombudsman. Dennes befogenheter och anknytning till JO måste naturligtvis utredas.

Till sist, herr talman, vill jag bara än en gång understryka, att det är väsentligt att vi inom hela vårdområdet agerar så, att varje individ i samhället upplever inte vanmakt utan trygghet — inte bara materiellt utan även i alla andra avseenden.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Under de två dagar denna allmänpolitiska debatt pågått har det gång efter annan framförts synpunkter på Sverige som neutralt land. Jag vill först säga att det är högst angeläget att uttalanden av regeringsledamöter och andra i utrikespolitiska frågor har en sådan innebörd, att vår deklarerade neutralitet inte kan dras i tvivelsmål. Vad som skett under den senaste tiden kan tyvärr ge anledning att ifrågasätta detta.

Vid en resa i USA och Canada som jag deltog i under september månad i år besöktes bl. a. svenska klubben i Seattle. Vid det tillfället hemställde medlemmarna i klubben att vi skulle uppmana utrikesministern att närmare förklara vad han menat med sitt kongresstal. Under gårdagens debatt har klarlägganden gjorts. Det är att hoppas att detta går fram till världspressen, så att misstänksamheten när det gäller vår neutralitet skingras. Det är en mycket viktig och angelägen sak.

Vår utrikespolitik skall genom alliansfrihet i fred leda till neutralitet i krig. Jag är förvissad om att denna regel helt accepteras av hela vårt folk. För att kunna förverkliga målsättningen neutralitet i krig är det nödvändigt med en väl genomförd försvarsberedskap, i militärt avseende såväl som försörjningsmässigt.

Beträffande den militära försvarsberedskapen torde det inte finnas anledning att göra några erinringar i detta sammanhang; här står regeringen och den demokratiska oppositionen i huvudsak eniga. Beträffande den militära försvarsberedskapen fattas ju i allmänhet beslut i enighetens tecken. Men, herr talman, försvarsberedskapen är som jag nämnde inte bara av militär karaktär. Den omfattar också en ekonomisk beredskap, d. v. s. livsmedelsberedskap, textilberedskap etc. Om enigheten här i riksdagen varit markant när det gällt den militära beredskapen, så

Allmänpolitisk debatt

har förhållandet tyvärr varit ett annat när det gäller bl. a. livsmedelsberedskapen. I färskt minne har vi ännu den Holmqvistiska jordbruksministerepoken. 1967 års beslut om en begränsning av jordbruksproduktionen till 80 procent av vårt behov av livsmedel med en nedläggning av en miljon hektar åkermark som följd betyder att vår livsmedelsberedskap måste baseras på en lång lagringstid. En sådan är ganska kostnadskrävande, och ofta drabbas man också av stora lagringsförluster.

Centerpartiet, som understöddes av folkpartiet och dåvarande högerpartiet, ansåg att livsmedelsberedskapen skulle bli allvarligt försämrad om det som föreslogs i regeringspropositionen skulle tillämpas i praktiken. Det har också gjorts allvarliga erinringar inte bara från jordbrukets organisationer — nämnden för ekonomisk försvarsberedskap har också påtalat saken.

Livsmedelsförsörjningen är ganska sårbar. Årets skördeutfall ger belägg för detta. Som exempel kan nämnas att vi 1968 hade ett stort överskott av bl. a. fodersäd, under det att vi 1969/70 på grund av skördeutfallet har brist på fodersäd.

När 1967 års jordbruksbeslut blir helt genomfört i praktiken kan ett enda års missväxt äventyra denna viktiga del av vår försvarsberedskap — det är ett klart och allvarligt faktum.

Den nye statsministern gjorde i går en deklARATION som är väl värd att notera. Statsminister Palme sade bl. a. att han gärna vill lyssna till oppositionens uppfattningar och förslag. Det var nya signaler, som jag hoppas var allvarligt menade. Vågar jag då hoppas att den nye jordbruksministern Bengtsson har en liknande uppfattning? Jag har ingen anledning att tvivla på detta. Jag försäkrar att jordbruksministern skall få tillfälle att ta del av förslag från centerpartiet i berörda frågor. Vi vill gärna upprepa förslagen i jordbruksfrågan från 1967.

Det är tyvärr inte bara på livsmedelsförsörjningsområdet som beredskapen befinner sig i farozonen. På grund av en omfattande nedläggning under 1966, 1967 och delar av 1968 av olika TEKO-industrier här i landet baseras nu vår svenska TEKO-konsumtion till över hälften på importerade varor. Centerpartiet har gång efter annan gjort regeringen uppmärksam på denna utveckling. Jag vill tillägga att nedläggningen av TEKO-industrier dessutom har försakat att många människor fått omskolas eller förflyttas eller skaffat sig ett uppehälle på något annat område. Jag har dessa problem nära inpå mig, eftersom min bygd är alldeles speciellt TEKO-industrietonad.

Centerpartiet har hemställt hos regeringen, att statens upphandling av TEKO-produkter skall göras hos svenska företag. Det har tyvärr inte alltid varit så, utan man har upphandlat produkter i andra länder när priserna har skilt på blott och bart något öre på den vara det gäller.

Det är intressant att den pågående TEKO-utredningen i ett delbetänkande har anfört just denna synpunkt, att staten måste upphandla sina produkter hos hemmaindustrin. Detta har framhållits som en viktig del av strävandena att stödja industrin, så att vi får behålla den, i första hand som en beredskap.

Herr talman! Om vår försvarsberedskap skall få den effektivitet vi strävar efter och fordrar, måste den ekonomiska försvarsberedskapen stärkas. En annan politik måste införas härvidlag. Det är att hoppas att den nye statsministern, som har lovat att lyssna till oppositionens förslag, inte bara lyssnar utan också är beredd att medverka till en omprövning av beslut som inte fungerar på ett riktigt sätt.

Det var dessa frågor jag i all korthet ville beröra vid höstremissdebatten. Jag vill till slut säga att det skall bli in-

Allmänpolitisk debatt

tressant att se, om ett statsministerord står sig i praktiken.

Herr BERGQVIST (s):

Herr talman! Herr Magnusson i Borås anförde sent i går kväll några synpunkter på skattepolitiken. Jag ser honom inte i kammaren just nu, men jag nämnde för honom att jag tänkte ta upp hans inlägg och polemisera mot det. Jag tror att herr Magnussons anförande var typiskt för moderata samlingspartiets inställning i dessa frågor över huvud taget, och det är därför jag vill göra några kommentarer till den syn på skattepolitiken som kom fram i det.

Herr Magnusson tog upp fyra saker. För det första sade han att vi har ett högt skattetryck i Sverige. För det andra menade han att även de högsta inkomsttagarna borde få en direkt skattesänkning. För det tredje framhöll han att moderata samlingspartiet alltid slagit vakt om skatteförmågeprincipen. För det fjärde talade han om den enkla propaganda som socialdemokraterna har bedrivit, där vi skulle ha friat till låginkomsttagarna genom att lägga hårda marginalskatter på de höga inkomsttagarna.

Om nu en mycket stor del av medborgarnas behov tillgodoses genom den offentliga verksamheten, är det extra viktigt att fördela kostnaderna för denna verksamhet på ett rättvist sätt. Det överensstämmer inte med min uppfattning om rättvisa att man utformar skatteförslag som leder till ökade klyftor i samhället. Den skattereform som socialdemokratin nu förbereder innebär att de lägre inkomsttagarnas andel av skatterna minskar.

Herr Magnusson sade att moderata samlingspartiet alltid har slagit vakt om skatteförmågeprincipen. Det är väl en demonstration av att det uttrycket är så vagt och tänjbart att man kan sätta det som etikett på praktiskt taget vilken skattepolitik som helst.

Herr Magnusson hade rätt när han sade att det i många år har bedrivits en förenklad propaganda om marginalskatterna, men det är moderata samlingspartiet som har stått för både förenklingarna och friandet. Låt mig som exempel citera moderata samlingspartiets organ i Göteborg Fakta och synpunkter. Citatet är några år gammalt, men jag tror att det utomordentligt väl belyser hur man på det hållet har lagt upp propagandan i denna fråga.

Citatet lyder: »Den kände specialistläkaren B har en årsinkomst på 70 000 kronor. Han tar varje vecka en extra dag ledigt. Varför? Därför att det inte lönar sig för honom att arbeta. Av ett arvode på 100 kronor får han behålla 36 kronor, av ett på 25 kronor blir det 9 kronor för egen del... Så verkar socialistidéerna i praktiken. Orimliga skatter skapar läkarbrist.»

Jag har försökt göra en enkel beräkning av hur mycket specialistläkaren skulle få netto med hänsyn till marginalskatt för en ytterligare arbetsdag i veckan, och det visar sig att dagsförtjänsten efter skatt i runda tal blir 130 kronor. Ändå heter det i argumenteringen att det inte lönar sig för honom att arbeta. Jag tycker att det är ganska avslöjande för den propaganda som har förts från moderat håll.

Men det finns också en principiell synpunkt på detta. Vad skulle hända, om man höjde skatten för specialistläkaren? Det är naturligtvis tänkbart att han skulle minska sin arbetsinsats. Men det är minst lika troligt att han skulle öka sitt arbete, om han ville välja att i huvudsak leva kvar på samma konsumtionsstandard. Jag har velat ta upp detta för att visa att frågan om marginalskatterna ingalunda är så enkel och okomplicerad som man älskar att framställa den på moderat håll.

Vi är inom socialdemokratin odogmatiska vad beträffar skattepolitiken. Vi kan tänka oss olika tekniska lösningar. Men vi har sagt att de lågavlönade bör

Allmänpolitisk debatt

få en mindre andel av skatterna. Det måste också logiskt innebära att de stora inkomsttagarna får en större andel. Den progressiva beskattningen kommer naturligtvis att bestå.

Jag vill övergå till en annan fråga, som jag från början hade tänkt att belysa litet grand. Om Sverige med framgång skall kunna engagera sig i ett alltmer omfattande internationellt samarbete krävs det att vi kraftigt förbättrar informationen i internationella frågor. Inte minst viktigt är det att undervisningen på alla nivåer blir mera internationellt orienterad med sikte på att främja internationellt medansvar och internationell solidaritet.

I grundskolans nya läroplan, som träder i kraft den 1 juli nästa år, understryks det att den enskilde är samhällsmedlem i såväl den nationella som den internationella gemenskapen. Man framhåller att ett internationellt perspektiv bör anläggas i många sammanhang i undervisningen och att avsikten med undervisningen i internationella frågor är att hos eleverna grundlägga internationell förståelse och vilja till internationellt samarbete. Att särskilt u-ländernas problem och utveckling bör uppmärksammas i undervisningen betonas också.

Den målsättning som kommer till uttryck i grundskolans nya läroplan förtjänar ett mycket högt betyg enligt min mening, även om det naturligtvis finns utrymme för förbättringar. Man kunde t. ex. tycka att det för ämnena biologi, kemi, fysik och teknik i anvisningarna kunde direkt uttalas ett stöd för att internationella aspekter anläggs. De ämnena är ju absolut inte nationellt begränsade, utan man kan med fördel komma in på sådana problem som världens livsmedelsförsörjning, befolkningsfrågan, den internationella miljöförstörelsen o. s. v.

Det går också att peka på andra punkter där det finns utrymme för positiva förändringar i läroplanen. Men

det problematiska är inte formuleringarna i läroplanen — de är på det hela taget tillfredsställande — utan frågan är hur man skall kunna föra ut läroplanens idéer i praktiken. Vi vet att det finns allvarliga brister i läroböckernas sätt att behandla internationella förhållanden. För det första utnyttjar läromedlen alldeles för litet möjligheterna att ta upp internationella aspekter, för det andra undviks ofta, i de fall detta ändå sker, kontroversiella frågeställningar, och för det tredje anlägger man ofta ett ensidigt västerländskt perspektiv. Det är ett mycket omfattande arbete som förestår, innan man kan få läromedlen i nivå med läroplanens mål. Det är viktigt att den nu arbetande läromedelsutredningen kan komma med förslag som innebär en avsevärt förbättrad läromedelsproduktion och granskning av läromedel.

För att man skall kunna förverkliga läroplanens idéer krävs också att lärarna i sin utbildning får grundläggande kunskaper om internationella förhållanden. På kort sikt framstår kanske fortbildningen av lärare som en av de viktigare åtgärderna. Av de frivilliga sommarkurser som ägt rum under de senaste fem åren har bara två tre stycken per år varit direkt inriktade på internationella frågor. Det är ungefär 1 procent av det totala antalet. Detta har inneburit att större delen av dem som velat delta i kurserna inte kunnat få plats. Såvitt jag vet förbereder man för närvarande studiedagar med internationell anknytning, och dessutom pågår arbete på en ny lärarhandledning för undervisning i internationella frågor. Allt detta är mycket bra, men det kommer inte att vara tillräckligt för att man skall kunna förverkliga läroplanens progressiva målsättning.

Det jag hittills sagt gäller i huvudsak grundskolan, men förhållandena är likartade för fackskolan och gymnasiet, med den kanske största skillnaden att läroplansrevideringen här inte nått

Allmänpolitisk debatt

lika långt som för grundskolan. Den internationella orienteringen vid den eftergymnasiala utbildningen uppvisar också mycket stora brister. Vuxenundervisningen har en särställning i detta sammanhang; det gäller för det första att kompensera de enorma brister i fråga om internationella kunskaper som tidigare varit så utmärkande för ungdomsskolan, för det andra att vidareutveckla den internationella orienteringen. Det finns en stor utbildningsklyfta mellan generationerna även på detta område som väl är särskilt påtaglig beträffande språkträningen.

I stort sett gäller alltså samma mönster för undervisningen på alla nivåer och över hela fältet, och det kommer att krävas mycket betydande insatser för att få till stånd en väsentlig förbättring på detta område.

Jag skulle i sex punkter vilja sammanfatta de krav som enligt min mening bör ställas på politiken när det gäller internationalisering av undervisningen:

1. Samhället får ett fast grepp över läromedelsproduktionen.

2. Granskningen av läromedel byggs ut kraftigt både centralt och lokalt. Kritisk granskning av läromedel integreras i såväl undervisningen som lärarutbildningen.

3. En ordentlig service med aktuellt bredvidläsningsmaterial ordnas. Vidgad användning av utomstående specialister. Ökning av sådan personal inom skolöverstyrelsen som kan stimulera och hjälpa lärarna i den internationella undervisningen.

4. De internationella aspekterna får väsentligt större plats i lärarnas grundutbildning. Lärarnas fortbildning i internationella frågor intensifieras. Särskilda fortbildningsinsatser för lärareutbildare.

5. Ökad inriktning på internationella frågor vid folkhögskolorna. Folkhögskolornas u-landslinjer vidareutvecklas.

6. Forskning med inriktning på in-

ternationella problem stimuleras. Kvalificerade utländska forskare och lärare rekryteras i större utsträckning till svenska universitet och högskolor. Vidgat lärarutbyte med andra länder.

Herr talman! Jag vill sluta med att citera vad man i LO:s vuxenutbildningsprogram skriver om vuxenutbildningen och dess internationella dimension: »Den ger oss möjlighet att utveckla samhället på fredlig väg och kan medverka till att bygga upp en medveten opinion för ökad solidaritet och jämlikhet på det internationella planet. Vidgade kunskaper om förhållandena — orättvisor och social orättfärdighet — är grunden till opinion för utjämning och social rättfärdighet.»

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag vill anlägga några synpunkter på dels ett inrikespolitiskt eller kanske riktigare socialpolitiskt sammanhang eller problemkomplex, dels ett sammanhang som vetter mot våra u-landsförpliktelser. De spörsmål jag berör har självfallet en viss relevans i den nu pågående budgetbehandlingen inom Kungl. Maj:ts kansli.

Det är mycket som just nu ifrågasättes i själva organisationen av de olika människovårdande samhällsaktiviteterna, ett läge som naturligt nog också har aktualiserat målsättningen för dessa, åtminstone inom den del av människovården som avser människor i problematiska tillstånd av väsentligen annan art än då tung medicinsk eller psykiatrisk vård främst är påkallad. Jag tänker alltså på socialhjälp, barn- och ungdomsvården, vården av alkoholskadade och narkotikamissbrukare (efter avgiftningsbehandling) samt kriminalvården. Men även sjukvården dras nu allt oftare in i målsättningsdebatten.

Integrationstanken har länge legat i luften i denna debatt, ett resultat av den viktiga psyko-dynamiska människouppfattningen. Enligt denna betrak-

Allmänpolitisk debatt

tas människan som en totalitet, och det organisatoriska målet är uppbyggnaden av en behandlingsaktivitet omfattande hela människan och alla hennes förhållanden, även miljösituationen och den yttre livsstrukturen. På det praktiska planet har denna tanke också rent experimentellt förverkligats i olika utformning i rätt många kommuner. En särskild utredning, socialutredningen, bearbetar sedan någon tid närmare denna tanke och dess konsekvenser från allmänna målsättnings- och lagstiftningssynpunkter.

I fråga om sjukvårdens önskvärda organisatoriska sammankoppling med övrig människovård har dock stor osäkerhet rått på grund av att sjukvården ju har landstingskommunal, inte primärkommunal huvudman. Mest har denna osäkerhet märkts inom åldringsvården. Detsamma gäller kriminalvården, som genom sitt statliga huvudmannaskap har åtminstone *tenderat* att stå ganska isolerad gentemot den kommunala människovården.

Den allmänt positiva attityden från sjukvårdens sida då det gäller integrationsproblemen förefaller vara förknippad med de snabbt växande sjukvårdskostnaderna. Varje chans att få en avlastning av vårdbördan är det naturligt att man söker utnyttja. Statistiska centralbyrån redovisar en ökning av det allmännas kostnader under anslagsrubriken Sjukdom (i vidare mening) från totalt cirka 6,5 miljarder år 1966 till 8,5 miljarder år 1967. Av summan 8,5 miljarder kronor går mer än hälften till vad som kallas hälso- och sjukvård.

En förskjutning av tyngdpunkten inom samhällets vårdsektor från slutna sjukvård till öppen sjukvård och annan människovårdande verksamhet förefaller av ekonomiska skäl vara angelägen liksom också att rationaliseringssträvandena inom den slutna sjukvården drivs längre. Jag anser för min del att dessa i och för sig förklarliga ekonomiska motiv dock inte får dominera de-

batten till den grad att man glömmer bort, att sjukvårdskostnadernas stegring med stor sannolikhet till betydande del även hänger ihop med rent faktiskt och inte bara standardkravsmässigt ökade frekvenser av sjuklighet. Bristen på sjukhusplatser och läkare på många håll i landet är med andra ord betingad av *bristen på hälsa* och bristen på social- och mentalhygieniska allmänåtgärder ägnade att trygga utvecklingen av en god folkhälsa, d.v.s. ytterst på enskildas — kanske rent av ett växande antal enskildas — känsla av brist på balans, trivsel, tillfredsställelse och harmoni. Stress, disharmoni och andra störningar i de ofta psykiskt slit samma tätortsmiljöerna uppstår i stället och resulterar i ökat antal sjuka eller i varje fall sådana som *känner sig* sjuka. Efterfrågan på sjukvård ökar därmed. Problemet gäller därför inte bara patientfördelningen mellan dyr slutna sjukvård och den billigare öppna vården eller andra vårdformer utan också *hur efterfrågan på sjukvård skall kunna minska*.

Man måste då sätta in åtgärder längre bakåt i orsakskedjan. Uppmärksamheten måste inriktas inte bara på att få till stånd vad man nu för tiden ofta kallar en väl fungerande vårdkedja genom samverkan eller integration mellan olika funktioner inom samhällets vårdsektor — ett continuum, som det heter i facklitteraturen — utan även målmedvetet på att minska behovet av vård.

Detta betyder alltså profylax i olika former, förebyggande sjuk- och hälsovård och naturligtvis i ett vidare perspektiv miljövård. Denna fråga förefaller enligt min mening ofta ha hanterats väl abstrakt. Visst är det bra med profylax och miljövård, säger man halvhjärtat. Det har blivit mindre av konkretion i övervägandena i jämförelse med all den starka realism, som ofta visas i de konstruktiva skedena av planeringen och tillkomsten av sjukhus- eller andra institutionsbyggen. Profylaxen

Allmänpolitisk debatt

är ju för övrigt inte bara ett billigare sätt att söka motverka och minska sjukdom och andra former av personliga störningar. Det är ju också väsentliga fördelar förbundna med kraftiga profylaktiska åtgärder från allmänt humanitära synpunkter.

För att nu konkretisera saken vill jag anknyta till vad fru Nettelbrandt yttrade i går, då hon tog upp alkohol- och tobaksmissbruket och nämnde angelägenheten av att starkt begränsa eller stoppa reklamen för tobaks- och alkoholvaror. I vad gäller tobaksbruket är ju sakkunskapen enig om att den kraftiga och fortgående ökningen av lungcancer hänger samman med tobaksrökning, särskilt cigarrettrökning. Detta problem kommer då in som ett delproblem i komplexet av problem bakom våra växande sjukvårdskostnader, en aspekt som t. ex. i Amerika tillmätts mycket stor betydelse.

Då gäller det inte bara reklamproblemet, som just i belysning av utländska erfarenheter borde kunna tacklas effektivare än hittills. Det gäller ju också alla andra åtgärder för att motverka tobaksmissbruket. År 1968 begärde riksdagen enhälligt hos regeringen att en allmän utredning av frågan om åtgärder för att minska tobakskonsumtionen skulle verkställas. Såvitt känt är denna utredning dock ännu inte tillstätt. En sådan utredning och ett förverkligande av dess resultat, där olika profylaktiska åtgärder måste komma in i bilden, skulle sannolikt kunna på sitt sätt väsentligt bidra till minskade sjukvårdskostnader. Vi kan peka på hur kraftigt lungcancerfrekvensen ökar sedan ett antal år.

Ett liknande resonemang för mig till att efterlysa vad resultatet blivit av det betänkande som statens ungdomsråd avlämnade till regeringen den 2 maj förra året om upplysning i alkoholfrågan inom hela fältet av ungdomsorganisationer, där nu opinionsbildarna bland ungdom ändå kan nås med saklig in-

formation för vidare spridning bland övrig ungdom. De kraftigt växande alkoholproblemen bland ungdom — nyligen ådagalagda genom mycket grova våldsbrott mot åldringar i Göteborg och Karlstad — aktualiserar åter behovet av förbättrad upplysningsverksamhet bland ungdomen, exempelvis för att minska belastningen på samhällets vårdapparat för olika kategorier av offer för alkoholmissbruk. Ungdomsrådets förslag kom till efter motioner 1963, motioner som föranledde en positiv skrivning av statsutskottet. Dess utlåtande liknade minst sagt en inbjudan att framföra krav på erforderliga anslag.

Om man håller sig till den människovårdande verksamheten i stort, måste man nog också bättre än hittills se till, att tunga vårdinsatser och i vissa fall därigenom uppnådda »goda» vårdresultat inte genast spolieras genom brister i den eftervårdande och uppföljande organisationen. På snart sagt alla vårdområden hör man kritik mot bristen på effektiv uppföljning, en kritik som inte alltid men dock ofta är berättigad. Jag tror att herr Persson i Heden var inne på denna fråga i sitt anförande för en stund sedan. Jag bedömer kritiken som så pass berättigad, att det kanske vore motiverat med en särskild utredning, som spände över uppföljningsproblemet inom *alla* vårdområden. Det är nämligen fråga om likartade svårigheter för människor, som lämnar institutionerna inom de olika vårdformerna för att återgå till samhället. En del av eftervården är inom vissa av dessa former understödd av s. k. halvöppna institutioner: inackorderingshem, eftervårdshotell, övergångshem och vad de nu kallas. I Los Angeles finns ett övergångshem, som tar emot eftervårdsfall från olika vårdområden och gör detta med intressanta resultat, inte minst ur vårdpsykologisk synpunkt. Där kan man t. ex. se den förut självupptagne exalkoholisten fungera såsom ett personligt stöd åt ett rullstolsbundet tra-

Allmänpolitisk debatt

fikolycksfallsoffer under eftervård för benbrott — en psyko-terapeutiskt värdefull relation åtminstone för exalkoholisten. Det vore mycket att ytterligare tillfoga om denna sida av öppenvården, men jag vill övergå till att också säga något om kriminalitetsbekämpandet, där likartade aspekter kan anläggas.

Debatten om kriminalvården tenderar ofta att domineras av kollektivbehandlingen av lagöverträdare — institutionsvården alltså, en reaktionsform som ju dock kvantitativt på intet sätt dominerar kriminalvården. Tyngdpunktsförskjutningen från slutenvård till frivård har där pågått länge och skulle kanske kunna gå ännu längre än vad som redan skett bl. a. av samhälls-ekonomiska men även av rent mänskliga och terapeutiska skäl. Frivård är i flertalet fall både billigare och bättre än institutionsvård, som alltmer måste bli en behandlingsform inom kriminalvården med utpräglade skydds- och säkerhetsmotiv som grund för sin existens och finnas till och brukas i den omfattning, som efter noggrann prövning av dessa motivs bärrighet i stort och från fall till fall kan anses behövlig. I en del fall kan institutionsvård spela rollen av enbart startplats för frivården. Under första lagutskottets resa i Amerika i somras såg vi intressväckande exempel på till synes goda resultat av en intensiv men starkt förkortad institutionsvård och en om möjligt ännu intensivare eftervård av unga lagöverträdare. Tyngdpunkten låg på denna senare del av behandlingen.

Men samhällets kriminalpolitiska åtgärder borde, liksom övriga samhällsaktiviteter med inriktning på vård- och stödbehövandes rehabilitering, ha en långt mer tillbakagripande karaktär genom att problemen angrips i verklig mening profylaktiskt. Redan allmänt ökad polisverksamhet och därtill rörligare och periodvis insättande koncentration av polisens personalresur-

ser på vissa slag av kriminella tendenser i samhället tycks kunna verka rätt kraftigt dämpande på dessa tendenser och ge en större avhållande effekt än många föreställer sig, särskilt på okynnes- och impulsbrottsligheten men även på annan brottslighet. Det är viktigt att besinna att förstagångsbrottsligheten lätt kroniseras, om den inte snabbt och på lämpligt sätt beivras utan en anhopning av brott begångna av en och samma person uppkommer innan ett ingripande sker.

Rikspolisstyrelsens antydning om ett sammanhang mellan styrelsens rörligare taktik i utnyttjande av personalen och minskningen av många — dock inte alla — typer av brott under första halvåret i år, jämfört med ett antal halvår bakåt, är tänkvärd. Den leder rimligen till slutsatsen att mera personal skulle möjliggöra ett effektivare utnyttjande av denna taktik, ty vi har ju långt kvar till att nå upp till en godtagbar uppklaringsprocent vid brottslighet. Vi har för vår del under många år påkallat större ökning av polisverksamheten för att dess preventiva uppgifter bättre skulle kunna fullgöras och behovet av tunga reaktionsformer mot grov brottslighet därmed, som man rimligen kan förvänta sig, minskas.

Men man borde kanske också åtminstone försöka lägga upp samhällets åtgärder mot kriminalitet ännu mera preventivt och profylaktiskt och låta dessa mera medvetet präglas av intresset att om möjligt förhindra utvecklingen av brottslighet och andra asociala tendenser redan i tidigaste år.

Redan ett förverkligande av förslaget av samarbetsorganet för åtgärder mot ungdomsbrottslighet om en författningsmässigt reglerad koppling mellan polis, barnavårdsorgan och skola (med sidokontakter till andra myndigheter i lämplig omfattning) genom inrättande av ett reguljärt lokalorgan, borde här kunna ge vissa resultat. Förslagets energiska realiserande kunde kanske

Allmänpolitisk debatt

bilda uppaktan till en helt ny inställning hos både myndigheter och allmänhet till kriminalitetsproblemen och kan hända betyda en vändpunkt inom den trista sektor av samhällsverksamheten, som har med olika sorters socialt problematiska människor att göra.

Kanske kan man gå ännu längre tillbaka, då man sätter in med en mera profylaktisk metodik. Docent Gustav Jonsson har i sin doktorsavhandling pekat på det sociala arvets betydelse för mänsklig felutveckling eller störning, och en annan kriminolog, fil. lic. Kerstin Elmhorn, har skisserat en positiv »dygnet runt-vård» för förskolebarn till socialt handikappade föräldrar: en mycket tidigt insättande kriminalprofylax för barn som befinner sig i påtaglig riskzon, givetvis upplagd under förutsättning av frivillighet och också under den förutsättningen att det sker en odling av fortlöpande positiv kontakt mellan föräldrar och barn och mellan dessa och andra personkategorier utanför riskzonen.

Kostnaderna då? frågar någon. Visst kommer ett sådant grepp att kosta en del, men vilka besparingsmöjligheter, särskilt på lång sikt, står inte till buds, herr talman, om vi kunde börja nedrusta låt oss säga bara 10 procent av våra kriminalvårdsanstalter eller ungdomsvårdsskolor? Den genomsnittliga driftkostnaden per intagen och år inom kriminalvårdens anstalter låg 1967/68 på 35 000 kronor. Om man för bekvämlighetens skull räknar med i runt tal 6 000 anstaltsplatser, blir totala årskostnaden för anstaltsdriften 210 miljoner kronor — jag nämner dessa siffror bara för att få en uppfattning om storleksordningen. Man kan naturligtvis inte utan vidare räkna så, som jag nu gör, särskilt inte om man bedömer sammanhanget på kort sikt, men nog är det förhållandet värt en viss eftertanke, att om man kunde få till stånd den 10-procentiga minskningen av anstaltsvården inom kriminalvården, fick man

loss ett dubbelsiffrigt miljonbelopp, som kunde användas för mer experimentella positiva ändamål, t. ex. en kriminalprofylax av det nya slag som föresvävar Kerstin Elmhorn.

Och nu, herr talman, till en solidaritetsfråga med numera, glädjande nog, utrikespolitisk betoning och inriktning — jag tänker på u-landsbiståndet.

Vi står inför FN:s andra utvecklingsdecennium och behovet av en strategi för detta. Vid en informationskonferens för en vecka sedan för parlamentariker från DAC-länderna refererades och kommenterades Pearsonkommissionens nyligen utkomna stora rapport *Partners in Development*, en »grand assize», dvs. ett självrannsakens dokument om vad u-landsbiståndet under 20 år har inneburit och målsättningen för och planeringen av biståndspolitikerna för framtiden. Jag skall inte uppehålla mig närmare vid detta dokument, utan bara rikta uppmärksamheten på hur starkt man vid denna konferens tryckte på behovet av kraftiga åtgärder för att påverka den allmänna opinionen genom effektiv upplysning om den tredje världen, dess behov och våra solidaritetsplikter gentemot denna värld.

Den svenska regeringen har gjort det samma i en skrivelse till FN:s generalsekreterare i mars i år angående regeringens allmänna syn på FN:s strategi för det andra utvecklingsdecenniet. Bl. a. har man där pekat på just behovet av ökat stöd av opinionen för att t. ex. åstadkomma en »multilateralisering» av de stora ländernas nu dominerande bilaterala bistånd. Men det gäller givetvis också att här hemma få till stånd ett starkare allmänt opinionsstöd för ökat, konkret ansvarstagande för u-länderna. Även här i riksdagen har denna fråga tillmätts ökad vikt i u-landsdebatten, och herr Bergqvist berörde nyss en viktig aspekt på informationen om u-länderna, nämligen att den även skall lämnas genom skolorna.

Med anledning av önskemål av 1968

Allmänpolitisk debatt

års riksdag ingav SIDA i skrivelse till regeringen förra året en särskild framställning om ökat anslag för nu löpande budgetår för att möjliggöra en utökad information till allmänheten om u-ländernas problem. Statsutskottet anförde att en vidgad information om dessa problem skulle kunna »skapa större förståelse och vidgat engagemang för den offentliga biståndsverksamheten». Syftet var alltså att ett kraftigare informationsflöde, differentierat bl. a. efter mottagargrupper, effektivt skulle bidra till opinionsbildningen i u-landsfrågor med breddat stöd bland allmänheten för ökat u-landsbistånd som resultat. Enligt SIDA:s framställning skulle informationsanslaget ökas från 0,6 till 1,7 miljoner kronor. Den begärda anslaghöjningen beviljades av årets vårriksdag.

En viktig väg att lämna saklig information om aktuella u-landsfrågor är vidarebefordran till riksdagen, och därmed till allmänheten, av mera betydelsefulla rapporter och sammanställningar av FN eller internationella hjälporgan genom sådana texters översättning och utgivande — in extenso eller i sammandrag. Som exempel på sådan information kan nämnas den redogörelse för dokumentariskt material m. m. avseende UNCTAD II, som — efter en enkel fråga som jag ställde i slutet av 1967 — lämnades av handelsdepartementet till riksdagen i början av 1968.

I juni 1970 hålls World Food Congress i Haag. Till denna kommer med sannolikhet att utges ett mångsidigt och upplysande material rörande tendenser inom området för strävandena att bättre försörja jordens befolkning med livsmedel. Det är angeläget, herr talman, att ett sådant material såsom ett led i informationen rörande de aktuella u-landsfrågorna delges riksdagen och andra organ i t. ex. den form jag här har antytt eller på annat sätt så snart materialet föreligger, helst före kongressens öppnande.

De optimistiska uttalandena i riksdagens u-landsdebatt i våras om nya sädesslags möjliggörande av starkt ökad avkastning — den s. k. gröna revolutionen — tillika med senare lämnade upplysningar om vissa svårigheter med att snabbt och fullt ut nyttiggöra detta glädjande framsteg på livsmedelsproduktionens område synes göra information av denna art speciellt önskvärd. Ett annat tungt material att om möjligt sprida i översättning och populariserad form är den rapport jag tidigare nämnde, nämligen Pearsonrapporten, och vidare den nyligen avgivna rapporten från FN:s expertseminarium angående social planering i u-länderna. Inom DAC har diskuterats att man borde utarbeta en ABC-bok rörande statistiska data om u-landsbiståndet i internationellt perspektiv. Uppslaget kunde kanske förverkligas hos oss, självfallet anpassat till svensk publik.

I SIDA:s petita för budgetåret 1970/71 begärs ytterligare 1,3 miljon kronor till informationsverksamhetens stärkande. Där framläggs också det av statsmakterna begärda förslaget till långtidsplan för informationsverksamhetens framtida riktlinjer och omfattning. Det meddelas samtidigt, överraskande nog, att som en följd av den starka tonvikten på planering för kommande år »en viss eftersläpning i den löpande produktionen av informationsmaterial inte kunnat undvikas». Rörande informationsverksamheten för innevarande budgetår synes denna, enligt de i SIDA:s petita lämnade upplysningarna, förutom mera rutinmässig information av olika slag hittills i huvudsak ha inneburit just planeringsarbete. I ett annat sammanhang talas om informationsverksamhetens behov av en rullande planering, som likväl inte får minska »kravet på fasthet i planerna över en begränsad tidsperiod som inte får vara alltför kort». Man frågar sig vad som menas med *kort* tidsperiod i detta sammanhang.

Allmänpolitisk debatt

Jag skulle mot denna bakgrund vilja fråga berörda statsråd hur planeringen av den utökade informationsverksamheten rörande u-landsfrågor genom SIDA intill nu utvecklats och när denna verksamhet kan väntas ha kommit i gång i den omfattning SIDA och statsmakterna genom anslagshöjningen till detta ändamål för nu löpande budgetår avsett. Jag skulle också vilja fråga om vi här i riksdagen — och därmed massmedia och allmänheten — kan räkna med att i god tid före World Food Congress i juni 1970 i lättillgänglig form och lämplig omfattning få informationer om innehållet i de översiktliga redogörelser och eventuella andra upplysningsdokument, som sannolikt kommer att framläggas inför denna viktiga kongress. Samma allmänna informationsönskemål kan man ha anledning att ånyo uttala vad gäller Pearsonrapporten.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr ENARSSON (m):

Herr talman! Det är allmänt känt att skogsbruket under ett flertal år haft att kämpa mot en alltmer försämrad lönsamhet som vid besvärliga drivningsförhållanden rasat ned mot nolläge. Jämsides med kostnadsstegringarna har också avsättningsmöjligheterna inom vissa områden varit dåliga. En ljusning har nu inträtt genom uppjustering av virkespriserna och förbättrade avsättningsförhållanden. Men utgångsläget är så lågt, att det finns ett stort gap att ta igen innan rotvärdet blir någorlunda tillfredsställande. Detta kommer troligen att dröja, eftersom det trots rationaliseringar och en omfattande upprustning av bilvägnätet är svårt att bemästra kostnadsstegringarna.

Jag har med intresse tagit del av de förslag i fråga om skogsskattningen, som skogsskattekommittén redovisat. Vissa av dessa förslag kan jag för min

del hälsa med tillfredsställelse, eftersom ett förverkligande av dem säkerligen skulle bli till god stimulans för skogsbruket. Men andra förslag som förts fram i betänkandet skulle enligt min uppfattning få en negativ verkan vid ägarskifte av skogsfastigheter och även i vissa andra avseenden. Jag skall givetvis inte gå närmare in på dessa spörsmål nu, eftersom de torde bli föremål för ytterligare utredningar som ger anledning att återkomma i ärendet.

För skogsägarna i Västsverige är läget nu bekymmersamt på grund av den svåra storm som drog fram för en tid sedan och som förorsakade katastrofartade skador på skogen. Läget kan nog först nu med någorlunda stor säkerhet överblickas, och det inger oro hos många skogsägare som hotas av betydande förluster. Många har fått hälften av, i vissa fall nästa hela, skogen skövlad, vartill kommer att det nästan regelmässigt är den värdefullaste skogen av specialsortiment som utsatts för förstörelse i sådan grad genom brutna stammar och splitter, att virket i vissa fall knappast duger ens till massaved. I Älvsborgs län finns det enskilda skogsägare som fått tusentals kubikmeter skog skövlad, så att träden ligger härs och tvärs över skogsmarken.

Till förluster på grund av dessa förhållanden kommer så bristen på arbetskraft som gör utsikterna att inom rimlig tid kunna tillvarata virket allt annat än ljusa. Om virket blir liggande till långt fram på våren och sommaren, sätter insektsangrepp och annan skadegörelse in och ökar förlusterna kraftigt, inte bara för den enskilde skogsägaren utan även ur nationalekonomisk synpunkt. Inom länet har ett behov av cirka 800 skogsarbetare anmälts. Enligt dagsfärskas uppgifter har man hittills kunnat uppbringa endast omkring 150 man. Tiden rinner snabbt mot årsskiftet, och snön kan komma vilken dag som helst. Det är värdefull tid som under den vackra hösten gått till spillo

Allmänpolitisk debatt

på grund av arbetskraftsbristen. Blir det djupt snötäcke går det knappast — på många platser inte alls — att hålla uppröjningsarbetet i gång. Skall man över huvud taget kunna bemästra situationen fordras det verkligen krafttag för att få fram arbetskraft. Alla vägar måste prövas, och det utan dröjsmål. Varje dag som går medför stora eftersläpningar. 100 man till betyder att omkring ytterligare 500—600 kubikmeter kommer fram ur skogen per dag.

Det kan kanske tyckas att jag målar i onödigt mörka färger, men eftersom arbetskraftsläget efter så många veckor är sådant som jag här beskrivit — det visas klart av proportionerna mellan tillgången på och behovet av arbetskraft — är situationen oroande, och med hänsyn härtill finner jag det nödvändigt att man genom samverkan på olika sätt verkligen sätter till alla klutar för att få arbetskraft till de katastrofdrabbade områdena.

Herr talman! Här har inte minst det allmänna ett stort ansvar, och jag vill med det anförda påvisa det behov som föreligger och som på ett eller annat sätt måste tillgodoses.

Herr WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Just nu pågår som bekant en fastighetstaxering, delvis efter nya principer, vilka innebär att fastigheternas marknadsvärden spelar en större roll än tidigare. Därom vore ingenting att säga, om marknadsvärdet för fastigheter med rörelse bara kunde renodlas till ett uttryck för skälig förräntning av investerat kapital. Men det är tyvärr inte fallet.

Jag skall villigt erkänna att det är svårt att isolera de priser som beror på att fastighetsköparen vid försäljning av annan egendom fått ett överpris. Beträffande de pengarna har han inte normala förräntningskrav och det gäller att placera dem i någorlunda inflationssäkert realkapital. Det är också svårt att avgöra vilka andra speciella omständig-

heter som kan ha orsakat de överpriser som påverkar de nya fastighetstaxeringsvärdena. Dessa överpriser innebär, för den fastighetsägare som inte kan eller inte vill sälja, rena skenvärden. Sedan vi fått en ständig realisationsvinstbeskattning borde det vara lämpligt att en fastighets taxeringsvärde bestämdes mest med hänsyn till dess avkastningsförmåga. Men så har det alltså inte blivit.

Flera gånger har finansministern tillfrågats om hur han tänker undvika en ytterligare ökning av skattebördan till följd av den nya fastighetstaxeringen. Det vore synd att säga att han lämnat något särskilt lugnande besked. Senast häromdagen svarade han herr Jonasson i denna kammare att han skall se positivt på saken när resultaten börjar bli klara någon gång under andra halvåret 1970. Det finns väl anledning anta att den positiva synen då kommer att bestå i vissa lättnader i repartitionstalen för dem som regeringspartiet betraktar som sitt folk. Men finansministerns besked verkar inte särskilt lugnande, eftersom det lämnats efter den socialdemokratiska kongress som utlovat skärpta arvsskatter, skärpta förmögenhetsskatter och skärpta gåvoskatter.

Kombinerar man det löftet med kapitalskatteberedningens vilda planer så står det fullt klart att socialdemokratin konsekvent följer den finansministerns linje som vi hörde talas om här i går: visst skall det socialiseras men vi skall icke tala högt om det. Finansminister Gunnar Sträng är för övrigt inte den förste som uttryckt det på det viset; Georg Branting formulerade på sin tid den åsikten på ungefär samma sätt.

Det förefaller som om man tror, att den förmögenhet, som nedlagts i rörelse, består av kontanta pengar på kistbotten, där det bara är att hämta dem för arvs- och förmögenhetsskatterna. Tyvärr är det inte så, utan kapitalet är hårt bundet i rörelsen och det är få företag som är så skapta, att man vid be-

Allmänpolitisk debatt

hov kan sälja ifrån en liten del av dem. Redan i dag är — med det ränteläge vi har — möjligheterna till icke självfinansierade investeringar ytterst små. Det finns mera sällan några marginaler för ökade inkomst- och förmögenhets-skatter, än mindre för arvsskatter, utan den belastning på företagen, som dessa skatter medför, kommer i de flesta fall att direkt gå ut över investeringarna med allt vad detta innebär av att halka efter i konkurrensen; vi kommer in i en ond spiral. När skatterna nått en sådan höjd, att man måste låna för att betala dem — om man nu över huvud taget kan få ett lån — är det inte längre fråga om beskattning, utan då är det korrekta uttrycket konfiskation.

De föreslagna nya skatteskalorna medför kanske inte en höjning av förmögenhets- och arvsskatterna för jordbruket i dess helhet — de är sannerligen stora nog redan nu; tillsammans med de belopp som går åt för att lösa ut medarvingar är det boråt 500 miljoner kronor, som årligen går ifrån jordbruksnäringen. Men för egendomar med fastighetstaxeringsvärden om 400 000—500 000 kronor före den nya taxeringen blir det mycket kännsbara skattehöjningar och för de större jordbruken rena dråpslaget.

När riksdagen häromåret till gagn för ingen avskaffade fideikommissionstitutionen talades det många ord om nödvändigheten av att hålla samman jordfideikommissionens rationella brukningsenheter och att bevara den värdefulla miljö som de skapat. För att göra det skärper man alltså nu progressiviteten inom alla skatteområden. Klappjakten på de stora rationella enheterna går i allt hetsigare tempo. Är det för att få en snabb övergång till det av jordbruksministern så älskade kolchossystemet, tyckar jag det vore bättre att öppet tala om det i stället för att sätta upp ett förolämpat ansikte när vi från borgeligt håll talar om socialisering. Men skall vi övergå till kolchoser, måste vi se över

vår redan nu skrämmande dåliga försvarsberedskap på jordbruksområdet. Med den avkastning som vi inte så långt från oss kan se att kolchoserna lämnar t. o. m. på jordar betydligt bättre än våra får vi verkligen inga problem med någon överskottsproduktion.

Vår regering bör alltså antingen ge oss ett klart besked om hur den tänker dela upp eller socialisera de större jordbruksföretagen eller klart säga ifrån att någon ytterligare skärpning av kapital-skatterna för deras del inte kan komma i fråga eller också sluta att prata strunt om att det blir så bra med stora brukningsenheter.

Så till sist, herr talman, några ord om en helt annan sak, föranledda av min rent otroligt stora lojalitet mot vår nye statsminister och excellens herr Palme, som i går talade om för oss att ord är ömtåliga och att vi därför bör vara rädda om dem.

På våra pulpeter ligger en bok, »Ny i Sverige», utgiven av Svenska institutet men försiktigtvis utan angivande av författare. I en sådan bok, avsedd för nya medborgare, borde man vara särskilt noga med språket och med orden. Jag råkade nyss slå upp s. 140, där det i tredje stycket på tal om fritiden sägs att allemansrätten bl. a. innebär att man tillfälligt får angöra en brygga utanför tomtmark.

»Angöra» har aldrig någonsin betydtt någonting annat än att ta ut en noggrann kurs och har inte ett dugg att göra med att lägga till eller förtöja vid en brygga, som man här uppenbarligen menar. Svenska institutet har tydligen tagit intryck av AB Svenska ord, en storfinans som, om jag inte är alldeles felunderrättad, har vissa anknytningar till det socialdemokratiska partiet, åtminstone på så sätt att ledande personer inom bolaget tillhör partiet. Förre inrikesministern Rune Johansson, som har skrivit förordet till boken, skall inte lastas för språkfelet. Jag vill bara sluta med att uttrycka en önskan, att

Allmänpolitisk debatt

man i framtiden skickar korrektur på sådana böcker, inte bara till Ljungby, utan också till Hästveda. Det blir inte så mycket längre.

Fru JONÄNG (cp):

Herr talman! Det har under denna remissdebatt talats om samhällets service på olika områden. Jag skall begränsa mig till att ta upp en aspekt i det sammanhanget, kanske en detalj men som jag ser det en viktig sådan.

Det har förutsatts att vid kommun-sammanläggningarna någon försämring av samhällets service inte skall förekomma. Dåvarande kommunikationsminister Lundkvist sade i kommunindelningsdebatten här i kammaren i våras, att vi genom en bättre samhällsplanering kunde skapa mer jämlika förhållanden och att vi gemensamt inom det större kommunområdet kunde planera bättre. Han sade vidare: Kommunindelningsreformen avser alltså att skapa förutsättningar för en samhällsplanering som har som målsättning trygghet för människorna i arbete och inkomster, mera jämlika förhållanden i ekonomiskt hänseende mellan olika delar av vårt land och mellan stad och landsbygd.

»Mera jämlika förhållanden i ekonomiskt hänseende» — varför följer man inte upp och planerar detta på alla områden? Jag vill anföra ett exempel på hur man uraktlåtligt kan planera och hur man därmed har medverkat till en bristande jämlikhet.

Televerkets taxsystem är ett flagrant bevis på försämrade service för kommuninvånarna och innebär en bristande jämlikhet mellan invånarna i kommunblocken. Statsmakterna har tvingat fram kommunindelningen men har inte haft intresse och kraft nog att följa upp frågan och se till att samhälls servicen inte försämras.

Det taxsystem som televerket har i dag innebär att närtaxan inte gäller inom hela kommunblocket — och det är samma problem i stort sett över hela

landet, städerna möjligen undantagna.

Jag kan ta exempel från mitt eget län. De orter som ingår i Gävle kommun hör inte alla till samma riktnummerområde. Hamrånge t. ex. hör till Ockelbo, och Hedesunda hör inte heller till Gävle riktnummerområde. Däremot har Sandviken, som är en självständig kommun, samma riktnummer som Gävle.

Den ena nackdelen är alltså att man inte har en enhetlig taxa inom kommunen. Det är önskvärt att ha en sådan eftersom kommunen skall fungera som en enhet ur näringslivs- och arbetsmarknadssynpunkt, ur kommunikations- och ur allmän servicesynpunkt.

Den andra nackdelen är att många invånare, i synnerhet de som bor avsides, inte ens kan nå sin centralort med närtaxan. Man är beroende av telefonförbindelser med centralorten, med kommunalkontor och med andra inrättningar. Eftersom kostnaden för ett samtal i princip är beroende dels av samtalets längd, dels av avståndet mellan abonnenterna, blir det dyrare för dem som bor längre bort från centralorten.

Det är uppenbart för alla att här föreligger orättvisor när det gäller tele-taxorna. Man kan fråga sig varför ingenting har gjorts. Beslut om kommunindelningsreformen fattades år 1962. Det är sju år sedan. Det har verkligen funnits tid att tänka och planera på ett bättre sätt. Först nu i höst har man satt i gång en utredning inom televerket för en översyn av taxsystemet. Man har också tillsatt en arbetsgrupp som ser över taxan till kommunernas centralorter.

Men man kan fråga sig varför det har dröjt så länge. Jag vet att det är en stor sak att lägga om ett taxsystem. Det krävs ingående undersökningar, utbyggnad av nät, flera ledningar, prognoser över trafikintensitet och trafikökning, uppmätningar och kartläggning av teletrafiken. Det kostar naturligtvis mycket pengar, och det tar tid. Men

Allmänpolitisk debatt

det måste göras med det snaraste, och samhället måste betala detta. Det är inte förenligt med de jämlikhetssträvanden vi har, att människor som bor av-sides och som redan därigenom inte har samma standard som många andra, skall få extra pålagor i form av dyrare telefonavgifter för att de tvingas in i en kommunsammanläggning.

Det finns bara två alternativ: antingen skall statsmakterna betala kostnaderna för en omläggning av taxeyesystemet eller också får de kommuninvånare som bor sämst till betala.

Man har tydligen föredragit det sistnämnda alternativet. Det verbala flödet är som vanligt rikligt, när det gäller att tillförsäkra människor jämlikhet — men oförmågan i handlingar uppenbar. Ändå är detta bara en liten detalj i de stora jämlikhetsfrågorna. Men inte ens den har man kunnat lösa. Den måste lösas med det snaraste. Det finns en stark opinion bakom detta krav.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Det finns ju olika svenska specialiteter. En av de mest berömda är onekligen det svenska smörgåsbordet. En annan specialitet är riksdagens remissdebatt. Man kan säga att dessa två företeelser har vissa likheter.

För flertalet svenska medborgare som närmar sig ett smörgåsbord är det väl sillen och den eventuellt vidhängande nubben som uppskattas mest, och i remissdebattsammanhang har man kanske — om jag vågar vara vanvördig — en motsvarighet till nubben och sillen i den publikfriande partiledaromgång som man har i början. När man sedan kommer till assietterna som vi har gjort i dag här i kammaren är entusiasmen inte lika stor. När man njuter av smörgåsbordet kanske man bör vara försiktig med den första delen. Ofta är väl det som kommer senare inte lika festligt men kan vara nog så närande och nyttigt. Därför skall jag också ta

mig orådet före att hugga in på en av assietterna på detta smörgåsbord som det visserligen har talats om tidigare men som jag tycker är så pass väsentlig att det bör sägas något mera om.

Herr Hedlund talade i går om uttrycket att hälsan tiger still. Det har den inte gjort i det fall jag tänker på, nämligen jordbruksproblemen. De har berörts av ett par talare i talarstolen före mig, men jag anser i alla fall att problemen just inom jordbrukssektorn är så pass allvarliga att man kanske måste skrika ännu mera.

Jag skall inte här ta upp tiden mera utförligt om vad som håller på att ske i samband med strukturrationaliseringen med nedläggning av jordbruk som medför att vissa regioner i detta land helt enkelt håller på att förslummas, både så att de förbuskas och att det byggnadsbestånd som finns inte blir underhållet. Jag tror att de flesta av kammarens ledamöter i likhet med mig har rest genom sådana områden och sett den tristess som har skapats därigenom. Det är klart att dessa förhållanden tyvärr skapat en rätt stor defaitism hos många av jordbrukets utövare. Framför allt har det uppstått en bristande tro på framtiden hos de unga människor som eventuellt tänkt sig skapa en framtid inom jordbruksnäringen.

Den nuvarande jordbrukspolitiken bygger på principen att vi så snart som möjligt skall komma ned till en 80-procentig självförsörjningsgrad. Jag tycker att förhållandena just i år, som också berörts tidigare i debatten, med rent av skördekatastrofer i vissa områden, stormfällning o. s. v. visar att man oavsett vilken ram statsmakterna än bestämmer för jordbruksproduktionen, aldrig kan styra produktionen rent kvantitativt. Det är högre makter som till syvende og sist avgör den saken. Enligt min mening visar de förhållanden som rått i år påtagligt att fastställandet av kvantitativa begräns-

Allmänpolitisk debatt

ningar inte är någonting annat än lek med ord.

Jordbruksutövarna är också för övrigt hårt trängda eftersom det finns andra problem av vilka herr Wachtmeister berört en del. Det gäller t. ex. de aviserade nya taxeringsvärdena med allt vad de kommer att medföra och det i dag oerhört dyra kapitalet, som för en näring som jordbruk, som i så hög grad är kapitalkrävande, slår väldigt hårt. Allt detta tillsammans betyder att de många som är pessimistiska beträffande jordbrukets framtid i regel har grund för sin uppfattning.

Jag skulle i detta sammanhang vilja ta upp en sak. Jag tror nämligen att det är dags att se litet längre fram än till dagens och morgondagens problem. En politikers uppgift är ju alltid att se så långt in i framtiden som möjligt.

Vår nuvarande jordbrukspolitik bygger i stort sett på de resultat som 1960 års jordbruksutredning kom fram till. De premisser som gällde då gäller i vissa fall ännu i dag, i vissa fall gäller de inte. Vi vet att en av de primära målsättningarna den gången var att det så snabbt som möjligt skulle föras över cirka 100 000 yrkesarbetande människor från jordbruket till industrin för att lösa industrins arbetskraftsproblem. Vi kan konstatera att i de regioner i detta land där det i dag finns alternativa sysselsättningsmöjligheter finns det i stort sett inte heller någon arbetskraftsreserv kvar inom jordbruket. För de regioner där det inte finns alternativa sysselsättningsmöjligheter, främst i Norrland, vet jag att statsmakterna redan har tillsatt en utredning för att specialbehandla dessa problem. I stort sett kan man säga att hela den problematik som var så aktuell i början av 1960-talet inte är aktuell i dag.

Den politik som förs i dag, vilken inte alls är rekryteringsfrämjande till jordbruksnäringsen utan tvärtom, gör att även människor som är intresserade av

jordbruksarbete och jordbruksdrift som sådan av trygghetsskäl söker sig annan utkomst. Detta kan på längre sikt få mycket allvarliga konsekvenser. Vi är alla överens om att det i varje fall inom överskådlig framtid ur försörjnings-synpunkt fordras ett jordbruk i detta land. Då är det vår uppgift som politiker att se till att det även på 1980-talet finns ett jordbruk i detta land som kan fungera. Det är viktigt att man inte i ett kortsiktigt perspektiv vidtar åtgärder för att lösa eventuella dagsaktuella problem vilka på sikt får oerhört negativa verkningar.

Jag anser att detta är en principiellt så pass viktig fråga, att jag skulle vilja påstå att det snart kan vara tid att tillsätta en ny parlamentarisk utredning inom jordbrukets område. Vi har haft den stora utredningen på 1940-talet och 1960 års stora jordbruksutredning. Det hade gått ungefär 15 år mellan tillsättandet av dessa båda utredningar. I dag vet vi att utvecklingen går mycket snabbare än vad den gjorde tidigare. Jag tror inte att man har tid att vänta 15 år den här gången, innan man tillsätter en ny utredning. Jag skulle därför vilja vädja till regeringen och främst till jordbruksministern att ta under övervägande att tillsätta en ny jordbruksutredning, som i sina direktiv får till uppgift att verkligen göra en långsiktig planering för jordbrukets framtid i vårt land. Därvid bör kartläggas vilka premisser som fortfarande gäller av dem som gällde 1960 och vilka nya premisser som nu har tillkommit. Jag är för min del övertygad om att åtskilliga nya problem har dykt upp.

Därför, herr talman, anser jag att det från det svenska jordbrukets synpunkt och därmed även från hela samhällets synpunkt är väsentligt att vi tar oss an dessa problem så snabbt som möjligt. Jag är medveten om att denna fråga under de senaste åren varit starkt politiskt inflammerad. Den har varit en av de stora politiska stridsfrågorna,

Allmänpolitisk debatt

vilket gör att det psykologiskt sett kanske bjuder vissa svårigheter att i nuläget sätta sig ned och resonera sig fram till en samlad lösning. Jag anser emellertid att politiker, oavsett vilken mening de har och oavsett vilka partier de företräder, här har ett samhällsansvar. Det samhällsansvaret har vi alla anledning att visa just i denna fråga.

Herr WERNER (m):

Herr talman! Jag vet inte om gårdagens debatt gav större klarhet i vad utrikesministern sade eller inte sade och menade eller inte menade i det omdiskuterade SAP-talet rörande de 200 miljoner kronorna till Nordvietnam. Vi får väl hoppas att det klarnade något. Vad som däremot framgick mycket tydligt av talet var att hjälpen till Sydvietnam skulle utgå »först när striderna upphört.» Det är väl ganska naturligt att de som läste eller lyssnade på talet fattade detta så att Sydvietnam skulle få en i förhållande till Nordvietnam avvikande behandling. Jag tycker att man då och då har anledning att i denna kammare predika över Skriftens ord: »Sådant skall edert tal vara, att ja är ja, och nej är nej. Vad därutöver är, det är av ondo.» Det är ingen populär text i politiska sammanhang, och därför blir också ganska mycket av ondo i onödan.

Härtill kommer en annan sak. Om vi skall ge humanitär hjälp i Vietnam — vilket vi naturligtvis skall göra — måste vi som neutral stat ge den hjälpen åt båda sidor. Annars kommer vår neutralitet på nytt i underlig dager. Humanitär hjälp skall ju ges till människor i katastrofsituationer, och sådana människor går det lätt att finna på båda sidor. Om man ger sig in i en konfliktsituation för att ge humanitärt bistånd, får man hjälpa på båda sidor om man inte vill få sin neutralitet missförstådd. Vietnam är en tragik för alla inblandade parter, det är vi väl alla ense om.

Man skall inte glömma att det finns ett Vietnam på många andra håll i värl-

den; det finns många krigshärdar. Konflikten Nigeria-Biafra kommer mycket lätt i skuggan. Likväl har det i denna konflikt krävts två miljoner dödsoffer, dvs. fyra eller fem gånger det antal människor som dräpts i Vietnam. Två miljoner människoliv!

I Biafra fortsätter blodet att flyta och strupar och magar att torka utan att den politiska omvärlden nämnvärt reagerar, trots all tänkbar insyn. Det är verkligheten för ruskigt.

Det lilla Biafra har i sin kamp för frihet inte stöd av någon kommunistisk supermakt. Tvärtom — Sovjet är fiende och därtill kommer England, och det är inte precis populärt att i dag ha dessa stater som fiender.

När Biafras ledare general Ojukwu i dagarna har vädjat till Förenta Nationerna om villkorlös medling och förhandling är det verkligen angeläget att vår representation stödjer en sådan anhöllan på allt sätt i FN. Skall den politiska lösningen innebära en hederlig förhandling, måste den komma till stånd medan det ännu finns folk kvar att förhandla med, inte bara på den ena sidan.

När kyrkorna påbörjade sin hjälpaktion i Biafra under augusti 1968 trodde man att konflikten skulle fortsätta under någon månad, men det blev inte så, och nu har över ett år förflutit. Flera frågar sig om det egentligen är någon mening i att fortsätta att förlänga människornas lidanden då ändå ingenting sker.

Det är värt att uppmärksamma att Joint Church Aid, de förenade kyrkornas hjälporganisation, i vilken ingår en hel rad både romerska och protestantiska kyrkor, inte bara ger hjälp i Biafra utan också i Nigeria. Man tar alltså inte ställning till någon regim eller stat. Man tar ställning för människor i nöd.

Situationen är den att man sedan augusti 1968 har gjort 4 100 inflygningar med 45 000 ton livsmedel och medicin. I dagens läge är 4 miljoner biafraner

Allmänpolitisk debatt

till livet beroende av det bistånd som kyrkorna ger, och därför kan det naturligtvis inte inställas. Alltjämt riskerar flygplansbesättningarna natt efter natt sina liv i väntan på att politikerna skall ta sig samman och göra något. Lutherhjälpen har förbundet sig att svara för 1,4 miljon kronor varje månad för att upprätthålla luftbron från Sao Tomé över till Biafra.

När nu generositeten kommer att bli så stor gentemot Nordvietnam är det sannerligen också på sin plats att regeringen tar ett väsentligt större ekonomiskt och politiskt ansvar i Nigeria-Biafrakonflikten.

Till sist är det bara ytterligare en punkt på kartan som jag vill ta upp, nämligen Sudan. Här har vi anledning att känna litet dåligt samvete, tycker jag. Vi har förpliktelser gentemot Sudan, och vi har därvidlag inte förpliktelser att bara ila från hjälpfält till hjälpfält. Till Khartumregeringen gav vi för 1966/67 en kredit på 35 miljoner kronor medan denna regering befann sig i krig med de tre södra provinserna i Sudan. Samtidigt samlade svenska folket in närmare 19 miljoner kronor genom radiohjälpen »Flyktning 67» till de flyktingar som drevs över gränserna av de khartumska regeringstrupperna.

Nu skall det bli intressant att se vad den nya statsverkspropositionen kommer att uppta i anslag till Sudan och huruvida utrikesministern kommer att infria sitt löfte att föreslå ett bistånd som också kommer de södra provinserna till del. Det vore rätt och riktigt i humanitetens och neutralitetens namn.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! De svenska yrkesfiskarnas förhållanden har på ett särskilt sätt kommit i blickpunkten under de senaste åren. De krisartade förhållandena på yrkesfiskets område i Västeuropa har slagit hårdare här än i en del andra länder. Massmedias skildringar har på denna punkt inte varit överdrivna.

Jag vill inte påstå att myndigheterna har ställt sig passiva till de upprepade kraven på åtgärder som framförts av fiskets folk. Vissa åtgärder är på gång, även om de fortfarande är otillräckliga.

Att det skulle behöva komma till en kris innan något verkligt positivt hände har kanske sin orsak i att yrkesfiskarna till numerären är ganska få. Det kan vara en tänkbar förklaring, men det är inte ett försvar. Alltför länge nonchalerades en rad punktåtgärder, som föreslogs i motioner i riksdagen eller på annat sätt för att förebygga en så svår situation som den fisket hamnade i.

Jag skall här inte trötta med att räkna upp några sådana. Jag vill emellertid framhålla, att även om antalet yrkesfiskare i vårt land stannar vid 8 000—9 000, så är dock enligt statistiska centralbyrån cirka 625 miljoner kronor investerade i svenskt fiske. Här rör det sig uteslutande om investeringar som fiskarna själva har gjort. I motsats till vad som är fallet i många andra länder är det här inte stora bolag som äger båtarna; de ekonomiska riskerna får tas av vad vi vanligtvis kallar småfolk.

Ett önskemål som i dag mer än någonsin tränger på vid samtal med yrkesfiskare är deras behov av att få arbeta på samma villkor som yrkeskolleger i de länder, med vilka våra fiskare måste konkurrera på såväl den svenska marknaden som på exportmarknaden. När fiskarna talar om detta tänker de närmast på hur myndigheterna i vissa andra länder till sina fiskare pumpar in mycket stora belopp i form av subventioner. I vårt land har liknande åtgärder inte varit på tal från myndigheternas sida. Det är emellertid viktigt att vår regering ser till att olika former av stöd som utgår i andra länder inte ekonomiskt skadar vårt eget fiske. Konkurrens på lika villkor är i dag ett mera påträngande behov än någonsin tidigare.

Här vill man gärna sätta in det svenska fisket i dess större och internatio-

Allmänpolitisk debatt

nella sammanhang. Tyvärr måste vi konstatera att man då EFTA-uppgörelsen kom till stånd från svensk sida var en aning för lyhörd för kraven från andra länder, varvid vår egen fiskarkår kom i kläm. Detta fick till följd att både fiskare och myndigheter i dag måste dras med uppgörelsens negativa verkningar.

Men vi står nu inför en mycket viktig utveckling inom det nordiska samarbetet — jag tänker på Nordek. Tidigare har under denna debatt — inte minst av herr Gustafson i Göteborg — framhållits det stora värde som ligger i att denna nordiska ekonomiska union kommer till stånd. Som helhet har den utan tvekan mycket stor betydelse, och samtliga nordiska länder har en hel del att vinna av denna union i framtiden. Men det är inte så märkvärdigt om våra yrkesfiskare är rädda för att de än en gång skall bli bricker i det stora spelet.

Jag är helt på det klara med att det är svåra avgöranden som representanterna för vårt land har att ta ställning till. Emellertid vill jag ge jordbruksministern en eloge för att fiskets organisationer denna gång har fått tillfälle att framföra sina synpunkter på de frågor rörande deras näring som ligger i stöpsleven. Av naturliga skäl kan jag inte gå in på några detaljer, men rent allmänt vill jag peka på att kravet från yrkesfiskarna är detsamma som tidigare: Låt oss i framtiden få arbeta på samma villkor som andra länders fiskare! Detta är nödvändigt om det över huvud taget skall bli möjligt att ha kvar en svensk yrkesfiskarkår.

Det finns mycket mer att säga om fiskerinäringens situation, men jag lämnar ändå denna fråga ett ögonblick och går över till ett annat område. Det gäller den ökning av våldsbrotten i vårt land som upprör oss alla. Vi står frågande inför vad som skall göras för att vända denna tragiska utveckling och åstadkomma en bättre tingens ordning. Polisen behöver självfallet större resurser

för att verkligen kunna bli en förebyggande faktor vid sidan av uppgiften som övervakare av ordningen, men jag tror inte att detta räcker. Det har många gånger sagts — och det med rätta — att vi här har att göra med en uppfostringsfråga.

Men det är inte nog att hänskjuta problemen till skolorna eller till hemmen. Det finns andra aktiviteter, som samhället kunde uppmuntra mer än som sker i dag. Jag tänker närmast på de olika ideella och inte minst de religiösa organisationerna, vilkas arbete, budskap och innersta väsen siktar mot att uppnå respekt för den enskilda människan. De kristna ungdomsorganisationerna bör så långt möjligt stödjas för att de på ett ännu effektivare sätt än nu skall kunna utföra sin uppfostrargärning och därmed bli det salt som i dag är så nödvändigt i vårt samhälle.

I detta sammanhang vill jag också peka på en sak som har förvänat mig under den senaste tiden. För att inga missförstånd skall uppstå vill jag redan nu betona att jag är anhängare av pressfriheten och att mitt anförande på intet sätt syftar till att beskära denna frihet.

Jag lade emellertid med en viss förvåning för en tid sedan märke till hur radio, TV och press dag efter dag sysslade med detaljer i samband med några bestialiska mord, som förövats på olika håll i vårt land. Jag kan förstå att en viss nyhetsförmedling är nödvändig på detta område, inte minst med tanke på polisens möjligheter att ge informationer, vilka i sin tur kan bli till gagn för allmänhetens medagerande när det gäller att få brott uppklarade. Men det kan inte fylla någon vettig uppgift att massmedia dag efter dag frossar i detaljer — och därtill intima sådana — som inte ett dugg angår oss andra medborgare. Då massmedia på detta sätt för en tid sedan ältade sådana detaljer, gick min tanke till alla arma anhöriga till mordoffren. Det var inte nog med att de hade en fruktansvärd tid att gå genom i sor-

Allmänpolitisk debatt

gen över dem som så brutalt bragts om livet. Till allt det mörka och tunga kom också känslan av att miljoner radiolyssnare eller tidningsläsare dagligen matades med funderingar över deras käras liv och förhållanden, funderingar som för resten senare många gånger visade sig vara fullständigt felaktiga.

Jag kan inte låta bli att göra en jämförelse med hur det kan vara på ett annat område. Om jag t. ex. blir ofredad av någon och, då jag försöker försvara mig, använder mera våld än nöden kräver — som det heter i den kända lagtexten — så har jag **efferräkningar** att vänta, och det är bara på sin plats. Men om jag i sken av nyhetsförmedling psykiskt torterar en fullständigt oskyldig och redan lidande människa, då är det mer eller mindre tillåtet. Det måste väl ändå ha blivit fel någonstans då den annars så humana lagstiftning, som vi är stolta över, alltför ensidigt tillåtes skydda enbart lekamliga eller materiella värden. Det kan inte vara riktigt att en människas innersta känslövärld skall få behandlas hur som helst av vem som helst, om det sker exempelvis i skydd av vår press- och yttrandefrihet. Det kan inte vara rätt att man utan vidare skall få klampa in på dessa områden bara man dragit på sig nyhetsförmedlingens stövlar.

Jag upprepar vad jag sade för en stund sedan: Jag vill inte anmärka på pressfriheten, men jag har en bestämd känsla av att vi nu kommit in i ett skede där alla som har med nyhetsförmedling att göra måste ålägga sig självdisciplin i syfte att oskyldiga och redan hårt drabbade människor åtminstone skall slippa ytterligare lidanden.

I detta anförande instämde herr *Westberg* i Ljusdal (fp).

Fröken ÅSBRINK (s):

Herr talman! Två slags val av vägar tänker jag ta upp till skärskådande,

vartdera med sina speciella vanskligheter.

Underhåll och upprustning av vårt lands vägnät drar, som vi alla vet, stora kostnader. Vägvalet vid anslagsfördelningen erbjuder svåra avvägningsproblem. Skall huvudparten av anslagen gå till de starkt trafikerade genomfartsvägarna? Är det Europavägarna som vi främst skall satsa på? Eller skall vi hjälpa orter, som utan att ligga vid de stora riksvägarna ändå vägar arbeta för expansion och som hoppas att just genom goda vägar kunna locka industrier och företag till sig? En av gårdagens talare berörde problemet men förbigick enligt min mening en principiellt viktig sida av saken.

Statens vägverk räknar med olika planläggningsområden, däribland det västra som omfattar N-, O-, P- och R-länen. Att märka är att dessa planläggningsområden inte har tillkommit från någon som helst *väg*planeringssynpunkt, inte heller — och det är det allvarliga — har något slags gemensam nämnd eller något gemensamt råd inrättats för att överlägga och nå en eventuell enighet om riktlinjerna för anslagsfördelningen till de olika länen.

Enligt den av statens vägverk framlagda fördelningsplanen för åren 1970—1974 skulle för hela västra planeringsområdet utgå 1 077 miljoner kronor. Skaraborgs län, som omfattar 27—28 procent av detta områdes allmänna vägnät och 17 procent av den totala befolkningen, föreslås få cirka 5 procent av det totala anslaget. Hade vi i Skaraborgs län redan goda vägar vore fördelningen acceptabel, men så är tyvärr inte fallet. Angelägna projekt har länge stått på väntelistan och måste nu uppskjutas på obestämd framtid. Då faller den organisatoriska bristen tydligt i ögonen: att man icke på detta område har en parlamentariskt vald instans för fördelningen av de stora anslagen av allmänna medel — en nämnd som har till uppgift att sammanjämka

Allmänpolitisk debatt

förslag och äskanden från de olika länen. Som situationen nu är sprider sig olust inom det eller de län som finner sig ha behandlats styvmoderligt.

Låt mig, herr talman, få överlämna till beaktande ett förslag att för förde-landet av vägbyggnadsanslag parlamentariskt valda nämnder snarast måtte inrättas och träda i funktion.

Det andra vägvalet, herr talman, är av ännu mer komplicerad karaktär. Samhällets strävanden har under senare år inte minst gått ut på att jämna vägen för nya generationer — öppna nya vägar för dem och ge dem största möjliga valfrihet i fråga om utbildningsvägar. Utbildnings- och skolfrågor har därigenom fått en ytterst framträdande plats i samhällsplaneringen, och detta med rätta. Men ett omfattande nybyggande har krävts bl a. på grund av nya skolformer, nya arbetsmetoder och nya ämnesområden. Ett våldsamt experimenterande med själva utformningen av skolbyggnaderna har ofta resulterat i en icke tillräckligt elevvänlig miljö. I rationaliseringens tecken prövar man — för höjande av transporteffektiviteten! — fönsterlösa skolor och sterila korridorsystem, där den dystra, mörka och enformiga färgskalan röjer en enorm brist på förståelse för ungdomens smak och för allas behov av färg och glädje i ett land som vårt — så ofta grått i väderlek och i lynne.

Vi har nyligen läst om fackföreningsprotester mot fönsterlösa fabriker. Varför sätter man då in ungdom, som skall fostras till harmoniska personligheter, i skrämmande sterila miljöer? Varför deklarerar man stolt från arkitekthåll att det skall vara en skola som liknar en fabrik? Ingen färg skall distrahera och störa studiearbetet! Tänk att man inte kan skilja på störning och stimulans! Och märk väl: detta är icke kommunernas ensak — det utgår anvisningar och viss styrning från SÖ.

Vi lär inte för skolan utan för livet. Men — låt mig få parafrasera — vi lär

i skolan för livet! När en inredningskonsult kan berätta att han kallats till en skola tre år efter det att han inrett den för att inreda den helt på nytt därför att den så gott som totalförstörts av eleverna, då är det fel någonstans.

I GT av den 26 oktober berättar en rektor: »Våra glasräkningar talar sitt eget språk. Det finns läsår när fönster-rutor krossats för tiotusentals kronor. — — —

I somras kom jag på en liten knatte som kastade in knytnävstora stenar i bamba. Jag frågade barskt vad han sysslade med och fick till svar:

— Det ska du inte bry dig om jävla göbbe...»

Kommentarer är ju överflödiga.

Vad man skulle önska är att samhället kunde satsa på inte allt för stora skolanläggningar. Det är i alla fall i opersonlighetens korridorsystem, i anonymitetens skydd som djungelns lag alltför lätt blir rådande. Och som man gör i skolan gör man i samhället. En meningslös förstörelse kostar årligen enorma summor, det vet vi alla från vår egen kommuns budget. Förstörelsen går inte bara ut över materiella ting som lampor, staket, planteringar, bilar, ungdomsgårdar och mycket annat; den går ut över människor också.

I samma tidning berättar en elev i åttonde årskursen för reportern: »Det är vikarierna vi inte gillar. Då gör vi som vi vill. Och sticker dom upp, så ber vi dom dra åt helvete.»

På lärarrummet berättar en tillsynslä-rare för journalisterna: »Vi har haft sprängattentat här på skolan. Denna tog jag från en elev (en hemmagjord bomb bestående av en gevärspatron, där kulan tagits bort och ersatts med stubintråd. Direkt livsfarligt).»

En manlig lärare — det skall kanske tilläggas för att det inte skall sägas att det bara är kvinnor som inte kan hålla disciplin — med lång erfarenhet säger bl. a.: »Har vi verkligen råd

Allmänpolitisk debatt

att ha långtidsutbildad arbetskraft som djurtämjare i stället för undervisare.»

Dessa exempel, herr talman, är tyvärr inte enstaka fenomen utan något som upprepas i otaliga skolor i vårt land. Men det är sådant som man helst inte skall tala om, ty det stör den idylliska helhetsbilden.

En statistik från Stockholm som docent Gustav Jonsson citerade i ett föredrag i förra veckan visar att 14 procent av pojkarna och 4,5 procent av flickorna uppträdde störande i sina klasser. Man skall då betänka hur menligt detta inverkar på hela undervisningen, både för de övriga eleverna och för lärarna. Det är en grov stöld av tid och arbetsenergi för alla de elver som verkligen vill lära sig något och en källa till missmod för att inte säga förtvivlan för lärarna. Detta är inte den skola vi vill ha i vårt samhälle.

Man frågar sig onekligen, herr talman, om det finns många yrkeskategorier i vårt land som för närvarande får utstå så hård press, inte minst på sin arbetsplats, som lärarkåren. Lojalt och ambitiöst har den följt alla de nya direktiven för skolans arbetsformer, och på alla vis har den sökt sätta sig in i de nya ämneskraven, eftersom lärarkåren är en kår som faktiskt av fri och glad vilja valt sitt yrke. Lärarkåren har de senaste åren varit och är alltjämt tyvärr utsatt för något som liknar en hetsjakt, inte minst i pressen. När därtill kommer den disciplinlöshet som omvittnas från så många håll — med svärord, glåpord som tilltal från elever och till och med övervåld mot lärare — kan yrket innebära en nästan övermänsklig påfrestning. Jag tror att var och en som sakligt undersöker förhållandena skall finna att den lärarkår vårt land har är värd beundran. Äntligen har denna kår börjat få stöd från SÖ:s sida genom Söchefens uttalande efter att tidigare alltid ha fått höra att alla fel berodde på lärarna. Men ungdomen och disciplin-

lösheten, brottsligheten, knarket, hur skall vi råda bot på alla missförhållanden? Givetvis skall vi utnyttja allt vad psykologi, pedagogik och medicinsk sakkunskap kan ge av hjälp till förståelse och stöd för de illa lottade, de illa farna, de socialt felutvecklade, plus ett personligt engagemang från skolans sida.

Men jag tror i alla fall, herr talman, att man i dag tar miste på ett par punkter. Det är missförstådd jämlikhet att en grupp skall få dominera på alla andras bekostnad, stjäla deras tid och arbetsglädje. Att förstå allt är att förlåta allt, heter det, men man kan tillägga: det är inte lika med att tolerera allt.

Fostran utesluter inte på något vis förståelse. Fostran är inte lika med förtryck. Det gör man ofta gällande i vår tid. Vi gör ungdomen en björntjänst genom att inte lära den respekt för en arbetsplats. Skolan är ju en arbetsplats bland alla andra i vårt land, och där skall vi lära ungdomen arbetsetik. Men den består i att lära sig acceptera spelets regler, kunna hålla fred också med människor som man inte särskilt sympatiserar med. När hot och hänsynslöshet och utomparlamentariska metoder ersätter aktningen för nästans integritet, då är det fara på färde. Alla berörda parter bör ta sig en tankeställare. »Skräpkultur för barn», hette en debattbok som utkom nyligen. Den statliga filmutredningen behandlar barnfilmsituationen, där för närvarande produktionen mestadels är skandalöst dålig. Våld, mord och hot serveras genom massmedia, och i journalistiken möter ungdomen tyvärr alltför ofta en kuslig mentalitet, som föregående talare omnämnde, nämligen att man inte är ute efter sanningen, utan att man är ute efter *någon*. På samma sätt breder föraktet för den som är gammal ut sig, med åtföljande hänsynslöshet och ibland våld mot de gamla, vilkas arbete dock byggt upp dagens samhälle.

Allmänpolitisk debatt

I stället skall vi lära ungdomarna *dialogen*, ett viktigt led i det jämlikhetens samhälle vi strävar efter att skapa, dialogen mellan olika yrkes- och åldersgrupper. Jämlikhet är inte att strunta i varje annan människa, utan att respektera varje människa.

Från den tid då en blind auktoritets-tro upphöjdes till norm har pendeln i våra dagar svängt till den andra ytterligheten, den frihet som blir självsvåld. Tesen har gått över i sin antites. Vi borde vara mogna för syntesen nu, d. v. s. frihet i förening med ansvar och stil.

I det reformverk som pågår i vårt skolväsen skulle jag vilja anbefalla utbildningsdepartementet och SÖ att ägna uppmärksamhet åt frågorna kring en personlighetsdanning efter normer som lär den nya generationen respekt för människan och som ger den hållning, hänsynsfullhet och känslomognad. Det är nämligen inte bara administrativa nyheter som är av värde för skolan. Hur angeläget det än är med många nya ämnen är detta ändå inte det viktigaste i vårt skolväsen. Det gäller inte bara att ge ungdomen frihet från något, utan man måste också veta vad man ger den frihet till. Värdefrågan har i denna tid börjat tränga sig fram inom all vetenskap. Jag tror det är väsentligt att vi alla hjälps åt att ta upp en allvarlig debatt om detta också för vårt skolväsens del, såvisst som vi vill ha ett samhälle där alla skall kunna leva i trygghet och jämlikhet, både gamla och unga, både lärare och elever i samarbete för att göra individens val av väg rik på möjligheter och göra varje människas tillvaro så lycklig som möjligt.

I detta anförande instämde herrar Börjesson i Falköping (cp) och Ringaby (m).

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Vi är nu inne i remiss-

debattens slutskede. Här har sagts många ord om många aktuella frågor och problem, men jag har en bestämd känsla av att debatten lider av en svår slagsida. Det har talats så mycket om vad människan skall leva av men så litet om vad hon skall leva för. Jag vet att det när vi planerar vår samhällsbyggnad både för dagen och för framtiden är av utomordentligt stor vikt att vi tar hänsyn till vad människorna skall leva av. Det är en stor fråga, särskilt för den som inte bara har sig själv att tänka på utan också sin familj.

Det är på detta område som orden rättvisa och jämlikhet kommer in i bilden. Vi har långt kvar till ett samhälle som verkligen ger rättvisa och jämlikhet när det gäller vad människan skall leva av.

Det är dock viktigt att frågan om vad människan skall leva för mer än hitintills kommer med i debatten. Rättvisa, jämlikhet och trygghet är ord med högvalör. Men det finns ett annat ord som måste få stor plats i den framtida politiska debatten. Det är ordet meningsfull. Vi måste bygga ett samhälle i vilket människan finner livet meningsfullt.

Varför är det så många som finner livet meningslöst i dag? Det ständigt ökade antalet självmord i vårt land är talande bevis härför. Flykten från verkligheten genom alkohol och narkotika är ett annat bevis på detta.

Mycket annat skulle kunna anföras som talar för att vi mer än tidigare måste gå in för att bygga ett samhälle som ger alla något att leva för. Alla måste ha rätt att hoppas på och drömma om en meningsfull tillvaro i ett samhälle som ger rättvisa åt alla. Det måste finnas möjligheter att bygga hem i vårt svenska samhälle med en atmosfär som ger barnen och ungdomarna en känsla av värme, trygghet och mening. Här grundlägges människans inställning till livet. I stället för att underminera

Allmänpolitisk debatt

hemmets grundvalar skall alla goda krafter se till att dessa stärks. Det finns krafter verksamma i dag som hotar hemmets och familjens ställning. Skärpt vaktsamhet är därför påkallad.

Våra ungdomar skall inte bara ha tillgång till en god utbildning utan också valmöjligheter när det gäller yrkesval och livsuppgift. Valmöjligheterna är mindre nu än förr. För alltför många stängs dörrarna trots goda betyg. Detta förhållande är nedslående. Ett positivt engagemang, som varje ung människa har ett legitimt behov av, kan förbytas i ett negativt engagemang, om inte samhället ger henne hjälp och öppna dörrar. Vi måste se till att själva arbetsuppgiften blir meningsfull. Det ekonomiska får inte bli det dominerande, utan vad människan kan skapa genom sin arbetsinsats måste bli det meningsfulla. I så fall är det viktigt att varje individs arbetsinsats uppskattas och värderas lika.

Låt oss göra livet meningsfullt genom att så långt det är möjligt låta varje individ bygga och bo där hon trivs. Hotet att tvingas flytta måste vara så litet som möjligt.

Den kristna livsåskådningen, som bevisligen gett många en meningsfull tillvaro, måste vi respektera och slå vakt om. Den senaste undersökningen som Svenska Gallupinstitutet gjort visar vilken betydelse svenska folket tillskriver en kristen fostran — 73 procent, alltså nästan tre fjärdedelar av vårt folk, säger bestämt ifrån att de vill att deras barn skall få en kristen fostran. Då är det i högsta grad förvånande att ingen i regeringen — inte ens den nye statsministern, som sagt sig vilja lyssna till alla — sagt något om denna stora majoritetens önskan.

Herr talman! Det är min önskan — och jag vet att den svarar mot ett stort behov — att vi måtte få in mera i debatten inte bara om vad människan skall leva av utan också om vad hon skall leva för.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Denna debatt har i hög grad rört sig kring jämlikhetsfrågorna. Det är glädjande att en så bred opinion engagerar sig i debatten om den problematiken.

En grundförutsättning för jämlikhet mellan människorna är full sysselsättning. Vi har detta, om man ser på den totala situationen, men sysselsättningen fördelar sig ojämnt. I storstadsregionerna råder brist på arbetskraft, under det att det på åtskilliga andra håll råder brist på arbetstillfällen. Detta är inte enbart kännetecknande för Norrland och skogslänen. Också i områden relativt nära storstadsregionerna råder Norrlandsproblem, visserligen i miniatyr, men de drabbar de enskilda människorna på samma sätt. För att dessa bygder skall kunna överleva är det nödvändigt med en komplettering av det näringsliv som finns. Vi måste bygga upp vissa stödjepunkter som kan betjäna regioner av en viss storleksordning och tillgodose människornas behov av sysselsättning och allsidig service.

I detta avseende tror jag det är nödvändigt med en ökad aktivitet från samhällets sida. Näringslivet är inte en verksamhet som enbart berör de enskilda ägarna. Det är en funktion som hela samhället bygger på. Vid etablering och utveckling av ett företag är det inte enbart det egna företagets ekonomi som berörs. Företagsetablering är också i hög grad styrande för samhällets investeringar och utgifter. Man måste ta hänsyn till totalbilden. Denna totalsyn bör också komma till uttryck i samhällets planeringsverksamhet, och det finns anledning att hälsa med tillfredsställelse den planeringsverksamhet som påbörjats 1967 och som nu fortsätter.

Den koncentration till ett fåtal storstäder som skett och som kommer att fortsätta, om inte samhället får resurser till att hejda en sådan utveckling, kan inte vara förenlig med en god hushållning av de totala tillgångarna. En ut-

Allmänpolitisk debatt

flyttning av både företag och förvaltningar bör påskyndas.

En fråga som ofta kommer upp när det gäller industrilokalisering är konflikten med fritids- och naturvårdstressen. Detta gäller inte minst den landsända jag representerar.

Ett stort företag, som är i behov av goda hamnmöjligheter, vill etablera sig på en plats, där några sommargäster byggt sina stugor och får njuta av välbehövlig rekreation. Denna lokalisering hälsas med största tillfredsställelse av en så gott som enhällig opinion bland den bofasta befolkningen, inte enbart i den kommun det närmast gäller, utan över så gott som hela länet — och utanför också för resten. Man hoppas att företaget, direkt och framför allt indirekt, skall ge arbetstillfällen, som bygden så väl behöver även för att tillgodose sommargästernas och turisternas servicebehov. Men sommarstugeägarna protesterar. Det är en smutsig industri, säger man som sprider lukt och otrevnad omkring sig. Lägg den i Göteborg i stället, föreslår man. Tydligen räknar man med att den halva miljon människor som bor där är så immun mot föroreningar att den tål litet till.

Det råder alltså en motsättning mellan olika intressen, framför allt mellan dem som företräder arbetsmarknadssynpunkterna och dem som prioriterar fritidsintressena. Denna motsättning är beklaglig och alldeles onödig. Det går att tillgodose båda intresseriktningarna. Jag anser också att man har en alltför statisk syn när man bedömer dessa frågor. En smutsig industri *nu* behöver inte vara det i framtiden. Redan *nu* bör ställas krav på industrin att vidta alla tänkbara åtgärder för att förebygga immissioner. Det finns utan tvivel ytterligare möjligheter att med nu kända tekniska metoder minska skadeverkningsarna. Forskningen på detta område får inte heller stanna av, utan bör i stället stimuleras. Målet bör vara att helt eliminera föroreningar och andra

skadeverknings från industrier. Därmed underlättas också lokaliseringen.

Lokaliseringsfrågan är viktig. Jag är väl medveten om att det inte går att sprida ut industrier hur som helst. Man måste koncentrera sig till vissa orter, som kan bli tillräckligt livskraftiga för att ge arbetsmöjligheter och den service som människor efterfrågar i en region. Enligt min mening bör kommunindelningen också på sikt anpassas efter detta.

I det sammanhanget uppstår ofta frågan om den kommunala demokratin. Motståndet mot större kommuner motiveras ibland med att demokratin skulle försvagas. Det blir färre människor som engageras i kommunalpolitiken, och därmed sjunker intresset för de här frågorna, menar kritikerna.

Jag tror inte på detta. Demokratins styrka står inte i något bestämt förhållande till det antal människor eller den andel av kommunens invånare som direkt deltar i den formella beslutsprocessen. Det beror i stället på hur vi kan engagera människorna över lag i samhället, och framför allt medlemmarna i de politiska organisationerna, som ytterst bär upp de demokratiska funktionerna. Intresset för samhällsfrågorna, framför allt bland ungdomen, är inte att ta miste på. Det gäller att kanalisera detta intresse till en konstruktiv och engagerad debatt om väsentliga samhällsfrågor. Detta kan och bör ske i våra politiska organisationer. Genom att kommunerna får rätt att ekonomiskt stödja de politiska partierna underlättas möjligheterna till mötesverksamhet i nya former, studie- och kursverksamhet, rådslagsgrupper och annat för att aktivera den politiska debatten. Därmed kan nya initiativ ventileras i större forum och fler människor engageras i den konstruktiva samhällsdebatten. Detta kommer att väsentligt stärka vår demokrati.

Allmänpolitisk debatt

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Det kan inte hjälpas att en viss misstämning nu håller på att sprida sig bland vissa delar av vårt folk, kanske främst bland vad vi brukar kalla för de självägande företagarna eller egenföretagen. Till en del beror det nog på den låt mig säga oerhört onyanserade och fräna kritik mot företagarna som kommer från vissa nästan kulturrevolutionära kretsar inom och utom regeringspartiet.

Vi företagare är vanliga hyggliga människor med ett uppriktigt samhällsansvar, och vi vill bli behandlade som sådana. Vår gärning är lika viktig för samhället som alla andras.

Men misstämningen beror också på den oro inför framtiden som blivit en följd av främst den höga räntan och de utomordentligt stränga kreditrestriktionerna. Jag är fullt på det klara med att vissa företagsgrenar och vissa regioner har goda tider med tendenser till ekonomisk överhettning; det har för övrigt nämnts tidigare i denna debatt. Men vi skall inte glömma att konjunkturbyggen är mycket splittrade. Många branscher har hamnat i samma svåra situation som TEKO-industrierna, och i många regioner har man svårt att bereda alla full sysselsättning. De hårda kreditrestriktionerna, som i så hög grad drabbar egenföretagarna, kan komma att få allvarigare konsekvenser än man räknat med. Det är fara värt att vi kan komma att få, inte en strukturrationalisering, utan en strukturuomvandling, som kan leda till en folkvandring inom våra gränser av hittills oant format.

Denna strukturuomvandling får många konsekvenser. Ett stort problem kan bli de krav som strukturuomvandlingen kommer att ställa på omskolning av arbetskraften och människornas tvångsflyttning från hembygden till större industricentra. Det kan innebära ekonomiska förluster för de enskilda människorna och omskolningskostnader och forcerade kommunala investeringar för

det allmänna. En så hårdhänt åtstramningspolitik som regeringen nu bedriver kan betyda inte bara att den nu begynnande högkonjunkturen kommer av sig, utan också att den vändes i sin motsats med bl. a. ett ökat antal företagsnedläggningar som följd. Enligt vår uppfattning finns det bättre sätt att bromsa farten, om den verkar bli för hög, än att sätta en käpp i hjulet. Tvärbromsningen kan leda till våldsamma sladdningar.

Till de branscher som i dag drabbas hårt av svårigheter med kapitalförsörjning och krediter hör glasindustrin, den bransch där jag själv hör hemma. Den är främst lokaliserad till Småland och uppvisar en hel del likheter med den tidigare nämnda TEKO-branschen. Genom glasindustrins koncentration till ett ganska begränsat område i mellersta och sydöstra Småland kan en hel region få kännning av de svårigheter denna bransch drabbas av.

Den manuellt arbetande svenska glasindustrin hoppas få samma statliga stöd som kommande lagstiftning kan tillförsäkra andra branscher med ungefär likartade problem. Inom den manuellt arbetande svenska glashantering har under senare år skett genomgripande rationaliseringar och samverkan inte minst när det gäller exporten, som är utomordentligt viktig för denna bransch. Vi som arbetar inom branschen tycker att exporten av det svenska konstglas — det har sagts många gånger förr, men jag vill upprepa det här i dag — har fått något av karaktären av en snöplog, som bidrar till att ge svenska produkter ett gott anseende på utländska marknader. Glasbrukens export har således inte bara ett egenvärde för de berörda företagen, utan är till nytta för hela den svenska exportindustrin, inte minst den del som säljer kapitalvaror.

Svårigheterna för vår svenska glasexport beror inte minst på konkurrens från våra nordiska grannländers glas-

Allmänpolitisk debatt

industrier, som ur flera synpunkter har ett väsentligt bättre utgångsläge. Bl. a. är lönekostnaderna i vårt land betydligt högre än deras. Det gjordes för ett par år sedan en sammanställning över lönekostnaderna i vissa glasproducerande länder i Europa, som visade att Sverige år 1967 låg i toppen med en timarbetslön av 9 schweizerfrancs mot i Danmark 6:80, i Finland 5:19 och i Västtyskland 4:92. Dessa siffror inkluderar de sociala kostnaderna. Härmed **har jag inte sagt att lönerna för svenska glasarbetare i och för sig är för höga**, men jag ville göra en jämförelse med förhållandena i andra länder.

Med en personalkostnad som i vår bransch ligger på ungefär 60 procent av självkostnaderna förstår man kanske att svensk glashantering måste vara mycket på alerten om den skall kunna hävda sig internationellt. Man har i våra nordiska grannländer, särskilt i Finland, ett effektivt statligt exportstöd samtidigt som man har ett tullskydd, som ger en viss trygghet på hemmamarknaden. Svensk glasindustri ropar inte på tullskydd — vi tror att vi kan bli starka nog att klara oss ändå. Men statliga exportfrämjande åtgärder skulle hälsas med stor glädje, inte bara av denna industrigren och de i den anställda utan också av stora delar av den svenska glasregionen — dvs. hela Småland.

Herr talman! Till sist vill jag beröra en fråga som gäller hela det svenska näringslivet och i synnerhet den mindre och medelstora industrin. Exportfrämjande åtgärder bör inte bara gälla så utsatta branscher som glashantering och TEKO-företag. **Över huvud taget måste den mindre och medelstora företagsamheten få bättre möjligheter än hittills att konkurrera på världsmarknaden.** Svårigheterna är i dag stora och man kan inte vänta att de självägande företagarna på egen hand, var och en inom sitt företag, skall kunna klara av den svåra och stora apparat som en ef-

fektiv försäljningsorganisation utomlands i dag innebär. För de mindre företagarna finns många problem — bl. a. språksvårigheter och obekantskap med önskningarna utomlands. Här bör staten träda in och hjälpa till. Det kan ske på många olika sätt — genom handelscentra i större orter i utlandet, genom utställningar och mässor och genom olika kampanjer. Jag vill där hänvisa till den statsunderstödda finska kampanjen »Finn Finland», som väl de flesta av oss kommit i kontakt med. Den gick ut över hela världen och har givit mycket fina resultat. Exportrådet för den mindre industrin — tidigare Småindustrins exportbyrå — beräknar att omkring hälften av de cirka 10 000 företag i vårt land som har färre än 100 anställda skulle kunna vara exportörer. Men de mindre och medelstora företagen saknar i hög grad den information som är nödvändig för att kunna fatta beslut i exportfrågor. Här ger våra handelssekreterare runt om i världen en god hjälp. Jag skulle tro att en utvidgning av handelssekreterarsystemet skulle vara till stor nytta inte minst för den medelstora industrin och dess export.

Nu skall ju handelssekreterarnas tjänster avgiftsbeläggas. Man föreslår en debitering av 200 kronor per timme. I och för sig är det väl rimligt att handelssekreterarnas arbete avgiftsbeläggs, men de inkomster som dessa avgifter kommer att medföra borde i princip öka möjligheterna att bygga ut handelssekreterarorganisationen ytterligare. Jag tror att detta skulle medföra stora fördelar för den exporterande småindustrin. Det kan väl också diskuteras om det är lämpligt att avgiftsbelägga sådana tjänster från handelssekreterarna som inte kommer enbart ett företag till godo utan en hel bransch.

Herr talman! De insatser som staten kan göra för att hjälpa mindre och medelstora företag på exportmarknaderna gynnar inte bara företagen och de

Allmänpolitisk debatt

anställda, utan det är en hela landets angelägenhet.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! I regeringens elva-punktsprogram från i våras för regional jämlikhet åt de nordligaste landsdelarna angavs som en målsättning att de s. k. skogslänen skulle betraktas som och utvecklas till en med det övriga landet integrerande del.

Som en glädjande inledning på ett förverkligande av den målsättningen vill jag se det sysselsättningspaket som några regeringsledamöter den 24 oktober presenterade i Luleå. Jag vill här uttala min stora glädje över de samhällsinsatser för en ökad sysselsättning i vår del av landet som regeringen nu medverkat till. Att detta erkännande kommer från en västerbottning får väl tas som ett bevis för att allt tal om inre konkurrens och avund mellan Norrlandslänen saknar grund. Västerbottens län var nämligen det enda av de nordligaste länen som inte fick något företagsprojekt, men vår glädje grumlas inte fördensskull. Vi gläds med norrbottningarna och västernorränningarna, och vi tar fasta på statsministerns löfte i Luleå att den nu offentliggjorda satsningen bara får ses som en början. Nya regeringsåtgärder är att vänta.

Det är närmast för att ge några tips om vad vi skulle önska oss i nästa paket som jag här har begärt ordet. Några ytterligare understrykanden av nödvändigheten av att åtgärderna kommer i mycket snabb takt tror jag inte behövs. Den senaste halvmånadsräkningen från länsarbetsnämnderna i övre Norrland över antalet arbetslösa är en tillräcklig påminnelse om hur angelägna de snabba åtgärderna är.

Om regional jämlikhet i sysselsättning och service skall kunna förverkligas, krävs insatser på samhällets alla fält. Främst behövs kraftiga nytillskott av industrier och sysselsättningstillfällen. Men lika angelägna för den re-

gionala jämlikheten är en utbyggd högre utbildning i de norra landsdelarna och en kraftigt utbyggd allmän service, mera jämlikt utformade än dagens.

Låt mig till att börja med nämna några av bristerna i den regionala jämlikheten på utbildningens område.

Det gäller här bl. a. bristen på högre teknisk utbildning. Det bör vara möjligt att mycket snabbt få i gång den tekniska utbildningen i Norrland därför att den spelar en så betydelsefull roll för utvecklingen av det norrländska näringslivet. En anknytning av den teoretiska utbildningen till Umeå universitet och ett förläggande av den praktiska utbildningsdelen och forskningsverksamheten till de norrländska industriföretagen skulle göra det möjligt att mycket snabbt komma i gång med en utbildning på detta område.

Bristen på jämlikhet gäller vidare tandläkareutbildningen. Intagningen i Umeå är för närvarande 60 studenter per år; det är 40 färre än vid någon av de övriga läroanstalterna. En ökning av intagningen till 100 studenter per år skulle göra utbildningen i Umeå mera jämlik med utbildningen på andra håll och även vara av stor betydelse för en upprustning av tandvårdsservicen i de nordligaste delarna av vårt land. Det har nämligen visat sig att tandläkare som utbildats i Umeå i stor utsträckning valt att stanna kvar och verka i de nordligaste länen.

På sysselsättningens område krävs en kraftfull satsning på projekt som snabbt kan ge en ökad sysselsättning. Låt mig bara nämna några punkter där samhället snabbt bör kunna medverka till att åtgärder vidtas.

Det behövs för det första ett besked i Vindelälvsfrågan. Det har sagts att utredningsförslaget om utbyggnad eller inte av de kvarvarande Norrlandsälvarna är att vänta om några veckor. Det är angeläget att förslaget expedieras mycket snabbt av regeringen sedan det framlagts. Åtskilliga hundratal fa-

Allmänpolitisk debatt

miljer i de två nordligaste länen har länge nog väntat på de sysselsättningar som ett klartecken för älvutbyggnaderna skulle innebära. De måste nu få ett mycket snabbt besked.

För det andra krävs åtgärder mot bristen på sysselsättning åt den kvinnliga arbetskraften. I övre Norrland finns en mycket stor dold arbetskraft bland kvinnorna. En undersökning som har gjorts i Skellefteå stad visar att man enbart där hade 2 500 kvinnor som önska, men som i dag inte kunde få sysselsättning. Det är alltså betydligt flera än som totalt redovisas som arbetslösa i arbetsmarknadsstatistiken för hela Västerbottens län. Dessa kvinnor finns inte i några arbetslöshetsköer. De har kanske aldrig efterfrågat arbete. De vet att det för närvarande inte finns något arbete att få. Deras problem måste bli föremål för mycket snabba och speciella samhällsinsatser.

För det tredje har vi kraven på en utbyggd statlig industriverksamhet. Jag noterar med tillfredsställelse den satsning på en upprustning och utbyggnad av statliga företag i Norrbotten som presenterades i det s. k. Luleåpaketet. Men jag beklagar att Västerbottens enda statliga företag, televerkstaden i Skellefteå, inte fanns med i bilden. Må den komma i nästa paket, och med den ytterligare nya statliga företag till de norrländska länen, då speciellt företag lämpade för lokalisering till det norrländska inlandet med dess särskilda sysselsättningsproblem.

För det fjärde bör det industriella utvecklingsarbetet utbyggas. Utvecklingsarbetet i de norrländska företagen bör få ett mycket kraftigt stöd. Ett samspel bör här vara möjligt med universitetet i Umeå för att kunna bygga upp och skapa fram nya produkter, lämpade för tillverkning i de nordligaste länen. Det bör kunna ske via forsknings- och utvecklingsarbete, speciellt inriktat på norrländsk företagsamhet.

Låt mig så, herr talman, till sist ock-

så beröra några problem beträffande service och kommunikationer, som några talare tidigare snuddat vid.

Det gäller i första hand problemet med de norrländska fraktkostnaderna. En nyligen publicerad utredning av en arbetsgrupp från regeringen och Industriförbundet gav bevis för att fraktkostnaderna spelar en klart negativ roll för norrländsk produktion. Låt oss då eliminera detta genom att införa någon form av mera jämlika frakttaxor på järnväg och flyg för såväl gods- som persontrafik till och från de avlägset belägna delarna av Norrland. De nu genomförda eller signalerade höjningarna av avgifterna på järnväg och flyg kommer att verka i klart negativ riktning för industriell utveckling i de övre delarna av landet.

Jag skulle vilja fråga, varför det skall vara dubbelt så dyrt för ett norrländskt företag att nå Europamarknaden med sina produkter som det är för en producent av liknande varor i Mellan- och Sydsvetige.

Samma problem finns på teletaxans område. För telekommunikationerna gäller också denna brist på jämlikhet mellan de övre delarna av landet och de mera centralt belägna.

Varför skall det vara 15—20 gånger dyrare för t. ex. en Vilhelminabo att med telefon nå ett statsråd i Stockholm än vad det är för en Farstabo eller Vällingbybo? Varför skall det vara 15—20 gånger dyrare för en företagare i Luleå att ringa till en kontinental kund med kontor i Stockholm än vad det är för en företagare i exempelvis Hägersten? Här har vi en problematik som det gäller för oss att ta itu med för att försöka att få en utjämning till stånd i samma anda som när det gällt jämlikhet i fråga om sjukvårds- och läkemedelstaxor.

Jag vill vidare nämna behovet av en utbyggd flygtrafik på övre Norrland. För att minska avståndet till och från Norrland spelar just flyget en mycket

Allmänpolitisk debatt

stor roll. En vidgad utbyggnad av de mindre flygplatserna i de norrländska länen är i högsta grad en rättvisefråga för landsdelen.

Jag vill överlämna denna julklopslista till regeringen och samtidigt uttala förhoppningen att statsministern, industriministern och inrikesministern så snart som möjligt kommer med ett nytt sysselsättningspaket, helst i form av ett julklopspaket till de övre delarna av landet. Låt då gärna även kommunikationsministern få vara med, ty ett positivt besked från honom om t. ex. frakt- och teletaxepolitiken skulle vara mycket välkommet för såväl industri som enskilda personer i Norrland.

Till sist några ord till de centerpartister som har yttrat sig tidigare i debatten. De har försökt framställa saken så, att bristen på lokaliseringsspengar har bromsat industriutvecklingen i Norrland. Jag tror inte det finns ett enda exempel på att ett lokaliseringsärende har stoppats på grund av brist på pengar. Nej, huvudsakligen är det nog de expanderande syd- och mellansvenska företagens ovilja att lokalisera norrut som utgjort en broms på lokaliseringpolitiken. Om de nu inledda förhandlingarna med Industriförbundet kan väcka till liv ett ökat lokaliseringpolitiskt intresse i företagavärlden är detta glädjande; om inte bör det finnas möjligheter att utforma den nya lokaliseringpolitiken så att den tvingar fram en jämnare industriell utveckling här i landet.

Herr Nilsson i Tvärålund tog i går upp en annan centerpartistisk käpphäst i debatten. Han menade att koncentrationssträvandena var en fara för utvecklingen — också de lokaliseringspolitiska. Detta är ett överraskande resonemang för att komma från en så aktiv man inom jordbrukarnas föreningsrörelse. Just jordbrukarnas organisationer har väl haft en nästan oförklarlig benägenhet för koncentration till Stockholm och till några andra stora centra

i landet. Tydligt är det stor skillnad mellan lära och leverne inom centerpartisternas led.

För att inte här uppfordra till någon sen debatt vill jag endast vädja till herr Nilsson i Tvärålund och övriga centerpartister att söka medverka till en lokalisering av några eller åtminstone någon av de drygt 30 av jordbrukarrörelsens centrala förvaltningar och kontor, vilka nu trängs i Storstockholm, till Norrland där många av dem lika gärna kunde vara placerade. Med en praktisk sådan insats kunde man visa att centerpartiet också vill göra en konkret insats i lokaliseringpolitiken.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Jag måste ta till orda när herr Nygren säger att det inte finns ett enda exempel på att det har fattats lokaliseringsspengar men att det i stället har fattats idéer och projekt. Jag tycker att det räcker med ett exempel för att visa att det har funnits projekt, men att det har saknats vilja hos regeringen att satsa på dessa. Låt mig anföra exemplet från Norrbotten med den tallbarroljefabrik som var planerad att etableras i anslutning till ASSI vid Lövhölmens bruk

Förslaget kom genom Svetab och projektet skulle förverkligas i samarbete med privata intressen. Ifrågavarande privatföretag var mycket intresserade och beredda att satsa pengar. Tyvärr var industriminister Wickman inte lika intresserad — han sade nej. Jag tycker att detta bör framhållas i anslutning till vad herr Nygren yttrade.

I Norrbottens läns landsting har vi en närings- och planeringsnämnd. I sin senaste verksamhetsberättelse påpekade nämnden att den till Svetab framfört en hel del idéer och uppslag. Hittills har vi inte sett något resultat härav. Det är tydligen inte bara pengar som fattas — det fattas också vilja hos regeringen.

När det gäller frågan om utflyttning-

Allmänpolitisk debatt

en av företag från Stockholm vet jag inte, herr Nygren, varför det alltid tar eld i baken på er när vi berör den frågan. Vad vi här diskuterat är frågor, som de valda representanterna för Sveriges folk från denna talarstol kan påverka. Vi kan inte besluta om flyttning av jordbrukarnas organisations och inte heller av de konsumentkooperativa organisationerna. Vi har t. ex. aldrig kritiserat konsumentkooperationen för att den rationaliserat och koncentrerat sin verksamhet.

Det är inte där skon klämmer, utan frågan gäller vilka medel vi kan använda för att flytta ut företag, vilkas verksamhet vi här i riksdagen kan diskutera.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! Herr Stridsman gav egentligen inget svar på den fråga jag ställde, nämligen om han kunde nämna ett enda projekt där det saknats pengar. Han anförde några exempel — som jag ju inte nu kan kontrollera — på att behandlande organ bedömt ifrågasvarande projekt så, att de inte velat vara med om att realisera dem. Men det är en annan sak, herr Stridsman, än att man inte har pengar för att genomföra projekten. Jag vidhåller vad jag sade tidigare, nämligen att det ännu inte såvitt jag har mig bekant funnits ett enda projekt för vilket man inte haft lokaliseringsmedel. Regeringen har sett till att det har fyllts på allteftersom det har behövts lokaliseringspengar.

Herr Stridsman blev tydligt irriterad av min mycket stillsamma vädjan att centerpartisterna, som ju ändå har mycket nära kontakter med jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse, skulle försöka medverka till att något enda av jordbrukarorganens drygt trettio till Stockholm förlagda huvudkontor skulle lokaliseras till exempelvis Norrland. Herr Stridsman sade att centerpartisterna inte har några möjligheter att påverka jordbrukarnas organisationer.

Det är ett märkligt uttalande för att komma från en man som ändå varit ombudsman för en stor jordbrukarrörelse. Jag trodde att man på det hållet hade större möjligheter än vad herr Stridsman försökte göra gällande.

Jag är fullständigt ense med herr Stridsman om att vi skall hjälpas åt när det gäller att lokalisera statlig företagsamhet exempelvis till de övre delarna av landet, men vad jag vädjade om var att centerpartisterna i sin dubbla egenskap av riksdagsmän och aktiva i jordbrukarnas föreningsrörelse skulle försöka medverka till något projekt norr om Dalälven.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag har av kamrater här i kammaren fått veta att herr Nygren, som han uttryckt sig, har hyvlat på mig medan jag inte var i kammaren; jag kom in just när herr Nygren gick ned från talarstolen. Under det följande replikskiftet har jag kunnat ana mig till vad som måhända har varit aktuellt, nämligen att det inte har saknats pengar till berörda projekt, utan att det är idéerna som har saknats.

Vi har sagt att man inte hushållar med pengarna och att man inte tar upp de många idéer som bl. a. vårt parti har framfört i syfte att kunna tillgodose Norrland. Man kan också köpa idéer genom att använda pengar rätt. Vårt parti har ett femtonpunktsprogram som jag vill rekommendera herr Nygren m. fl. att läsa. Det innehåller förslag som vi har framlagt år efter år. De skulle kunna möjliggöra att idéer fördes ut till lokaliseringsområdena. Om det skedde i den utsträckning som vi anser lämpligt skulle icke pengarna räcka till. Pengarna skulle kanske inte heller räcka till om man använde dem till den utökade lokalisering som vi har föreslagit i olika sammanhang.

När det sedan gäller centerpartiets möjligheter att påverka lokalisering av olika företag vill jag hänvisa till NCB,

Allmänpolitisk debatt

Norrlands Skogsägares cellulosa AB — mig veterligen det enda stora skogsföretag i Norrland som har sitt kontor där. Däremot har t. ex. LKAB, som bedriver gruvbrytning i Norrbotten, sitt huvudkontor förlagt till Stockholm. I den mån centerpartiet har ett avgörande inflytande har det alltså blivit resultat. Ligger verksamheten i Norrland så finns också huvudkontoret där.

Jag hoppas att när frågan om LKAB:s huvudkontors placering kanske någon gång i framtiden kommer upp till diskussion här i kammaren efter eventuella motioner från centerpartiet, så skall vi få stöd även av socialdemokraterna.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Jag noterade med tillfredsställelse den reträtt herr Nygren gjorde beträffande företagsetablering i Norrland. Han sade att det inte har saknats pengar, men jag tycker att han borde ha kompletterat med att säga att vad som saknats hos regeringen har varit vilja att satsa. Det framgår av de få exempel jag anförde. Konkreta idéer och förslag har lagts fram, men de har inte fullföljts. Jag vill här ytterligare nämna ett talande exempel. Hans Hagnell, som satt med i statliga företagsgruppen, hoppade av helt enkelt därför att ingenting hände. Han sade här i kammaren under lokaliseringsdebatten i våras: Jag har väntat på en proposition i januari, i februari och ända fram till maj, men ingen har lagts fram. Det är inte på det sättet man bygger ut statlig företagsamhet. — Och herr Hagnell hoppade sedan av från Svetab i somras.

Det går alltså inte, herr Nygren, att påstå att staten har pengarna men att det är idéerna som fattas.

Herr Nilsson i Tvärålund drog fram exemplet med NCB:s huvudkontor. Det finns många andra, men jag skall inte ta upp flera här. Vad jag vill ha sagt är att vi från denna talarstol inte kan diskutera vare sig privata, konsument- eller producentkooperativa företags flytt-

ning från Stockholm till Norrland eller från Norrland till Stockholm. Vad vi skall diskutera är vilka statliga företag — sådana som vi har direkt inflytande över — som vi kan flytta ut. Det är den konkreta frågan, herr Nygren.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! Får jag först säga till herr Nilsson i Tvärålund att jag absolut inte har hyvlat på honom, som han påstod. Jag framförde en mycket stillsam vädjan, och jag trodde inte att den skulle utlösa en sådan diskussion som nu följt.

Jag är förvånad när herr Stridsman säger att vi inte kan diskutera utlokalisering av andra företag än statliga. Det är ett märkligt resonemang, eftersom den statliga sektorn ju ännu så länge är mycket obetydlig. Vi bör försöka att på olika sätt medverka till att också få ut i landet annan företagsamhet, privat och kooperativ. Vi får göra detta var och en i sina organisationer och med sina kontakter.

Att riksdagen inte kan fatta beslut om exempelvis utlokalisering av något av jordbrukarnas centrala organ är jag fullt medveten om, men jag tycker ändå att man kan ha rätt att här i kammaren framföra en stilla vädjan till dem som sitter i sådan position att de kan medverka till beslut i den riktningen.

Jag håller med herr Nilsson i Tvärålund om att NCB utgör ett lysande undantag när det gäller dels att medverka till industriell utveckling i Norrland och dels att förlägga central förvaltning till Norrland. Min vädjan gällde de övriga delarna av jordbrukarnas förningsrörelse, vilkas huvudkontor i dag trängs i Stockholms city. Jag hoppades att herr Nilsson & Co skulle försöka få dem utlokalisera till sådana områden där de bättre hör hemma än i asfaltcentra som Stockholm.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Jag vill bara notera att

Visst tillgodoräknande av tjänstgöring på fiskefartyg

herr Nygren har kommit till samma uppfattning som jag, att vi här i riksdagen inte kan fatta beslut som rör företag vilka inte är statliga. Jag anser liksom han att vi kan vädja till dessa företag att flytta ut sina verksamheter, men vad jag ville slå fast var att vi inte här i riksdagen kan fatta beslut om sådana utflyttningar.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Skogssidan är den som jag bäst känner till och jag vill säga att NCB är inget undantag. I Sydsverige finns ett stort kooperativt företag, Södra Sveriges skogsägares förbund, som har sitt huvudkontor i Växjö och som är en av Sveriges största massa- och pappersproducenter. Ytterligare ett företag, som är under uppbyggnad i Vänerområdet, har inte heller sitt huvudkontor i Stockholm.

Sedan vill jag säga att många i Norrland anser att jordbruket knappast kommer att ha någon större betydelse där uppe och kanske inte heller i andra delar av landet. Om det blir möjligt att behålla jordbruket bara i Skåne, bör förmodligen föreningsrörelsens huvudkontor förläggas till Skåne, måhända till Örestad. Det måste finnas ett visst underlag i form av produktion och tillverkning där huvudkontoret skall ligga.

Jag hoppas efter denna diskussion att Arne Nygren från Umeå är beredd att rösta för att huvudkontoret för LKAB förläggas till Norrbotten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 16

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 132, med förslag till lag om fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen (1963:268) om igångsättningsställstånd för byggnadsarbete.

§ 17

Föredrogs den av herr *Sellgren* (fp) vid kammarens nästföregående samman-

träde på förmiddagen gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående järnvägsförbindelser till vissa industriorter i Norrland.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 18

Föredrogs vart för sig

statsutskottets utlåtanden:

nr 124, i anledning av motioner om fria läroböcker till vuxenstudierande, och

nr 125, i anledning av motioner angående dispositionen av avvecklingsskolornas donationsfonder; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 52, med anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse från Nordiska rådets sjuttonde session, såvitt skrivelsen hänvisats till bevillningsutskottet.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 19

Visst tillgodoräknande av tjänstgöring på fiskefartyg

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 61, i anledning av motioner om visst tillgodoräknande av tjänstgöring på fiskefartyg.

Sedan utskottets hemställda föredragits anförde

Herr GUSTAFSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Jag ber att först få instämma i motionärernas anförda synpunkter vad gäller ändring av sjöbefälskungörelsen så, att deltagande i fiske på Nordsjön eller i avlägsnare farvatten kan jämställas med anställning på handelsfartyg de tolv månader som erfordras utöver övrig sjötid.

Rätt till nedskrivning vid beskattningen av värdet på djurbesättning

Jag konstaterar vidare med tillfredsställelse utskottets meddelande att chefen för kommunikationsdepartementet tillkallat en sakkunnig, som jämte experter arbetar under benämningen befälsbemanningsutredningen.

Anledningen till att jag begärt ordet är emellertid att jag vid 1966 års riksdag aktualiserade samma fråga som här behandlas beträffande tjänstgöring på fiskefartyg. Min motion gällde en annan grupp av sjövant folk, nämligen marinens personal. Såväl inom flottan som inom kustartilleriet förekommer nämligen en mycket omfattande teoretisk och praktisk utbildning av befäl ombord, vilket i förening med praktisk tjänstgöring till sjöss ger dessa människor stor erfarenhet av sjötjänst. Det synes därför i förevarande sammanhang vara av intresse att tillvarata den kvalificerade befälspersonal, som framför allt i samband med pensionering avgår ur tjänst vid marinen.

Det har emellertid visat sig, att det föreligger påtagliga administrativa svårigheter, när personal ur marinen önskar erhålla behörighet för tjänst vid handelsflottan eller kvalificera sig för erhållande av sådan behörighet. Det skulle därför vara tacknämligt, om den nu tillkallade sakkunnige ville ta upp även denna grupps problem till översyn.

För att inte uppta kammarens tid mer än nödvändigt i denna fråga, vill jag till protokollet och som ett »medskick» till den sakkunnige hänvisa till motion II: 472 år 1966.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 62, i anledning av motioner om förbud mot användning av DDT m. fl. preparat,

nr 63, i anledning av motioner an-

gående handläggningen av fall av misstänkt barnmisshandel,

nr 64, i anledning av motioner om viss ändring av reglerna i barnavårdslagen angående s. k. återflyttning,

nr 65, i anledning av motion om lagstadgad rätt till semester mellan jul och nyår, samt

nr 66, i anledning av motioner om översyn av reglerna om sjukförsäkringsavgift.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 21**Rätt till nedskrivning vid beskattningen av värdet på djurbesättning**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 54, med anledning av motioner om rätt till nedskrivning vid beskattningen av värdet på djurbesättning.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Rolf Eliasson och jag har i denna kammare tagit upp frågan om värdering av djur vid bokföringsmässig redovisning. Vi anser att jordbrukarna borde erhålla samma möjligheter till nedskrivning av djurlagret som rörelseidkare har för sitt lager och som jordbrukarna har för annat lager än just av djur.

Utskottet har behandlat denna motion ganska positivt så till vida att utskottet erkänner att det finns ett visst fog för en anpassning av varulagervärderingen för djur. Utskottet säger följande: »Utskottet vill emellertid inte förneka att en anpassning av varulagervärderingsreglerna till de i viss mån ändrade driftförhållandena inom jordbruket kan vara befogad, inte minst med hänsyn till kravet på en mer generell övergång till bokföringsmässig redovisning av jordbruksinkomst. Enligt

Rätt till nedskrivning vid beskattningen av värdet på djurbesättning

vad utskottet erfarit är frågan om grunderna för värderingen av djurvarulagret i inkomstkällan jordbruksfastighet redan uppmärksammas av jordbruksbeskattningskommittén.»

Jag tycker att utskottet kunde ha framfört denna synpunkt direkt till utredningen t. ex. genom att helt enkelt tillstyrka motionen, och jag föreställer mig att det är detta som ligger bakom den blanka reservationen från de ledamöter av moderata samlingspartiet som deltagit i behandlingen av denna fråga i bevillningsutskottet.

Detta är en för många jordbrukare mycket angelägen fråga. Djurägarna måste rätta sig efter de bestämmelser som varje år utfärdas av riksskatte-nämnden beträffande det värde till vilket de skall ta upp sina djur. Vissa år kan det ske en uppskrivning av värdena som är ganska väsentlig och som innebär, att man måste deklarera för en fiktiv inkomst och betala skatt för den, trots att man i verkligheten inte har fått några kontanta medel utan det är fråga om en ren bokföringsåtgärd.

Mellan 1964 och 1965 skrevs t. ex. djur upp med inte mindre än 170 kronor per styck — det gäller en viss djurgrupp; det kan variera litet beroende på vilken produktion de har och hur mycket de väger — och samma grupp skrevs upp från 1965 till 1966 med 150 kronor per styck. Myndigheterna i vårt land vill ju på alla sätt skapa ett rationellt jordbruk, bl. a. genom KR-verksamheten i Norrland och i övrigt genom t. ex. kreditgarantilån. Det är från alla synpunkter angeläget att vi får rationella enheter, inte minst beträffande mjölkproduktionen. I dag kan en man sköta upp till 60 mjölkkor och dessutom ungdjur om allting är modernt. Tre man kan klara hela driften själva med ersät-tarturer — i stort sett är det alltså bara två man som är i ladugården varje dag — om det gäller omkring 100 kor och sammanlagt 150—200 djur.

Vid en uppräknig med t. ex. 250 kro-

nor blir det en fiktiv inkomstökning med 15 000 kronor vid en besättning på 60 djur, dvs. en inkomst som måste deklareraras utan att det finns något reellt underlag för den. Räkna man med den större besättningen på 350 djur med ungdjur och mjölkkor kommer man upp till ungefär 35 000 kronor i fiktiv inkomst.

Dessutom kan sägas att värdena är ganska höga redan i dag. De skall utgöra 80 procent av genomsnittspriserna vid försäljning av djur men, såvitt jag förstår, gäller det försäljning av livdjur. I varje fall ligger slaktvärdena, som är aktuella för de flesta jordbrukare, lägre än de belopp som djuren måste tas upp till trots nedskrivning med 80 procent.

I förarbetena till nuvarande bestämmelser har framhållits att det skulle innebära nackdelar vid avveckling av ett jordbruk om värdena vore för låga, och det är klart att det kan förhålla sig så. Då måste man ju ta fram försäljningsvärdet till beskattning, men jag tycker att det är att misstro jordbrukarna att inte låta dem själva avgöra hur de vill ha det. Vill de ha ett lågt värde och i stället skatta när de säljer sin besättning bör de kunna få det.

Vad man framför allt vill förhindra är väl att en jordbrukare tvingas att ett år skriva upp sitt djurvärde och därmed får en högre inkomst än den reella. Detta kanske inträffar ett år när det ur skattesympunkt är ytterst ogynnsamt för den enskilde att få denna fiktiva inkomst. Frågan bedöms för närvarande lika för alla djurslag när det gäller bokföringsmässig redovisning, men vid tillämpning av kontantprincipen är det redan nu en skillnad. Utgiften för mjölkkor får inte tas upp som en avdragsgill kostnad vid rekryteringen. Å andra sidan behöver man inte skatta när man realiserar sin besättning. För kött djur däremot får man dra av kostnaden när man sätter upp besättningen men måste då också redovisa vinsten när man säljer den. Detta talar särskilt för att det

Meddelande ang. plenum fredagen den 31 oktober — Interpellation ang. den militära hälso- och sjukvården

utan vidare borde vara så, att kött djuren räknades som varulager av annat slag.

Herr talman! Jag har bara velat lägga dessa synpunkter på frågan. Det finns ingen anledning att yrka annat än bifall till utskottets hemställan. Kanske synpunkterna kan föras fram till utredningen. Eftersom inte utskottet har velat skicka över motionen kan jag göra det personligen och dessutom bifoga mitt lilla inlägg.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 22

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 55, med anledning av motioner beträffande vissa uppboordsfrågor.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 23

Meddelande ang. plenum fredagen den 31 oktober

Herr TALMANNEN yttrade:

Kammarens sammanträde fredagen den 31 oktober blir ett bordlägningsplenum och tar sin början kl. 14.00.

§ 24

Interpellation ang. den militära hälso- och sjukvården

Ordet lämnades på begäran till

Herr LINDBERG (s), som yttrade:

Herr talman! Ett tragiskt dödsfall har återigen inträffat inom det svenska försvaret. 19-årige värnpliktige Lars Gulliksson avled den 21 oktober på Sundsvalls lasarett. Dödsorsaken var lunginflammation. Han insjuknade under fälttjänstövningar i Härnösandstrakten i början av oktober och fördes till

KA 5:s sjukhus för att därefter överföras till Härnösands lasarett. Hans tillstånd försämrades så allvarligt att han den 12 oktober överfördes till intensivvårdsavdelningen på Sundsvalls sjukhus. Trots stora ansträngningar lyckades inte läkarna rädda hans liv.

Utredningar pågår för att skapa klarhet kring de omständigheter som ledde till hans död. Oavsett de rättsliga påföljder som dessa utredningar kan påfordra framstår det som självklart att försvaret måste ta på sig ett moraliskt ansvar för det inträffade.

Värnpliktige Gulliksson blev den 1 september sjukskriven och inlagd på T 3:s sjukhus varifrån han utskrevs den 6 september. Under några dagars övningsuppehåll var han hemma och även då sjuk varför han besökte läkare i hemorten. Enligt uppgift hade han då en elakartad halsinfektion.

Återkommen till regementet var han på återbesök hos läkare den 18 september och blev då friskskriven. Den 1 oktober besökte han sjukhuset igen och klagade då över ryggsmärtor. Detta föranledde ingen åtgärd och den 3 oktober deltog han i den förflyttning som kompaniet gjorde till Stigsjö i samband med höstens fälttjänstövningar. Han cykeltolkade då nio mil. Gulliksson var även i tjänst dagen därpå. Söndagen den 5 oktober kände han sig dålig och fick då ligga kvar i bivack. På eftermiddagen samma dag konstaterades hög feber och han kördes till KA 5:s sjukavdelning. Det finns skäl att ifrågasätta lämpligheten av att beordra en person, som nyss varit sjuk och som fortfarande klagade över ohälsa, till sådana fysiska strapasser som nio mils cykeltolkning utgör.

Dödsfallet har resulterat i en anmälan till militieombudsmannen av vpl korporalen Lennart Andersson i Östersund. Denne kräver att en utredning skyndsamt tillsättes, som dels får i uppdrag att klarlägga omständigheterna kring fallet Gulliksson, och dels ges direktiv

Interpellation ang. den militära hälso- och sjukvården

att utarbeta förslag om hela den militära sjukvårdsorganisationen som syftar till att jämställa den med den civila.

Korpral Andersson har också låtit meddela, att han ansluter sig till vapenvägrarnas skara till dess fullgoda garantier finns för att inte människoliv spills i onödan i fredstid. Detta gäller inte enbart sjukvården utan över huvud taget under militära övningar. Man får inte sätta människoliv på spel bara för ambitioner att övningarna skall göras realistiska.

Jag vill för övrigt erinra om att detta inte är det första dödsfallet som inträffat inom vårt försvar där man inte tagit tillräcklig hänsyn till soldaternas fysiska tillstånd.

Jag vill också framhålla att det av mig här åberopade fallet och omständigheterna kring detta kan få många människor att misstänka att orsakerna till sådana händelser inte blir objektivt undersökta och utredda.

I det civila livet arbetar vi för en förbättrad hälsovård och i arbetslivet för ett effektivare arbetarskydd och en bättre företagshälsovård. Det läggs ner stora summor på detta. Inom försvaret förefaller ambitionen att skydda människorna från ohälsa och olycksfall inte vara lika hög.

Med anledning av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få ställa följande fråga:

Avser statsrådet vidta åtgärder i syfte att så förbättra den militära sjukvården och hälsokontrollen att risker för

olyckshändelser och ohälsa vid militärtjänstgöring under fredstid i görligaste mån elimineras?

Denna anhållan bordlades.

§ 25**Meddelande om enkla frågor**

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

herr *Westberg* i Ljusdal (fp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående televerkets bestämmelser om flyttning av telefonapparat,

herr *Eriksson* i Bäckmora (cp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående skyldighet för biltillverkare att använda material som förhindrar rostskador,

fru *Kristensson* (m), till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående bevakningen av svenskt territorialvatten, och

herr *Nordstrandh* (m), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående sammansättningen av 1968 års utbildningsutredning.

§ 26

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.49.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 31 oktober

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmanen.

§ 1

Justerades protokollet för den 23 innevarande oktober.

§ 2

Föredrogs den av herr *Lindberg* (s) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående den militära hälso- och sjukvården.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3

Till bordläggning anmälde

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av motioner om vidgad rösträtt för utlandssvenskar,

nr 28, i anledning av motioner om avskaffande av adelsväsendet,

nr 29, i anledning av motion om kommunala åtgärder för att bereda sysselsättning åt partiellt arbetsföra,

nr 30, i anledning av motioner om förvaltning av byggnad för skoländamål,

nr 31, i anledning av motioner om rätt för kommun att bestrida rättegångskostnader för kommunal förtroende- man,

nr 32, i anledning av motioner om rätt för kommun att i sysselsättningsfrämjande syfte lämna ekonomiskt stöd åt jordbrukare,

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redo-

görelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till konstitutionsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 34, i anledning av motioner om proportionella val av nämndemän, och

nr 35, i anledning av motioner om kommunalråds och landstingsråds kommunalrättsliga ställning;

statsutskottets utlåtanden:

nr 126, i anledning av motioner om beräkningsgrunderna för den församlingsprästerliga organisationen,

nr 127, i anledning av väckta motioner om effektivare trafikundervisning i skolorna,

nr 128, i anledning av motioner om särskilda läroböcker för synskadade barn, och

nr 129, i anledning av motioner om gemensamma stationer för post, tele och järnväg;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 53, med anledning av motioner angående avskrivningsunderlaget för skogsvägar, m. m.,

nr 56, med anledning av motioner angående realisationsvinstbeskattningen av aktier m. m., och

nr 57, med anledning av motioner om översyn av vissa avdragsregler i kommunalskattelagen;

bankoutskottets utlåtande nr 40, i anledning av motioner om översyn av exportfinansieringen;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av motioner om ändrade bestämmelser för tillsättande av tjänster inom svenska kyrkan,

nr 42, i anledning av motioner om en

demokratiskt uppbyggd organisation av svenska kyrkan,

nr 43, i anledning av motioner angående verkställande av påföljd för brott begånget i Sverige av utlänning,

nr 44, i anledning av motioner angående ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud, och

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till lagutskott och tilldelats första lagutskottet;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 67, i anledning av motioner om lagstiftning för kontroll av hälsofarliga ämnen och produkter,

nr 68, i anledning av motioner om åtgärder för att begränsa spridningen av giftiga preparat,

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen tilldelats andra lagutskottet, jämte motion, och

nr 70, i anledning av motioner angående politisk information och propaganda på arbetsplatser;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av motioner om åtgärder till skydd för den medeltida miljön i Visby,

nr 46, i anledning av motion om vidgat straffansvar vid djurplågeri,

nr 47, i anledning av motion om ett bättre djurskydd,

nr 48, i anledning av motioner om upphävande av rätten i vissa fall att döda annans hund, m. m.,

nr 49, i anledning av motioner om skydd för bävrars boplatser,

nr 50, i anledning av motioner an-

gående förvaltning och underhåll av s. k. grönområden,

nr 52, i anledning av motioner angående preciserade normer för de stadsplanemässiga kraven på parkeringshus, och

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av motion om utbildning för tränare och stallpersonal inom hästsporten, och

nr 31, i anledning av motioner om översyn av bestämmelserna för bidrag till byggnadsarbeten vid lantbrukets yrkesskolor.

§ 4

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 138, med förslag om sjömansförmedlingen och sjömanshusen, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 5

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr Hedin (m) till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående traktorskattens inverkan på jordbruksförhandlingarna våren 1969.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.01.

In fidem

Sune K. Johansson